

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

На правах рукопису

СКОРБА ОЛЕГ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 658.012.4:336.662

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ ПІДПРИЄМСТВА
(на прикладі асоціації “Сумим’ясопром”)

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук

Науковий керівник

Ярошенко Станіслав Павлович,
доктор економічних наук, доцент

Суми - 2000

ЗМІСТ

ВСТУП	с. 3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ	
1.1. Соціально-економічна сутність фінансового менеджменту та теоретичні аспекти визначення основних виробничих фондів.....	11
1.2. Класифікація та оцінка основних фондів	22
1.3. Методичні підходи відображення зносу та амортизації основних виробничих фондів.....	27
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ	
2.1. Фінансовий аналіз стану та використання основних виробничих фондів.....	40
2.2. Аналіз впливу забезпеченості матеріальними оборотними ресурсами на ефективність використання основних виробничих фондів.....	59
2.3. Аналіз впливу стану основних виробничих фондів на фінансові показники діяльності підприємства.....	72
2.4. Організація та шляхи вдосконалення обліку основних засобів.....	82
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ВИРОБНИЧИМИ ФОНДАМИ АСОЦІАЦІЇ “СУМИМ’ЯСОПРОМ”	
3.1. Оцінка альтернативних варіантів оновлення основних виробничих фондів.....	100
3.2. Оптимізація процесу фінансового управління джерелами формування основних виробничих фондів.....	118
3.3. Основні шляхи підвищення економічної ефективності використання основних виробничих фондів асоціації “Сумим’ясопром”.....	140

ВИСНОВКИ.....	152
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	155
ДОДАТКИ.....	168

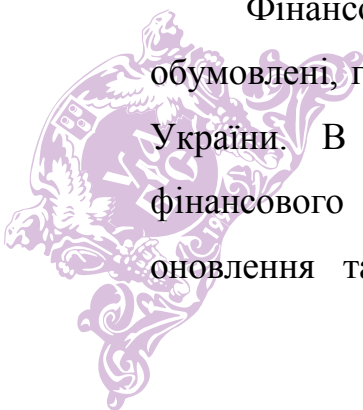
ВСТУП

Актуальність теми дослідження.

Однією з основних умов поступального розвитку будь-якого суспільства є удосконалення його матеріально-технічної бази. Тому на сучасному етапі розвитку української економіки все більше уваги приділяється питанням дослідження чинників, що призводять до зберігання серед діючих засобів праці значної частки не тільки морально застарілого, а й фізично зношеного устаткування. Одним із ключових завдань, що стоять перед промисловістю України, є ефективне використання та відновлення основних виробничих фондів. Вирішення цього завдання призупиняється у зв'язку з кризою платежів, катастрофічною нестачею оборотних коштів і дефіцитом інвестицій. Крім того, варто зазначити, що вітчизняний і зарубіжний ринки пропонують достатню кількість машин та устаткування, життєво необхідних підприємствам переробної галузі, але вони не мають коштів для їх придбання.

Слід звернути увагу, що за роки економічного реформування відбулося зниження обсягів грошових коштів, які спрямовуються на оновлення основних фондів. Це призвело до обмеження можливостей їх цілеспрямованого впливу на відтворювання матеріально-технічних ресурсів взагалі. На сьогоднішній день оновлення основних фондів у переробній галузі практично призупинене.

Фінансові джерела оновлення основних фондів та їх структура обумовлені, головним чином, складним фінансовим становищем підприємств України. В результаті виникає необхідність розробки такої стратегії фінансового менеджменту, реалізація якої здатна забезпечити їх реальне оновлення та ефективне функціонування. Питання вирішення проблеми

ефективного використання та оновлення основних виробничих фондів привертає увагу багатьох вітчизняних науковців: М.Д. Білик, О.Д. Василика, Н.М. Внукової, Н.М. Гончарової, А.О. Єпіфанова, А.Х. Жихаревої, А.В. Зябликової, Ш.Ш. Лещо, В.І. Міщенко, В.П. Москаленка, О.В. Ольховікова, В.М. Федосова, а також іноземних – А. Гроппеллі, К. Калласа, Е. Нікбахта, Н. Ордуей, Д. Фрідмана, В. Хойера та інших.

Притаманні транзитивній економіці, інфляційні процеси в сукупності з протиріччями, які виникають між потребою постійного оновлення активної частини основних фондів та ефективним їх використанням, обумовлюють необхідність пошуку нових альтернативних фінансових джерел та шляхів відтворення матеріально-технічних ресурсів. Цей процес є невід'ємною складовою фінансового менеджменту основних виробничих фондів підприємства.

Актуальність дослідження фінансового менеджменту підприємств та відсутність конкретних вітчизняних методичних розробок у сфері управління виробничим потенціалом підприємств обумовили вибір теми, мети та структури наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Наукові результати, теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження були використані при виконанні науково-дослідницьких тем: “Розробка та економічне обґрунтування рекомендацій по вдосконаленню організації виробництва, праці і управління в умовах інтенсифікації виробництва” (номер державної реєстрації 01870072941); “Фінансові важелі забезпечення стійкості виробництва” (номер державної реєстрації 01960052861).

Мета і завдання дослідження.

Метою дисертаційного дослідження є розробка обґрунтованих пропозицій і практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансового механізму управління основними виробничими фондами підприємств в умовах економіки перехідного періоду.

Відповідно до поставленої мети у дисертаційному дослідженні вирішувалися такі завдання:

уточнити поняття фінансового менеджменту основних виробничих фондів та його складові частини відповідно до теми дослідження;

з позиції системного підходу уточнити визначення економічної сутності основних фондів та основних засобів і обґрунтувати необхідність підвищення ефективності їх використання в умовах переходу до ринкових відносин;

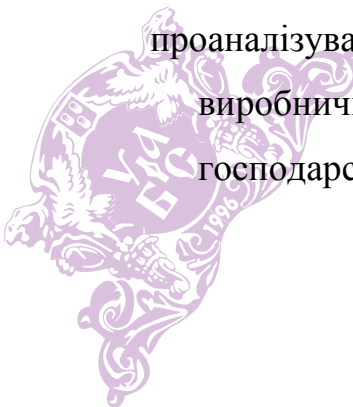
дослідити методичні підходи щодо визначення зносу та амортизації основних фондів;

визначити місце та роль оновлення основних фондів у процесі відтворення виробництва в ринкових умовах;

визначити галузеві особливості формування основних виробничих фондів переробних підприємств сільського господарства в умовах економіки перехідного періоду та вдосконалити класифікацію цих фондів;

дослідити стан і перспективи розвитку існуючих та альтернативних механізмів оновлення основних фондів, що застосовуються у практиці вітчизняного підприємництва;

проаналізувати та оцінити практику організації управління основними виробничими фондами на переробних підприємствах сільського господарства;

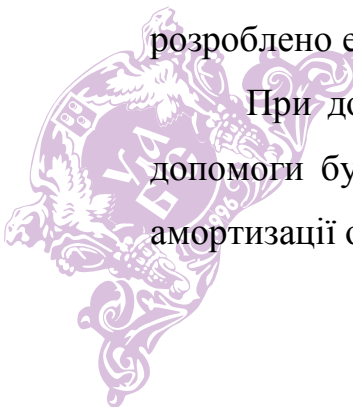
визначити чинники, що впливають на ефективність функціонування основних засобів переробних підприємств сільського господарства; проаналізувати вплив ефективного використання основних виробничих фондів на поліпшення фінансового стану і стимулювання економічного розвитку переробних підприємств сільського господарства; на основі розроблених рекомендацій виявити можливі резерви підвищення ефективності використання основних виробничих фондів переробних підприємств сільського господарства.

Предметом дисертаційного дослідження є сукупність економічних відносин, що виникають у процесі фінансового менеджменту основних виробничих фондів підприємств.

Об'єктом дослідження є організація фінансового менеджменту основних виробничих фондів на підприємствах асоціації "Сумим'ясопром".

Для досягнення мети і виконання поставлених завдань були використані такі методи наукових досліджень. Прийом порівняння використовувався для визначення рівня розвитку конкретних підприємств асоціації з середніми значеннями по асоціації "Сумим'ясопром". Так, було проведено порівняльний аналіз наявності основних і оборотних фондів по окремих м'ясокомбінатах та в цілому по асоціації "Сумим'ясопром", а також структури основних виробничих фондів промисловості України, харчової промисловості та асоціації "Сумим'ясопром". Метод групувань було використано для визначення впливу фондоозброєності на продуктивність праці в асоціації "Сумим'ясопром". Метод ланцюгових підстановок використовувався для визначення впливу якісних чинників на рівень рентабельності. На основі використання математичних методів було розроблено економіко-математичну модель розрахунку лізингової угоди.

При дослідженнях в роботі застосовувався графічний спосіб. За його допомоги були проаналізовані та відображені існуючі методи нарахування амортизації основних фондів.

Наукова новизна одержаних результатів:

уточнено поняття фінансового менеджменту основних виробничих фондів підприємства;

з позиції системного підходу уточнено визначення сутності основних засобів та основних фондів;

удосконалено класифікацію основних фондів відповідно до галузевої специфіки переробних підприємств;

розроблено нову методику нарахування амортизації основних виробничих фондів залежно від кількості виробленої продукції та завантаженості обладнання;

обґрунтовано рекомендації щодо вибору шляхів оновлення основних фондів переробних підприємств;

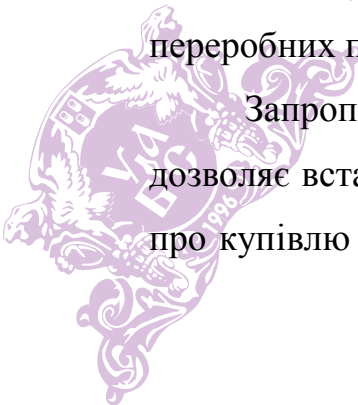
розроблено комплексну схему фінансового менеджменту основних виробничих фондів для підприємств переробної промисловості на основі оптимізації їх розміру, структури та обсягу фінансування з відповідною адаптацією до сучасних економічних умов;

обґрунтовано необхідність впровадження відкриття виробничим підприємствам депозитних рахунків “Амортизація” з метою накопичення грошових коштів від амортизаційних відрахувань.

Практичне значення одержаних результатів.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в розробці пропозицій щодо вдосконалення організації фінансового менеджменту основних виробничих фондів підприємства на прикладі переробних підприємств.

Запропонована методика визначення виробничої потреби в обладнанні дозволяє встановити цю потребу, що буде підставою для вирішення питання про купівлю конкретного виду обладнання з урахуванням головних техніко-

економічних характеристик відповідно до технологічного процесу виробництва.

В практичній діяльності підприємств можуть бути використані пропозиції щодо визначення шляхів оновлення основних виробничих фондів та схема організації фінансового менеджменту основних виробничих фондів із врахуванням галузевих особливостей.

Розроблений на основі дослідження альтернативних методів нарахування амортизації основних виробничих фондів підхід може бути використаний підприємствами всіх форм власності з метою підвищення ефективності використання основних виробничих фондів.

Запропоновані заходи щодо вдосконалення організації фінансового менеджменту основних виробничих фондів практично впроваджуються на переробних підприємствах асоціації “Сумим’ясопром” (довідка асоціації “Сумим’ясопром” № 7/8-55 від 10.04.2000 р.).

Особистий внесок здобувача:

удосконалено класифікацію основних засобів відповідно до галузевої специфіки переробних підприємств;

обґрунтовано необхідність зміни системи нарахування амортизації на основні фонди;

розроблено новий метод нарахування амортизації основних виробничих фондів;

обґрунтовано рекомендації щодо вибору шляхів оновлення та фінансового менеджменту основних фондів переробних підприємств;

запропоновано методика визначення виробничої потреби в основних виробничих фондах;

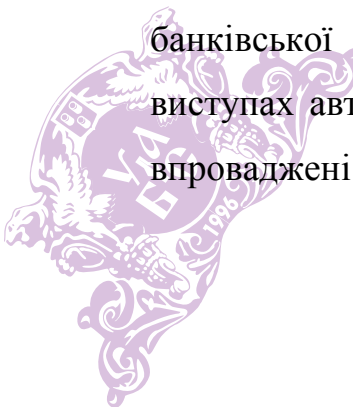

обґрунтовано необхідність впровадження відкриття депозитних рахунків “Амортизація” виробничими підприємствами з метою накопичення грошових коштів від амортизаційних відрахувань;

У статті Полятикіна Л.І., Скорба О.А. “Аналіз використання основних фондів підприємств м’ясної промисловості” // Вісник СДАУ. – Серія: Фінанси і кредит. – 1999. - № 2. С. 204-208, проведено аналіз використання основних фондів підприємств м’ясної промисловості на прикладі асоціації “Сумим’ясопром”. Особисто ж автором зроблено аналіз структури основних фондів асоціації “Сумим’ясопром” та промисловості України, в тому числі харчової. Зроблено також аналіз використання основних фондів із застосуванням основних показників, що характеризують наявність і ефективність використання основних фондів.

Апробація та впровадження результатів дослідження.

Основні положення і результати наукового дослідження доповідалися на Шостій міжнародній науково-методичній конференції “Современные технологии, экономика и экология в промышленности, на транспорте и в сельском хозяйстве” (6-12 вересня 1999 р., м. Алушта); на науково-практичній конференції “Проблеми реформування власності колективних сільськогосподарських підприємств” (23-24 березня 2000 р., м. Житомир); на науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу та аспірантів Курської державної сільськогосподарської академії ім. проф. І.І. Іванова за результатами науково-дослідної роботи в 1999 році (22-25 лютого 2000 р.), на щорічних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Української академії банківської справи в 1997-1999 рр., а також знайшли відображення у виступах автора на сторінках наукових фахових видань. Результати роботи впроваджені в навчальний процес в Українській академії банківської справи

при викладанні дисциплін “Бухгалтерський облік підприємств”, “Контроль та ревізія”.

Публікації.

Результати досліджень знайшли відображення у восьми наукових публікаціях у фахових виданнях загальним обсягом 2,1 д.а., з них особисто автору належить 2,0 д.а.

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ

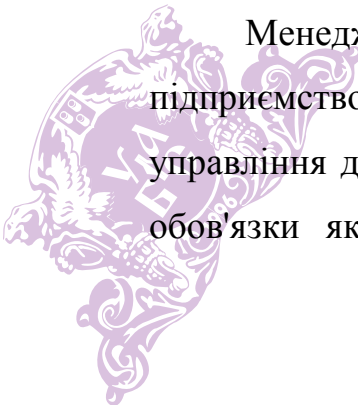
1.1. Соціально-економічна сутність фінансового менеджменту та теоретичні аспекти визначення основних виробничих фондів

Менеджмент у загальному вигляді – це система теоретичних та практичних знань про принципи, методи, засоби і форми управління виробництвом з метою підвищення його ефективності та забезпечення прибутку як на макро-, так і мікроекономічному рівні. Фінансовий менеджмент - це досягнення тієї ж мети за допомогою фінансових важелів.

Поняття менеджменту швидко увійшло у словниковий запас економічних працівників. Це свідчить про те, що він є економічним інструментом, який виконує певні функції в сучасному суспільстві. Будь-яка подія, будь-яке рішення, що приймає менеджер, мають економічний характер, а відтак його особисту діяльність і ефективність менеджменту можна вимірювати лише за допомогою показників фінансових успіхів, економічних досягнень.

Слова “менеджер” і “менеджмент” використовувалися в англійській мові ще в минулому столітті. Та лише у другій половині XX століття вони починають поступово набувати значення, згідно з яким менеджером є та людина, яка організовує конкретну роботу, керуючись сучасними методами [146].

Менеджер стає керівником або входить до складу керівництва підприємством не автоматично, а після ознайомлення з усіма рівнями управління даного підприємства. За американським розумінням, це особа, в обов'язки якої входить організація конкретної роботи у рамках певної

кількості підлеглих йому співробітників.

Вважаємо за можливе в умовах економічного розвитку України впровадження триступеневої системи управління підприємством, згідно з західним аналогом.

На західних підприємствах розрізняють:

Top management – найвища ланка управління (генеральний директор та інші члени правління);

Middle management – середня ланка управління (керівники управлінь та самостійних відділів);

Lower management – нижчі ланки управління (керівники підрозділів та інших аналогічних їм підрозділів).

На найвищому рівні керівництва формуються мета і політика підприємства, приймаються рішення зі стратегічних питань. Середній рівень – відповідає за розвиток та виконання оперативних планів та реалізацію тих рішень, які прийняті вище. При цьому менеджери середнього рівня вільні у своїх діях щодо реалізації планів. До цього ряду входять менеджери внутрішніх підрозділів підприємства. Операційний менеджмент – це нижчий ступінь управління, сюди входять: бригадири, майстри та інші управлінці, які відповідають безпосередньо за керування роботою.

Менеджмент у загальному вигляді можна визначити як систему управління виробництвом, яка включає в себе сукупність принципів, методів, форм та прийомів. Сюди відносяться теорія управління та практичні зразки ефективного керування – мається на увазі мистецтво управління. Останнє ж – це процес прийняття та виконання певних рішень. Управлінська дія – це вплив на об'єкт управління, призначення якого – досягнення поставленої мети. Розробка управлінських дій включає збирання, передачу та обробку необхідної інформації, прийняття рішення. Менеджмент постійно керується суто економічними міркуваннями, тому

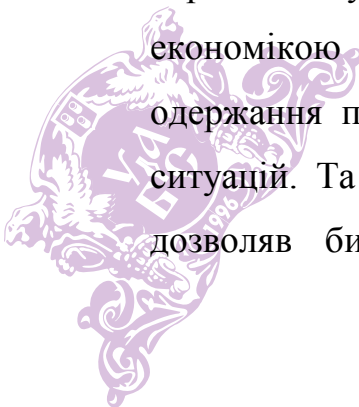
будь-який його прояв носить економічний характер.

Фінансовий менеджмент спрямований перш за все на управління грошовим потоком та виробничим потенціалом підприємства. Тому зводити його тільки до інвестиційних рішень і розглядати тільки з позиції науки про прийняття таких рішень – неправомірно. Він є специфічною системою управління грошовими потоками, рухом фінансових ресурсів та належною організацією фінансових відносин, а з функціональної точки зору – системою економічного управління та частиною фінансового механізму.

Фінансовий менеджмент націлений і на керування фінансовими ресурсами та фінансовими відносинами, які виникають між господарюючими суб'єктами у процесі руху фінансових ресурсів. Відповідь на питання, як саме керувати цим рухом та відносинами – складає зміст фінансового менеджменту, який власне і є процесом визначення мети управління фінансами й здійснення впливу на них методами та важелями фінансового механізму.

Таким чином, фінансовий менеджмент включає в себе стратегію і тактику управління. Під стратегією в даному випадку розуміють загальну спрямованість та спосіб використання засобів виробництва (основних виробничих фондів) для досягнення поставленої мети, які б дозволяли сконцентрувати зусилля на таких варіантах рішення, що не суперечать прийнятій стратегії, відкинувши всі інші. Після досягнення мети стратегія, як напрям та засіб її досягнення, призупиняє своє існування.

Одна з найважливіших функцій управління – створювати умови, необхідні для подальшої успішної діяльності підприємства. Саме це сприяє тому, що на підприємствах у країнах з сучасною ринковою економікою основним принципом і орієнтиром менеджменту є не тільки одержання прибутку, а й успішне обмеження негативного впливу ринкових ситуацій. Та чи інша операція повинна приносити такий прибуток, який дозволяв би акумулювати достатньо засобів для створення реальної

можливості подолати можливі в майбутньому ризики.

В умовах ринкової економіки підприємства як суб'єкти ринкових відносин несуть повну відповідальність за результати господарської діяльності. Кожне з них, в тому числі і переробне, має не тільки оборотний, а й основний капітал. Питання, що стосується вивчення фінансового аналізу проблем управління основними фондами в переробній харчовій промисловості, будуть розглянуті в наступних розділах дисертації.

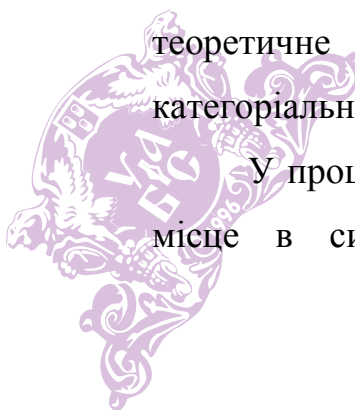
Аналізуючи основні виробничі фонди підприємства, фінансовий менеджмент повинен враховувати: забезпеченість ними; стан та вплив їх на показники роботи підприємства; рівень їх зношеності; порядок нарахування амортизації основних виробничих фондів; питому їх вагу в основних фондах підприємства.

Кожному етапу розвитку ринкової економіки повинен відповідати свій механізм фінансового менеджменту. На перших етапах функціонування організаційних систем пріоритет належить механізму централізованого регулювання. З розвитком ринкових відносин розширюється механізм саморегулювання, що характерно для всіх підприємств незалежно від форм власності.

Фінансовий менеджмент основних фондів переробних підприємств харчової промисловості сільського господарства повинен базуватися на безперервному управлінському контролі, передбачуваності результатів, попереджувальному контролі, створенні інформаційно-комп'ютерних систем та цілого ряду інших підсистем. Інакше кажучи, він є справді науковою системою управління й організації праці.

Для менеджменту ж основних засобів важливе значення має теоретичне осмислення та розкриття сутності обігу засобів підприємства, категоріального апарату в переробній промисловості.

У процесі виробництва задіяні праця, предмети і засоби праці. Вагоме місце в системі суспільного виробництва посідають останні. Вони

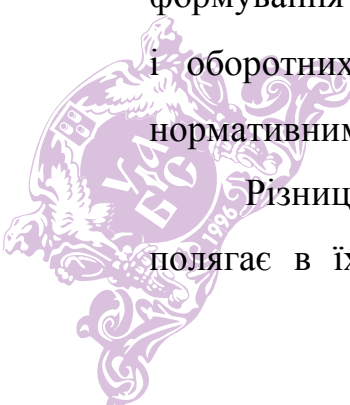
характеризують рівень розвитку продуктивних сил економічних формацій. Сучасні умови дозволяють розвивати науку і техніку та створювати засоби виробництва в найбільш доцільних для суспільства напрямках, формувати матеріально-технічну базу відповідно до цілей виробництва.

В умовах реальної економічної практики засоби виробництва технологічно та економічно становлять єдине ціле. Разом з тим, соціально-економічна та матеріально-речова їх характеристика мають певну самостійність. Засоби виробництва, залежно від характеру перенесення вартості на створений продукт, поділяють на основні та оборотні.

За такого поділу в господарській практиці не завжди дотримуються положень теорії. Так, до складу основних засобів на різних етапах розвитку економіки відносили об'єкти вартістю за одиницю понад 10 крб., потім 50 крб., з 1981 р. – 100 крб., з 1996 р. – 15 неоподатковуваних мінімумів (255 грн.), а з 2.01.1999 р. – понад 500 грн. Поділяючи об'єкти на основні та оборотні, користуються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 (зі змінами та доповненнями) [9].

Зміна мінімальної вартості об'єктів, віднесених до основних засобів, супроводжується перенесенням частини їх із основних в оборотні. Звідси виникає можливість самостійного маневрування і використання засобів виробництва, розширюються й можливості повнішого використання принципів господарського розрахунку у виробництві, оскільки процеси формування і списання – в результаті виробничого споживання основних і оборотних засобів – завжди відбуваються за різними правилами та нормативними документами, які їх регламентують.

Різниця між основними і оборотними виробничими засобами полягає в їх речовій формі, характері виробничого споживання, способі

перенесення вартості на вироблений продукт, у шляхах відшкодування засобів і предметів праці.

В процесі використання основні виробничі фонди зберігають свою натурально-речову форму тривалий час. Функціонуючи в багатьох виробничих циклах, вони зберігають свою споживну вартість, використовуються частинами в кожному виробничому процесі. Головною особливістю основних фондів у порівнянні з оборотними є те, що за їх участі (прямої чи непрямої) створюються інші матеріальні цінності.

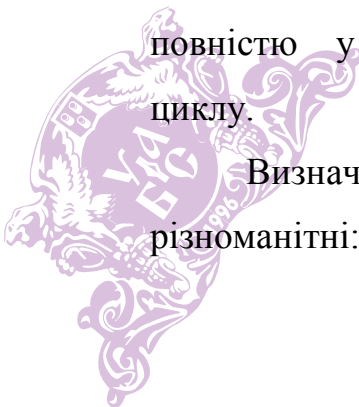
Оборотні фонди не зберігають своєї натуральної форми тривалий період. Їх споживна вартість переноситься на вироблений продукт повністю протягом одного виробничого циклу. Особливості перенесення споживної вартості основних і оборотних фондів обумовлюють різницю і в обігу їх вартості.

Основні виробничі фонди потребують натурально-речового відтворення через певний період, тому їх вартість при обігові роздвоюється:

одна частина відновлюється (обертається) разом із реалізацією продукції, друга – по закінченні терміну використання основних фондів, у відновленому розмірі. Ця особливість обігу вартості основних виробничих фондів обумовлюється необхідністю створення в галузях народного господарства резервного фонду грошових коштів (амортизаційного фонду).

Є різниця і в співвідношенні основних і оборотних фондів. Відшкодування спожитих частинами основних фондів здійснюється протягом експлуатаційного періоду; оборотні ж фонди відшкодовуються повністю у вартісній та натуральній формі після кожного виробничого циклу.

Визначення терміну основних фондів в економічній літературі досить різноманітні: переважна більшість дослідників проблеми дає власне

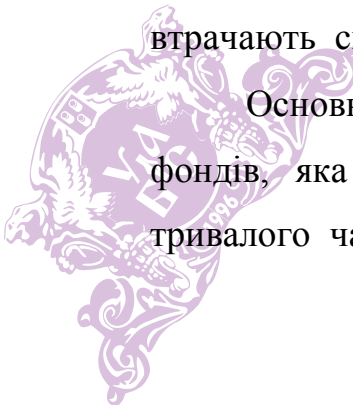

визначення цієї економічної категорії. На відміну від натуралістичного визначення, що склалося раніше, економічна категорія основних фондів у радянський період визначається з урахуванням їх натурально-речової форми, вартості і споживної вартості, особливостей обігу та відшкодування.

Так, Павлов П.М. вважає, що основними виробничими фондами народного господарства є ті засоби виробництва, які знаходяться в процесі праці і використовуються поступово протягом кількох виробничих циклів, частинами переносять свою вартість на готовий продукт, тому їх вартість надходить періодично в оборот частинами і частинами ж відшкодовується в готовому продукті певного виробничого циклу [113, с.46]. За Захаровим В.Г., основні фонди промислових фондів є тією складовою виробничих фондів функціональної форми промислових фондів підприємства, яка зафіксована в засобах праці, що зберігають свою натуральну форму протягом багатьох виробничих циклів і частинами переносять свою вартість на товар, утворюючи фонд відшкодування [67, с.12]. Полетаєв П.І. трактує категорію основних виробничих фондів у такій редакції: “Основні виробничі фонди (засоби праці) на відміну від оборотних виробничих фондів використовуються в процесі виробництва протягом тривалого часу і зберігають свою натуральну форму, переносять вартість на готовий продукт частинами в міру зносу” [118, с.8].

На наш погляд, найбільш вичерпне й чітке визначення основних фондів дав Іванов Є.О.: “Основними фондами називається сукупність матеріально-речових цінностей, які багаторазово повністю і в незмінній натуральній формі застосовуються у виробничій та невиробничій сферах і поступово втрачають свою вартість” [73, с.6].

Основні виробничі фонди підприємства – це частина виробничих фондів, яка речово відображена в засобах праці, зберігає протягом тривалого часу свою форму, переносить частинами вартість на продукцію

та відшкодовується тільки після проведення кількох виробничих циклів.

Окремі сторони категорій основних засобів і основних фондів ще недостатньо розкриті. Істотним недоліком у визначеннях цих категорій є те, що вони розглядаються в абсолютній більшості випадків поза зв'язком з людським фактором (живою працею) - найважливішим у сучасному виробництві.

Якщо зробити узагальнений розгляд тлумачення основних засобів, створюється враження, що вони самостійно, без людини, без впливу живої праці “втрачають”, “передають” або “переносять” свою вартість на вироблений продукт. Відсутність у цих характеристиках і визначеннях ролі живої праці при перенесенні вартості основних засобів на вироблений продукт суттєво знижує їх науково-пізнавальну і практичну значимість.

У практичних рекомендаціях щодо формування, експлуатації та утримання основних засобів у працездатному стані, їх обліку та аналізу, як правило, відсутні: логічний зв'язок з живою працею, узгодженість рівня розвитку основних засобів і рівня кваліфікації робітників, які їх використовують, а також системи підготовки кадрів, підвищення їх кваліфікації.

При характеристиці об'єктів основних засобів і суті їх виробничого споживання слід мати на увазі, що тільки людський фактор (тобто праця людини) завжди був і залишається активним началом, джерелом руху і розвитку суспільного виробництва. Жива конкретна праця переносить на новостворений продукт раніше затрачену працю, втілену в засобах виробництва. Тоді як абстрактна жива праця втілює в продукції нову працю, новий робочий час. Перенесення конкретною працею вартості основних засобів на вироблений продукт відображають у бухгалтерському обліку як процес приєднання цим продуктом витраченого робочого часу (нарахування амортизації), величини задіяної праці, вираженої у грошовому вимірнику. Створення ж нової вартості показують як процес втілення у вироблений

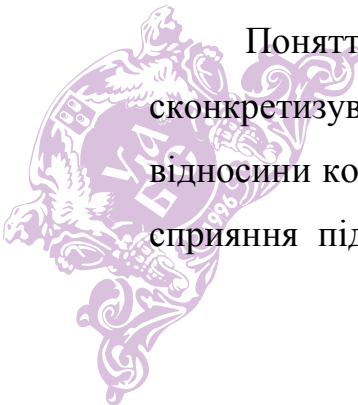
продукт нового робочого часу (абстрактної праці).

Процеси перенесення вартості та створення нової - завжди проходять як єдиний процес, націлений на підвищення ефективності виробництва. Кількісна його характеристика забезпечує точне визначення розмірів спільних витрат виробництва, а також пропорцій у витратах живої та уречевленої праці при створенні продукту.

Так, економічна характеристика категорії основних фондів полягає не тільки в тому, що створення нового продукту здійснюється як єдиний матеріальний процес, що поєднує живу та уречевлену працю, а і в тому, що має свої вимоги щодо забезпечення узгодженості функцій компонентів виробництва. В цьому нерозривному процесі фактором, який визначає результативність суспільного виробництва, є знаряддя праці – основні засоби праці. І чим вищий рівень розвитку виробництва, тим актуальнішою стає необхідність дотримання принципу повної узгодженості кількісних параметрів усього технологічного процесу, тобто всіх факторів виробництва та їх корисних зовнішніх функцій.

Однак істотним недоліком аналізу категорій "основні засоби" й "основні фонди" в опублікованих з цих питань працях [19, 34, 41, 46], на нашу думку, є те, що в них не надається належна увага формі включення в економічний обіг окремих факторів виробництва, не розкриваються визначальна роль і вплив фондів на форму поєднання робочої сили з засобами виробництва. В теоретичних роботах і рекомендаціях прикладного характеру, зазвичай, наводяться загальні, якісні характеристики цих категорій, їх ознаки, які недостатньо пов'язані з категорією власності на засоби виробництва.

Поняття відносин власності на засоби виробництва можна сконкретизувати як відносини володіння, відносини розпорядження і відносини користування. Реалізація відносин власності здійснюється шляхом сприяння підприємствам як низовим суб'єктам у привласненні засобів

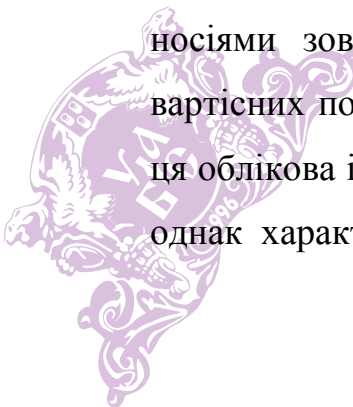

виробництва (приватизація), тобто шляхом надання права володіння, розпорядження і користування останніми. У системі бухгалтерського обліку ці відносини фіксують з позицій їх економічної та юридичної єдності. Наприклад, кількісні параметри відносин володіння на підприємствах асоціації “Сумим'ясопром” показують у пасиві балансу як суму статутного фонду підприємства. Ця сума означає величину засобів, які належать трудовому колективу конкретного підприємства (м'ясокомбінату), але вони підлягають розподілу між усіма членами колективу. Відносини володіння свідчать про права кожного працюючого на основні фонди виробництва, на працю із задіянням цих фондів, а також про рівні обов'язки (по забезпеченню ефективного використання основних виробничих фондів) не тільки безпосередньо працівників, а й керівників усіх рівнів у системі фінансового управління процесами виробництва.

Кількісні параметри відносин розпорядження фіксують у системі реєстрів бухгалтерського обліку і відображають в активі балансу як вартість закріплених за підприємством основних засобів.

Відносини користування основними засобами виробництва мають своє відображення у системі бухгалтерського обліку на рахунках витрат у такому ж порядку, як і весь процес виробничого споживання господарських засобів. Ця величина вартості виступає як складова витрат виробництва і відновлюється з виручки по закінченні кругообігу засобів.

Об'єкти основних засобів виробництва в бухгалтерському обліку обчислюють як матеріально-речові та соціально-економічні. Перші виступають організаційно-технологічними факторами виробництва, носіями зовнішніх корисних функцій, їх вимірюють у натуральних та вартісних показниках. Другі – беруться на облік тільки у вартісному виразі, ця облікова інформація характеризує кількісні параметри відносин власності, однак характеризує як фонди підприємств. Аналіз результатів досліджень

окремих учених з питань характеристики і визначення категорій основних засобів і основних фондів, а також вивчення правомірності використання їх як рівнозначних термінів у бухгалтерському обліку, дозволяють зробити наступні висновки.

По-перше, категорії основних засобів і основних фондів розглядаються дослідниками на різних структурних рівнях, ступенях абстракції, ієрархічних рівнях управління. Цим зумовлена необхідність більш уважного ставлення до визначення термінів “основні засоби” та “основні фонди”.

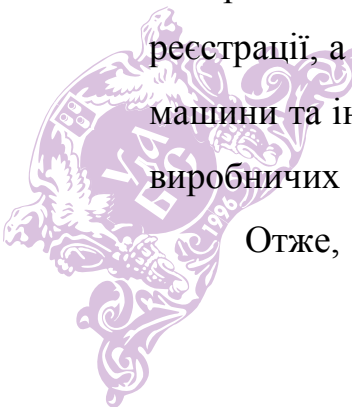
По-друге, категорії основних засобів та основних фондів на підприємствах мають спільні ознаки, але разом з тим і різняться між собою. Той факт, що земля, не маючи грошової оцінки, одночасно виступає і як предмет та засіб праці, і як основний засіб сільськогосподарського виробництва, не входячи при цьому до складу основних виробничих фондів, свідчить про кількісні невідповідності цих категорій. Однак основні фонди є формою економічного устрою основних засобів виробництва, а останні, в свою чергу, – матеріальними носіями вартості, речовою формою виявлення виробничих відносин, що і підтверджує їх обґрунтовану спорідненість. Отже, протиставлення цих категорій, на нашу думку, не виправдане.

По-третє, основні засоби (крім землі), як і форма їх існування “основні фонди”, є продуктом попередньої діяльності людини.

По-четверте, категорія основних засобів характеризує матеріально-речову і економічну сутність засобів праці, а категорія основних фондів – соціальну форму власності на основні засоби, суспільний статус.

По-п'яте, у процесі обліку та економічного аналізу засобів виробництва конкретними об'єктами облікового спостереження, виміру, оцінки і реєстрації, а також систематизації даних є знаряддя праці (будинки, споруди, машини та ін.), які функціонують за конкретних умов на робочих місцях виробничих підрозділів підприємств.

Отже, для успішного вирішення завдань фінансового управління

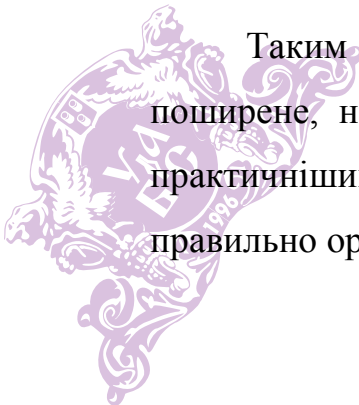

процесами виробництва і відтворення основних засобів праці, постійного утримання їх у придатному для успішного функціонування стані і забезпечення ефективного використання необхідна інформація не тільки про вартість, а й про матеріально-речовий склад, корисні зовнішні функції, стан готовності до експлуатації тощо. Таким чином, цілком правомірне вживання в бухгалтерському обліку на рівні виробничих підрозділів і підприємства (мікрорівні) терміну “основні засоби”, а на вищих ієрархічних рівнях управління (макрорівні) – терміну “основні фонди”.

1.2. Класифікація та оцінка основних фондів

У Законі України “Про оподаткування прибутку підприємств” вживається термін “основні фонди”, під яким слід розуміти матеріальні цінності, що використовуються у виробничій діяльності платника податку протягом періоду понад 365 календарних днів – з дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом. Необхідно підкреслити, що термін “основні фонди” відноситься тільки до виробничих основних фондів, тобто не в господарській діяльності не вживається. “Основні фонди” необхідно відрізняти від “невиробничих фондів” – цим терміном визначені капітальні активи, які не використовуються в господарській діяльності платника податку та для яких встановлений особливий порядок оподаткування.

Таким чином, бухгалтерський термін “основні засоби” має більш поширене, ніж податковий термін “основні фонди”, значення. Він набагато практичніший, бо дозволяє диференціювати основні засоби за видами та правильно організувати їх облік.

Основні засоби розділяють на виробничі та невиробничі. Відповідно до діючої типової класифікації їх групують за функціональним призначенням, галузями, майновим складом, за ступенем використання та належності (рис. 1.1).

В чому практичне значення класифікації? Вона дозволяє виявити співвідношення окремих груп основних фондів у їх загальному обсязі, що є видовою (виробничою) структурою основних фондів, склад та структура яких залежать від особливостей та спеціалізації галузі, технології та організації виробництва, технічної оснащеності. Аналіз структури основних засобів може бути використаний у розробці оптимальних розмірів груп основних фондів.

Науково обумовлена класифікація в практичній діяльності використовується для організації аналітичного і синтетичного обліку наявності та руху об'єктів, при нарахуванні амортизації і визначенні розміру зносу, а також при інвентаризації основних фондів.

Згідно з Законом України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 22 травня 1997 року [1] основні засоби з метою визначення амортизаційних відрахувань розподілили на три групи:

- група 1 – будівлі, споруди, їх структурні компоненти та передавальні пристрої, в тому числі житлові будинки та їх частини (квартири і місця загального користування);

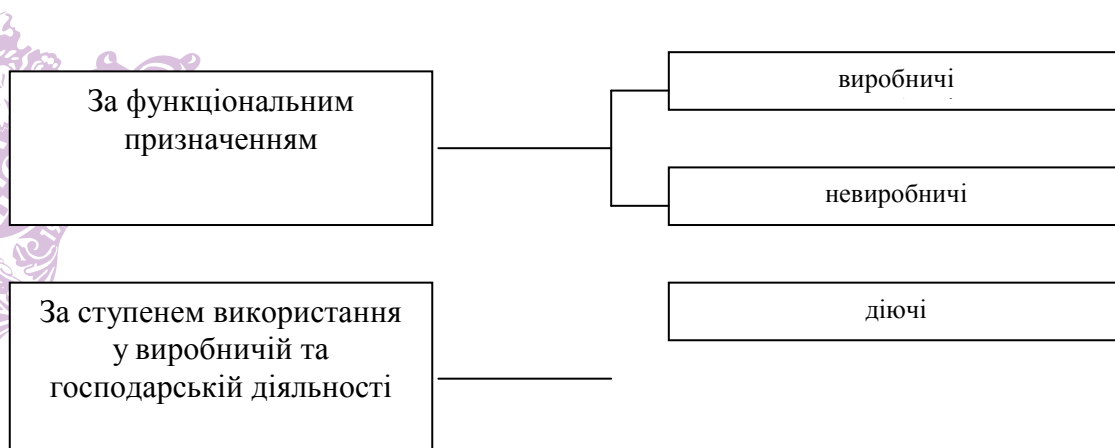
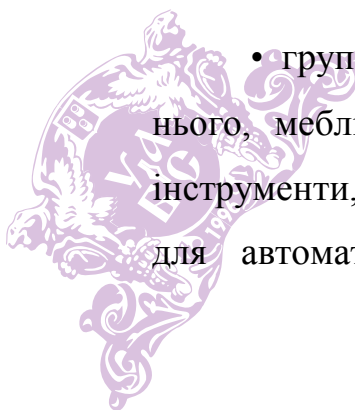

Рис. 1.1. Типова класифікація основних фондів

- група 2 – автомобільний транспорт та вузли (запасні частини) до нього, меблі, побутові електричні, оптичні, електромеханічні прилади та інструменти, включаючи електронно-обчислювальні машини, інші пристрої для автоматичної обробки інформації, інформаційні системи, телефони,

мікрофони та рації, інше конторське (офісне) обладнання, устаткування та приладдя до нього;

- група 3 – будь-які інші основні фонди, не включені до груп першої та другої.

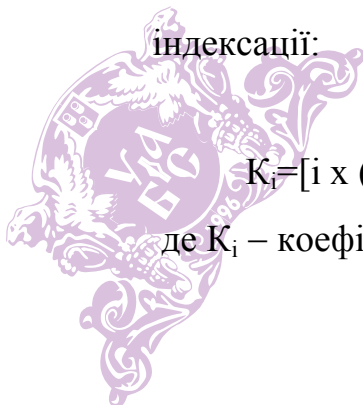
У системі бухгалтерського обліку щодо наявності та руху основних фондів використовуються як натуральні, так і грошові виміри. При оцінці в натуральній формі встановлюються кількість машин та їх потужність, розмір виробничих площ. Грошова або вартісна оцінка – необхідна для планування розширеного відтворення, визначення ступеня зносу та розміру амортизаційних відрахувань, обсягів приватизації.

Протягом строку експлуатації основні фонди мають такі різновиди вартісних оцінок: первісна, відновлювальна (проіндексована) та залишкова. Первісна вартість представляє собою суму фактичних витрат на придбання, спорудження або виготовлення об'єктів основних фондів. Вона може змінюватися під час реконструкції та модернізації об'єкта, а також при переоцінці. Метою ж останньої є визначення відновлювальної вартості, яка характеризує витрати на відтворення основних фондів за сучасних умов. У перехідний період до ринкової економіки, який супроводжується зростанням інфляції, результатом переоцінки є індексація (збільшення) вартості основних фондів.

Підприємства асоціації “Сумим'ясопром” мають право самостійно проводити індексацію основних фондів станом на початок наступного за звітним роком за умови, якщо коефіцієнт індексації перевищує одиницю. В статті 8.3.3. Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” [1] дається розрахункова формула для визначення коефіцієнта індексації:

$$K_i = [i \times (a-1) - 10] : 100, \quad (1.1)$$

де K_i – коефіцієнт індексації;

$i_x(a-1)$ – індекс інфляції року, за результатами якого проводиться індексація.

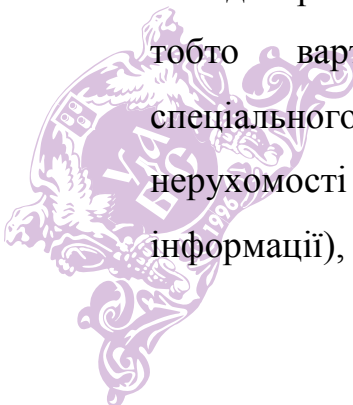
Згідно з новим Законом [1] підприємства могли проводити індексацію за результатами 1997 р., але індекс інфляції становив усього 110,1%, коефіцієнт індексації - 1,001, тобто балансову вартість об'єктів можна збільшити лише всього на 0,1 відсотка. Як бачимо, проведення індексації не було доцільним, однак остаточне рішення за підприємством.

За результатами 1998 року, індекс інфляції склав 120 %, коефіцієнт індексації, розрахований за формулою 1.1, становив 1,1, що дозволяє збільшити (дооцінити) основні фонди в 1,1 раза. Збільшена вартість має назву відновлювальної, або проіндексованої.

В Україні облік наявності та руху основних засобів ведеться за первісною або відновлювальною вартістю, по обліковій вартості передавальної сторони при безкоштовному отриманні. В усіх випадках вона може бути названа балансовою, це – узагальнюючий термін різних видів оцінки.

У бухгалтерському обліку основні фонди (засоби) відображаються за балансовою вартістю. Для визначення ж реальної вартості ведеться облік зносу основних засобів. Розмір зносу коригує балансову вартість шляхом його віднімання.

При оцінці основних фондів з метою оподаткування у західних країнах використовується, як правило, ринкова вартість при існуючому використанні або відновлювальна вартість фондів, основана на витратах їх відтворення, тоді як при реконструкції об'єктів – інвестиційна вартість, тобто вартість для конкретного інвестора. При оцінці будівель спеціального призначення й об'єктів у "пасивних" секторах ринку нерухомості (коли для визначення ринкової вартості недостатньо інформації), а також у випадку страхування основних фондів

використовується вартість відбудовна.

Найпоширеніший вид вартості основних фондів у ринкових умовах господарювання – ринкова вартість. Це – найбільш ймовірна ціна, якої досягає власність на конкурентному відкритому ринку з дотриманням усіх умов чесної торгівлі, обдуманих дій продавця і покупця, за відсутності впливу незаконних стимулів. Ринкову вартість основних фондів називають ще “вартістю при обміні” – на відміну від “вартості у використанні” (або споживної вартості), що відображає цінність об'єкта для конкретного власника.

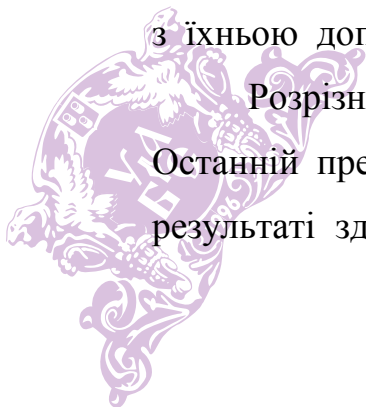
Вважаємо за необхідне об'єкти основних виробничих фондів оцінювати за ринковою вартістю, бо саме вона відбиває в собі якісну вартість об'єкта у будь-який проміжок часу.

1.3. Методичні підходи відображення зносу та амортизації основних виробничих фондів

Знос є тією об'єктивною категорією, що знаходиться у тісному взаємозв'язку зі створенням споживних вартостей - необхідним вартісним процесом. Його реалізація є однією з умов суспільного відтворення, однак це відноситься вже до економічного зносу.

Німецькі вчені К. Маттерн і З. Танхайзер [96] стверджують, що знос виражає середній розмір перенесення вартості основних засобів на вироблені з їхньою допомогою вироби або надані послуги за час корисної служби.

Розрізняють знос як в економічному, так і в технічному розумінні. Останній представляє собою небажану зміну предметів споживання в результаті здійснення механічних процесів. Розглянемо різновиди зносу,

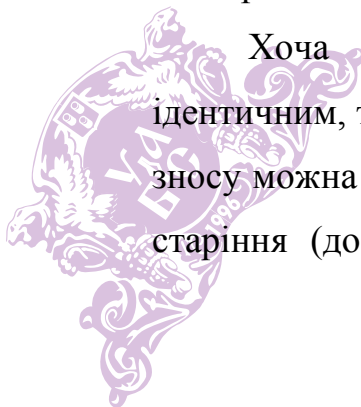
визначившись з якими, можна зробити остаточний висновок щодо природи зносу та амортизації.

Відомо, що зменшення споживної вартості засобів праці, яке лежить в основі процесу зносу, відбувається під час проявів суспільного процесу відтворення: матеріального зносу, зумовленого старінням основних засобів, та морального зносу, що виникає внаслідок технічного прогресу. Вони й визначають тривалість терміну служби засобів, а звідси – середній розмір перенесення вартості, рівень зносу за одиницю часу. Оскільки матеріальний і моральний знос мають різну природу і по-різному проявляються в часі, то їх окреме дослідження має важливе значення для вирахування зносу.

При фізичному або матеріальному зносі втрачається основними фондами їхня споживна вартість, тобто відбувається погіршення технічно-економічних і соціальних характеристик під впливом процесу праці, природних сил, а також внаслідок невикористання основних фондів.

Старіння засобів праці є базою для визначення матеріального зносу, однак він не схожий на знос в технічному розумінні. При визначенні матеріального зносу беруть до уваги те, що засоби праці постійно підтримуються в робочому стані – а саме: шляхом чистки (сюди відносять і дотримання чистоти в приміщеннях), шляхом ремонту, який проводиться за явної необхідності. Тому, на наш погляд, неправильним є віднесення витрат на ремонт і поліпшення засобів праці до показників матеріального зносу. Бо цей вид зносу є частиною ресурсоспоживних витрат, а витрати на утримання і ремонт відносяться до ресурсо-утворюючих.

Хоча знос в технічному і економічному розумінні не є ідентичним, та більш-менш точні відомості про походження матеріального зносу можна отримати тільки в результаті технічних досліджень процесу старіння (досліджень зносу). Ці дані можна використовувати для організації

ремонту та обслуговування основних засобів, а також для складського зберігання запасних частин. Вони є вихідним пунктом при визначенні нормативних термінів служби і моменту фактичної заміни функціонуючих засобів праці.

Американські вчені-економісти об'єднують усі існуючі види фізичного зносу в одну групу, оскільки розмежування амортизації за цими видами зносу лише теоретично припустиме, практично ж – неможливе. Більшість вітчизняних та зарубіжних економістів стверджує, що усі основні засоби – як діючі, так і недіючі – підлягають фізичному зносу. На практиці він визначається на основі деформацій їх окремих деталей, тобто встановлюється у відсотках до вартості основного виробничого засобу. Однак така оцінка його є дещо суб'єктивною. Для досягнення більш об'єктивної оцінки необхідне встановлення об'єктивних стандартних методів визначення ступеня та характеру фізичного зносу різних елементів основних засобів.

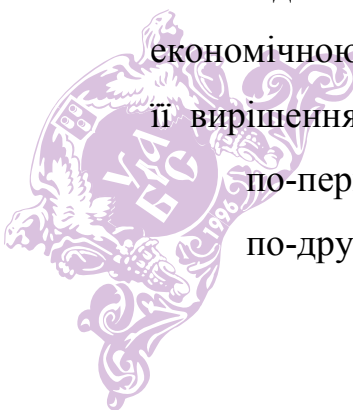
На наш погляд, процеси, які впливають на матеріальний знос, можуть бути об'єднані в поняття “зношування”.

Деякі економісти плутають знос і зношування. Але це, знову ж таки на наш погляд, є принциповою помилкою. Причинно-наслідкові зв'язки побудовані таким чином: зношування – це причина зносу, а знос – наслідок дії процесу зношування. Тож бачимо, що поняття зносу і зношування тісно взаємопов'язані, але далеко не тотожні. Якщо розглянути категорію морального зносу, ця нетотожність проявляється чіткіше.

Одне з чільних місць у сукупності проблем, пов'язаних з даною економічною категорією, займає проблема сутності морального зносу. Від її вирішення залежать:

по-перше, методи обліку морального зносу в нормах амортизації;

по-друге, визначення економічно ефективного моменту заміни

морально застарілої техніки новою;

по-третє, розрахунок строків морального зносу тощо.

Моральний знос означає, що засоби праці зношуються не тому, що аналогічні засоби виготовляються дешевшими або з вищою споживною вартістю, а тому, що ці, поліпшені, засоби починають застосовуватися в народному господарстві і тим самим впливають на собівартість виготовленої продукції. Цей вплив зумовлений:

по-перше, розробкою нових засобів праці з вищим ресурсним потенціалом;

по-друге, подальшим удосконаленням уже існуючих засобів праці;

по-третє, розробкою нових виробничих процесів і технологій, які потребують упровадження нових засобів праці;

по-четверте, розробкою нових виробів з необхідними для їх виробництва процесами, технологією і засобами праці тощо.

Взагалі ж існує поняття морального зносу першої та другої форм.

Моральний знос першої форми виражається у зниженні вартості відтворення функцій засобів праці у тій же мірі, в якій знижується вартість нових засобів праці з існуючою споживною вартістю.

Моральний знос другої форми виражається у зниженні вартості функціонуючих засобів праці у тій же мірі, в якій нові машини вступають з ними в конкуренцію.

В економічній літературі можна зустріти погляди вчених стосовно морального зносу другої форми, які заперечують існування його зв'язку з втратою споживної вартості засобів праці. Інші ж, навпаки – вбачають у моральному зносі другої форми тільки втрату споживної вартості, заперечуючи при цьому втрату вартості.

Ми вважаємо, що моральний знос першої форми залежить від зміни продуктивності праці при виготовленні засобів праці. Практично це передається через динаміку цін. Оскільки ж рівень цін залежить від

впливу валютної політики, умов розподілу та обігу, то зміна цін на засоби праці не завжди точно показує динаміку вартості їх виробництва за перший період.

Існують чинники, які впливають на моральний знос другої форми, а саме: застосування мікроелектроніки з метою автоматизації процесів виробництва; впровадження автоматизованих систем для транспортування матеріалів; використання прогресивних матеріалів тощо.

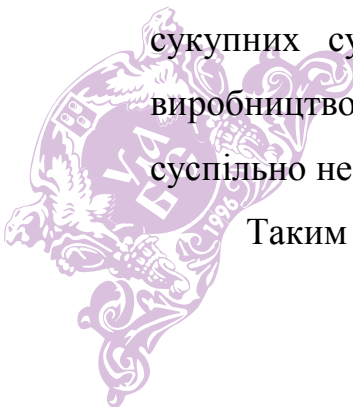
В результаті проведених досліджень можна зробити такі висновки щодо зносу.

По-перше, в економічній літературі розрізняють взаємопов'язані, але не тотожні категорії “моральний знос” і “моральне старіння”. Аналізуючи погляди вчених-економістів на моральний знос першої та другої форм, нами доведено, що моральний знос є категорією тільки товарного виробництва і виражає процес втрати вартості, первісно авансованої в основні засоби. Моральне ж старіння є загальною категорією, яка притаманна як товарному, так і нетоварному виробництву.

По-друге, економістами обґрунтовано взаємозв'язок між моральним старінням і моральним зносом другої форми, на цій підставі зроблений висновок про те, що на стадії виробничого споживання засобів праці моральний знос другої форми є формою морального старіння (зношування). Це, на нашу думку, і є головним доказом різниці між поняттями зносу та зношування.

По-третє, найбільш точним критерієм, який може бути використаний при визначенні моменту настання морального зносу, є рівень сукупних суспільно необхідних витрат живої та уречевленої праці на виробництво продукції, яка за їх допомогою починає перевищувати суспільно необхідний рівень.

Таким чином, бачимо, що погляд авторів колишнього СРСР базується

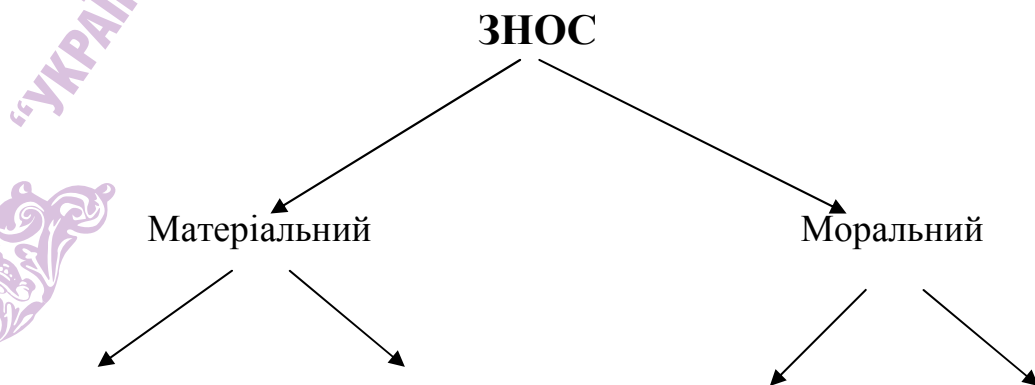
на марксистській теорії додаткової вартості і є однозначний. Вони переконані, що моральний знос зумовлений трьома головними причинами:

зростанням продуктивності праці в галузях, що виробляють машини, будматеріали тощо, в результаті чого вартість нових основних засобів зменшується порівняно зі старими (це моральний знос першої форми);

появою нових удосконалених основних засобів (моральний знос другої форми);

різким падінням попиту на продукт, внаслідок чого стара машина знецінюється і втрачає свою вартість частково або повністю (цей випадок переважна більшість економістів відносить до другої форми морального зносу, тому що старіння продукту пов'язане з появою нового продукту, що в свою чергу пов'язане з появою нової машини).

Також необхідно звернути увагу і на той факт, що попри негативні прояви морального зносу деякі економісти вважали його водночас і позитивним явищем. У своїй роботі “Про використання переваг соціалізму” А. Ноткін пише, що моральний знос “... сам по собі виражає у вартісній формі прогрес продуктивних сил” [109, с.52]. П. Буніч повністю підтримує таку позицію: “... Моральний знос першої форми призводить при соціалізмі до чистої економічної суспільної праці” [29, с.10]. Класифікацію видів зносу за марксистською теорією дає рис. 1.2.

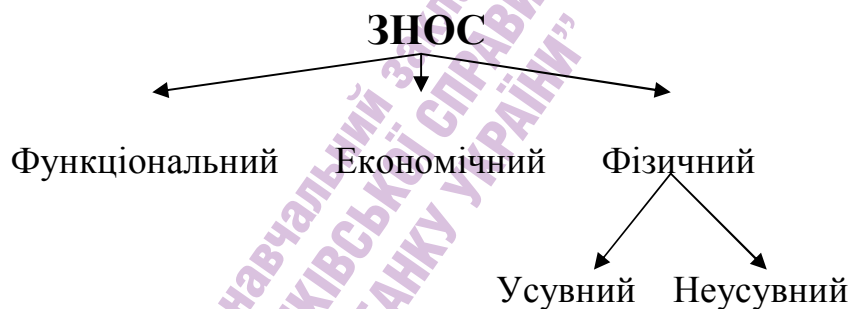

Природний   Експлуатаційний   I форма   II форма

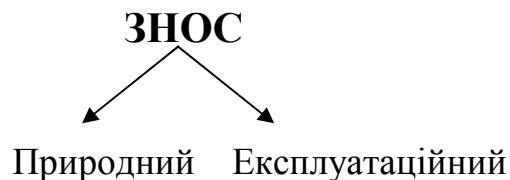
Рис. 1.2. Класифікація видів зносу згідно з марксистською теорією.

Фізичний знос, на погляд деяких американських вчених, подібний до фізичного процесу (до речі, так вважають і вітчизняні вчені). Дж. Фрідман, Нік Ордуей [140] пішли трохи далі, стверджуючи, що знос може бути усувним та неусувним. Неусувний (incurable) – це такий, коли витрати на усунення дефекту перевищують вартість, яка при цьому буде додана. Усувний (curable) – знос, при якому витрати на його ліквідацію є меншими за додану вартість. Все вищесказане можна побачити на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Види зносу згідно з концепцією американських учених.

Розглянемо види зносу з погляду класичної політичної економії (рис. 1.4).

Рис. 1.4 . Види зносу згідно з класичною політичною економією.

Лише розглянувши поняття зносу та його види, можна зробити висновок про нетотожність зносу і амортизації.

Амортизаційні відрахування – це та частина вартості засобів праці, яка

при подальшому обігові фондів підприємства в міру їх зносу відокремлюється і продовжує свій рух уже в складі нової вартості: спочатку у вигляді незавершеного виробництва, а потім – як частина вартості готової продукції, що після її реалізації накопичується в резервному фонді грошових коштів, призначеному для відшкодування авансових вкладів у основні фонди. Таким чином, чітко спостерігається різниця між амортизацією та зносом основних засобів. Знос – це втрата споживної вартості і вартості засобів праці. Амортизація – це процес перенесення вартості на готовий продукт.

При моральному зносі принципово змінюється база порівняння. Оцінюючи фізичний знос, ми завжди порівнюємо об'єкт у його сьогоdnішньому стані з новим об'єктом, більш досконалим і здатним замінити той, який оцінюється. Звідси можна зробити висновок, що матеріальною основою амортизації є зношування засобів праці. Зношування – це причина зносу, процес перенесення використаних у виробництві засобів праці на готовий продукт відповідно до втрати ними своєї споживної вартості.

Відомий-економіст Л. Кантор [75, с.55] стверджував, що амортизація – це джерело накопичення. Однак, на наш погляд, цей термін стосується “амортизаційного фонду” або ж будь-якого іншого, але тільки не самої амортизації. В даному разі відбувається її ототожнення з грошовим фондом для відшкодування спожитих засобів праці.

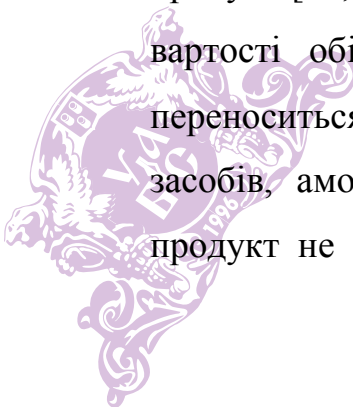
Грошовий амортизаційний фонд – це фінансовий результат накопичення послідовно здійснюваних амортизаційних відрахувань. Він формується лише після реалізації готової продукції. Крім того, при тимчасовому використанні нарахованої амортизації – з метою придбання нових засобів виробництва – вона, у визначений період, вибуває з амортизаційного фонду і функціонує як засіб обігу, тобто є нерухомим резервним фондом.

Не зовсім точною, на нашу думку, є і точка зору, якої дотримується А. Л. Гапоненко, щодо амортизації. Нею він називає “... процес перетворення вартості з товарної на грошову” [41, с.93]. Амортизація поширюється не на весь процес перетворення засобів праці з продуктивної форми на грошову, а є лише його частиною, оскільки весь процес охоплює і стадію використання основних засобів.

Радянські вчені Ю.Гринвальд і А.Локшин називають амортизацію прийомом рахівництва, який дає можливість визначити вартість інвентаря в будь-який час. На практиці це відбувається не завжди, бо амортизація нараховується раз на квартал, а не щодня [15]. Вважаємо, що за сучасних умов господарювання таке твердження себе не виправдовує. До того ж не зовсім зрозумілим у даному визначенні є вираз “інвентар”.

Англійські вчені Д. Стоун, К. Хитчинг [128] стверджують, що амортизація – це не що інше, як витрати, які покриваються за рахунок прибутку. Тобто частина первісної вартості основних засобів, що використовуються, є витратами, які відносяться на рахунки прибутків та збитків у формі амортизаційних відрахувань. Логічна схема нарахування амортизації є такою: нараховані суми зносу входять до собівартості продукції, яка реалізується, на підставі чого визначається фінансовий результат. Зауважимо: англійські вчені нічого не згадують про те, як саме покриваються витрати за рахунок прибутку. Вони стверджують, що амортизація – це періодичні відрахування з валового прибутку компанії.

Економісти П. Бунич та Я. Б. Кваша амортизацією вважають перенесену в результаті конкретної праці вартість основних фондів на новий продукт [29,76]. Однак за такого визначення вона нічим не відрізняється від вартості обігових засобів, яка також – внаслідок конкретної праці – переноситься на створений продукт. На відміну від вартості оборотних засобів, амортизація відбиває вартість основних засобів, перенесену на продукт не повністю, а пропорційно зношуванню.

Дослідивши сутність даного питання, найбільш вдалим, вважаємо, є визначення, яке дає класична економічна теорія, стверджуючи, що амортизація – це поступове перенесення вартості основних засобів на продукт, який виробляється за їх допомогою, цільове накопичення грошових коштів та послідовне їх використання на відтворення зношених основних засобів.

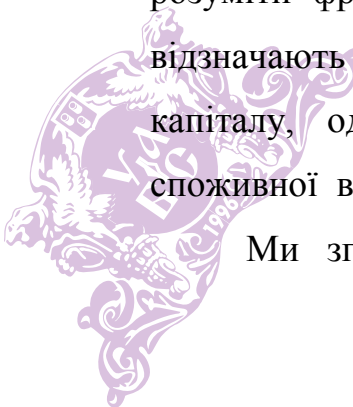
Перш ніж погодитися з цією точкою зору, необхідно дещо уточнити. По-перше, амортизація – це процес перенесення вартості. По-друге - таке визначення прийнятне лише для тих підприємств, де створюється амортизаційний фонд та здійснюється відповідне накопичення грошових коштів (за сучасних умов йдеться про державні підприємства). По-третє, розвиток ринкових відносин, поява нових технологій зумовили необхідність розгляду питання “амортизація нематеріальних активів”.

Численні визначення амортизації, які зустрічаються в провідній зарубіжній літературі, можна поділити на дві великі групи. Терміни, що належать до першої групи, є “економічними”, а до другої – “бухгалтерськими”.

З погляду бухгалтерської науки, амортизація визначається просто як “спеціальний обліковий механізм, пропорційний розподілу вартості майна на термін його служби” [75, с.57].

З економічної точки зору, амортизація – це втрата активами своєї цінності. “Амортизація не включає втрат, які можуть бути результатом непередбачених або випадкових причин” [75, с.58]. Виходячи з цього, зауважимо, що амортизація розглядається як втрачена вартість. Тоді як розуміти фразу “втрата активом цінності”? “Американські економісти лише відзначають різницю в русі вартості і натуральної форми основного капіталу, однак не дають розгорнутого аналізу та визначення його споживної вартості” [75, с.58].

Ми згодні з думкою про те, що теорія амортизації зарубіжних

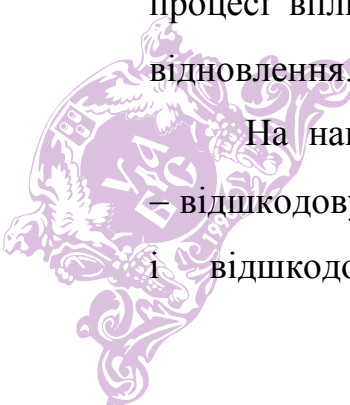

вчених не досить обґрунтована, але зазначимо, що теорія амортизації, яка розроблялася в колишньому СРСР і базувалася на теорії додаткової вартості К. Маркса та його послідовників, також потребує подальшого вдосконалення. Пануючий на Заході погляд на дану проблему має своїм підґрунтям теорію корисності і головну увагу при цьому акцентує на категорії цінності. Тобто у вітчизняних та зарубіжних учених вже сформовані свої підходи до вивчення амортизації, і ми вважаємо, що не варто Заходу копіювати досвід колишнього СРСР, а Україні – досвід Заходу.

Детально ознайомившись із відповідними законодавчими актами України, відзначимо, що під терміном – амортизація чи то основних фондів, чи то та нематеріальних активів мається на увазі поступове віднесення витрат для їх придбання, виготовлення чи поліпшення – на зменшення скоригованого прибутку платника податку в межах норм амортизаційних відрахувань [1]. На нашу думку, доцільніше було б говорити про амортизацію основних засобів, а не фондів, тому що зношуються не вони, а засоби. Фонди – це грошовий вираз засобів праці.

Під амортизацією слід розуміти спільність двох протилежних економічних процесів поступового знецінення активів унаслідок їх зносу і відшкодування цього знецінення шляхом періодичних відрахувань окремих сум, що включаються до собівартості продукції, виробленої за допомогою зазначених активів. Саме таке визначення дає чітке уявлення про фази кругообігу основних засобів: знос, амортизацію та відшкодування. Знос та амортизація здійснюються в процесі впливу на активи, а відшкодування – внаслідок їх створення і відновлення.

На наш погляд, амортизація повинна виконувати двоєдину функцію – відшкодувати реальні витрати засобів праці на вироблення продукції і відшкодувати авансові вклади в основні засоби. Головне

призначення амортизації – облік витрат. Всі інші функції їй не притаманні.

Отже, підіб'ємо підсумки стосовно сутності амортизації:

- амортизація – об'єктивна економічна категорія;
- матеріальною основою амортизації є зношення основних засобів.
- амортизація, відтворена у вартості, визначається кількістю виробленої продукції;
- амортизація, відбита в грошовому виразі, зумовлена дією закону вартості у виробництві та засобах праці;
- амортизація – це процес поступового перенесення частини вартості активів у розмірі їх зносу на собівартість продукції, яка формується за їх участю.

Робимо висновок: амортизація виражає ту кількість праці, яка витрачена протягом певного часу на виробництво засобів праці, використаних у виробництві життєво необхідних засобів праці. В цьому реальному процесі і відображається об'єктивність амортизації.

Чітко простежується відмінність амортизації від зносу основних виробничих засобів. Знос – це втрата споживної вартості і вартості засобів праці. Амортизація – це процес перенесення вартості на готовий продукт, вироблений за допомогою основних виробничих засобів.

Таким чином, необхідно розвивати фінансовий менеджмент з більш досконалим врахуванням амортизації у вартості виробленої продукції.

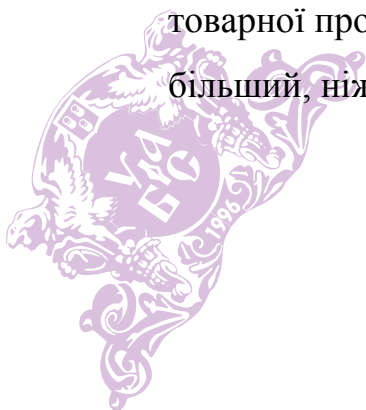
РОЗДІЛ 2 ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ

2.1. Фінансовий аналіз стану та використання основних виробничих фондів

Основні виробничі фонди підприємств асоціації “Сумим’ясопром” за досліджуваний період зростають. Цей факт можна підтвердити і тим, що коефіцієнт зносу за цей період зріс незначною мірою – з 0,38 до 0,39. Коефіцієнт придатності основних фондів досить високий. Так, в 1996 р. він склав 0,62, а у 1998 р. – 0,61. Зростання їх вартості можна пояснити й інфляційними процесами. Це закономірний процес, пов’язаний із впровадженням нової високоякісної техніки та сучасних технологій.

Забезпечення асоціації “Сумим’ясопром” основними фондами, найбільш повне і раціональне їх використання є одним з найважливіших факторів підвищення ефективності виробництва.

Розглянемо основні економічні показники діяльності асоціації “Сумим’ясопром” (табл. 2.1). Данні таблиці 2.1 свідчать, що такий важливий показник діяльності підприємства, як продуктивність праці (характеризує рівень організації праці та виробництва), а саме товарна продукція на одного робітника – має тенденцію до підвищення порівняно з 1996 роком на Охтирському, Лебединському та Сумському м’ясокомбінатах, чого не можна сказати про інші підприємства, де спостерігається зниження цього показника. Перелічені комбінати мають найвищий рівень виробництва товарної продукції на 1 робітника, причому Охтирський у 1999 році – у двічі більший, ніж решта.

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

Варто зазначити, що на тих підприємствах, де найбільш високий

рівень продуктивності праці та найвищий рівень рентабельності за досліджуваний період, також найбільший і коефіцієнт фондівіддачі. З проведеного нами аналізу випливає, що на підприємстві необхідно вишукувати можливості зростання продуктивності праці, а це буде відображатися на фінансовій стійкості окремо взятого підприємства та асоціації “Сумим'ясопром” у цілому.

Різноманітність видів основних засобів кожного підприємства, їх структура і технічний рівень, а також роль у виробничому процесі призводять до того, що чітка всебічна характеристика резервів покращення їх експлуатації може бути дана лише в процесі фінансового аналізу стану та використання основних фондів, під час якого слід керуватися такими нормативними актами: Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств" (у редакції від 22.05.97р.) [1]; Інструкцією з бухгалтерського обліку балансової вартості груп основних фондів, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 24.07.97р. № 159 та зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 14.08.97р. за № 310 [7]; Вказівками щодо організації бухгалтерського обліку в Україні, які затверджені наказом Міністерства фінансів України від 07.05.93р. №25 [10] (з урахуванням змін і доповнень). Ці документи є регулюючими і для “Сумим'ясопром”.

Проаналізуємо стан та використання основних фондів і нематеріальних активів асоціації “Сумим'ясопрому”, наведених у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Використання основних фондів і нематеріальних активів
асоціації "Сумим'ясопром" у 1998 р.**

№п/п	Найменування показника	Код рядка (Форма 1)	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду	Відхилення (+,-)
1.	Балансова вартість основних фондів, усього, тис. грн.	012	76451	77621	+1170
1.1	у тому числі вартість фондів, знос яких:				
	- до 50%	-	38371	38792	+421
	- від 50% до 75%	-	9585	10302	+717
	- більше 75%	-	28495	28527	+32
2.	Знос основних фондів:	011			
	-тис.грн.	-	29518	29876	+358
	- % зносу	-	38,6	38,5	-0,1
3.	Балансова вартість основних фондів, які не використовуються, тис. грн.	-	5710	5710	0
4.	Знос основних фондів, які не використовуються:				
	-тис. грн.	-	4967	4967	0
	-% зносу	-	87,0	87,0	0
5.	Балансова вартість нематеріальних активів, тис. грн., у тому числі:	020	69	62	-7
	Програмне забезпечення		69	62	-7
6.	Знос нематеріальних активів:	021			
	-тис. грн.	-	-	-	-
	-% зносу	-	-	-	-
7.	Фондовіддача виробничих фондів, Φ_v	-	1,1		-

З даних таблиці видно, що балансова вартість основних фондів підвищилася протягом 1998 року на 1170 тис. грн., в тому числі основних фондів, знос яких перевищує 50 %, – на 749 тис. грн., що свідчить про

проведені ремонти. На балансі підприємств асоціації знаходяться основні фонди, знос яких сягає 87 відсотків і які вже не використовуються, тобто можна констатувати недостатній рівень фінансового менеджменту на підприємствах асоціації. На наш погляд, необхідно розробляти заходи щодо вилучення таких основних фондів з балансу підприємств асоціації. В процесі розрахунків показників використовуються фактичні дані асоціації “Сумим'ясопром” за формами: №1 (“Баланс підприємства”), №2 (“Звіт про фінансові результати”), №11-ОФ (“Звіт про наявність та рух основних фондів, амортизацію (знос)”).

Для фінансового аналізу наявності, структури і руху основних фондів їх поділяють на виробничі та невиробничі. Крім того, виокремлюють активну частину (робочі машини, обладнання) і пасивну частину фондів, а також окремі їх підгрупи - відповідно до функціонального призначення (споруди, робочі і силові машини, обладнання, транспортні засоби, вимірювальні прилади та устаткування тощо).

В процесі вивчення наукової літератури з теми дослідження нами узагальнено показники, які використовуються для вирішення цієї проблеми:

Активна частина основних засобів :

$$A_0 = \frac{B^{(a)}}{B^{(\Phi)}} = \frac{\text{ф.11, ряд.106}}{\text{ф.1, (ряд.012гр.3 + ряд.012гр.4)} * 0,5},$$

де A_0 – активна частина основних засобів;

$B^{(a)}$ – вартість активної частини основних засобів;

$B^{(\Phi)}$ – балансова вартість основних засобів.

Активна частина основних засобів визначає частку виробничих основних засобів в основних засобах.

Коефіцієнт зносу основних засобів:

$$K_3 = \frac{Z^{(\Phi)}}{B^{(\Phi)}} = \frac{\text{ф.1, ряд.011}}{\text{ф.1, (ряд.012гр.3 + ряд.012гр.4) * 0,5}}$$

де K_3 – коефіцієнт зносу основних засобів;

$Z^{(\Phi)}$ – знос основних фондів;

$B^{(\Phi)}$ – балансова вартість основних засобів;

Коефіцієнт оновлення :

$$K_0 = \frac{B^{(n)}}{B^{(к)}} = \frac{\text{ф.3, ряд.430гр.4}}{\text{ф.3, ряд.430гр.6}}$$

де K_0 – коефіцієнт оновлення;

$B^{(n)}$ – балансова вартість основних засобів, які надійшли за період, що аналізується;

$B^{(к)}$ – балансова вартість основних засобів на кінець періоду.

Коефіцієнт вибуття :

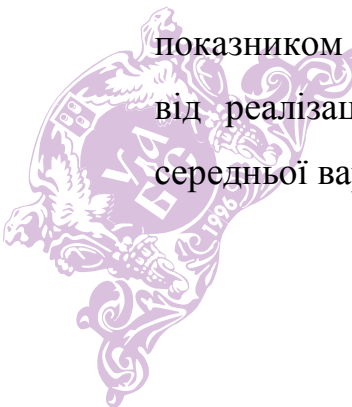
$$K_v = \frac{B^{(в)}}{B^{(н)}} = \frac{\text{ф.3, ряд.430гр.5}}{\text{ф.3, ряд.430гр.3}}$$

де K_v – коефіцієнт вибуття;

$B^{(в)}$ – балансова вартість основних засобів, які вибули за період, що аналізується;

$B^{(н)}$ – балансова вартість основних засобів на початок періоду.

Ефективність використання основних фондів характеризується показником фондоддачі (F_v), який обчислюється як відношення виручки від реалізації (без податку на додану вартість та акцизного збору) до середньої вартості основних фондів:

$$\Phi_{\text{в}} = \frac{\phi.2(\text{ряд.010} - \text{ряд.015} - \text{ряд.020})}{\phi.1(\text{ряд.012п} + \text{ряд.012к}) * 0,5}$$

де $\Phi_{\text{в}}$ – показник фондвіддачі;

п – дані на початок року;

к – дані на кінець звітнього періоду.

Зростання $\Phi_{\text{в}}$ свідчить про підвищення ефективності використання основних фондів. Зазначимо, що показник, зворотний показнику фондвіддачі, – це показник фондомісткості.

Враховуючи все вищевказане, порівняємо показники використання основних засобів у 1996 та 1998 рр. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Показники стану та використання основних засобів в асоціації “Сумим'ясопром” у 1996 та 1998 рр.

Показник		1996	1998	Відхилення (+, -)
Активна частина основних засобів, %	A_0	5,00	7,00	+2,00
Коефіцієнт зносу основних засобів	K_3	0,38	0,39	+0,01
Коефіцієнт оновлення основних засобів	K_0	0,03	0,04	+0,01
Коефіцієнт вибуття основних засобів	$K_{\text{в}}$	0,03	0,01	-0,02
Показник фондвіддачі, грн.	$\Phi_{\text{в}}$	1,32	1,10	-0,22
Показник фондомісткості, грн.	$\Phi_{\text{м}}$	0,73	0,90	+0,17

Аналізуючи дані таблиці 2.3, можна зробити висновок, що частка основних виробничих засобів в основних фондах асоціації “Сумим'ясопром” зросла, про що свідчить підвищення показника активної частини (A_0) на 2 %, однак відбувається подальше зростання коефіцієнта зносу основних засобів (K_3) на 0,01, водночас спостерігається і оновлення основних засобів, на що

вказує покращення коефіцієнта їх оновлення (K_0) на 0,01. Має місце і тенденція зниження коефіцієнта вибуття основних засобів – на 0,02, тобто на підприємстві залишаються працювати застарілі, зношені основні засоби. Показник фондівдачі (Φ_B) вказує, що спостерігається погіршення ефективності використання основних фондів на 0,22 грн. – це відбувається внаслідок скорочення обсягів виробництва продукції. Головна ж причина такого процесу лежить у недостатній кількості сировини, і як результат – підприємство працює не на повну потужність, що є свідченням відсутності – фінансового менеджменту основних виробничих фондів, який повинен бути націлений на максимізацію їх завантаженості.

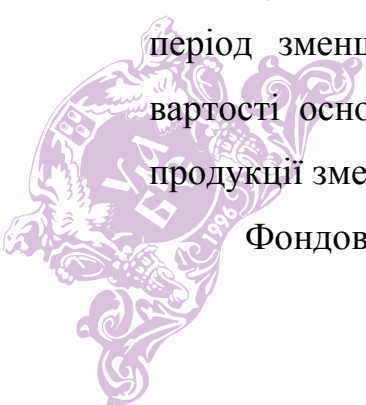
Таблиця 2.4

**Динаміка фондівдачі в асоціації
"Сумим'ясопром" у 1996 та 1999 рр.**

№ п/п	Показник	1996	1999	Відхилення + ; –	$T_{зм}$, %
1.	Обсяг продукції, тис. грн.	91963	80360	- 11603	87,4
2.	Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	69768	74413	+ 4645	106,7
3.	Середньорічна вартість активної частини виробничих фондів, тис. грн	4598	5209	+ 611	113,3
4.	Фондовіддача основних фондів	1,32	1,08	- 0,24	76,6

З даних наведених у таблиці 2.4, слідує, що фондівдача за вказаний період зменшилась на 0,24. Результатом такої зміни стало збільшення вартості основних виробничих фондів на 6,7 %, причому розмір випуску продукції зменшився на 12,6 %.

Фондовіддачу можна розглядати також як відношення

продуктивності праці до фондоозброєності.

$$\Phi_{\text{в}} = \frac{\text{ТП}}{\text{ОВФ}} = \frac{\text{ТП} : \text{ЧР}}{\text{ОВФ} : \text{ЧР}} = \frac{\text{ПП}}{\text{ФО}},$$

де $\Phi_{\text{в}}$ – показник фондovіддачі;

ТП – вартість товарної продукції;

ОВФ – вартість основних виробничих фондів;

ЧР – чисельність робітників;

ПП – продуктивність праці;

ФО – показник фондоозброєності.

Розрахунок впливу даних факторів на зміну фондovіддачі проведемо шляхом методу ланцюгових підстановок.

$$\Delta\Phi_{\text{в загальний}} = 1,08 - 1,32 = -0,24;$$

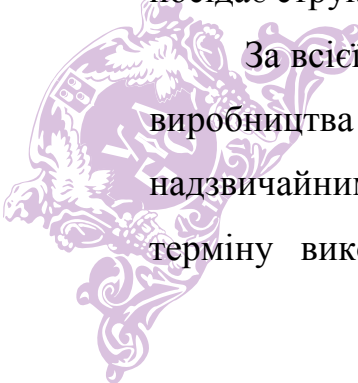
$$\Delta\Phi_{\text{в ПП}} = 1,29 - 1,32 = -0,03;$$

$$\Delta\Phi_{\text{в ФО}} = 1,08 - 1,29 = -0,21$$

Як бачимо, вирішальним фактором, який вплинув на зменшення фондovіддачі, є фактор збільшення основних фондів. Негативним був і вплив зниження продуктивності праці. Наведені розрахунки дозволяють стверджувати про необхідність вдосконалення фінансового менеджменту основних виробничих фондів.

Поряд із фінансовими показниками, які характеризують стан і використання основних фондів асоціації “Сумим'ясопром”, важливе місце посідає структура основних фондів.

За всієї, здавалося б, економічної однобічності основні фонди в процесі виробництва виконують різноманітні функції й характеризуються надзвичайним розмаїттям щодо видів їх використання, призначення та терміну використання. В переліку інвентаризаційних об'єктів основних

фондів на кожному підприємстві сотні найменувань, тому для здійснення ефективного фінансового управління, обліку та аналізу господарської діяльності, для розрахунку амортизації, планування ремонтних робіт, перспективного планування капітальних вкладень – основні засоби об'єднані в групи, максимально близькі за своїми ознаками.

Класифікація основних фондів будується відповідно до завдань, які стоять перед окремими галузями економіки. Вона періодично змінюється залежно від технічного прогресу. Основою її побудови є правильно дібрані, економічно однорідні за виробничо-технічним станом ознаки засобів праці.

На виконання постанов Кабінету Міністрів України "Про концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики" від 04.05.93р. № 326 та "Про внесення змін і доповнень до Державної програми переходу України на міжнародну систему обліку і статистики" від 08.06.95р. № 403 Державним комітетом статистики України розроблено і введено в дію з 1 січня 1998 р. Класифікатор основних фондів (КОФ) [11].

Класифікатор основних фондів використовується в автоматизованих системах управління для вирішення наступних завдань:

- організації систематичного обліку та звітності в частині основних фондів;
- визначення норм амортизації основних фондів та віднесення амортизаційних відрахувань на витрати виробництва;
- проведення робіт з перепису, оцінки та переоцінки обсягів складу і стану основних фондів;
- реалізації комплексу облікових функцій з основних фондів у межах робіт з державної статистики;
- здійснення міжнародних порівнянь за структурою і станом основних фондів;
- визначення розрахунків похідних економічних показників, включаючи фондомісткість, фондооснащеність, фондівдачу тощо, а також

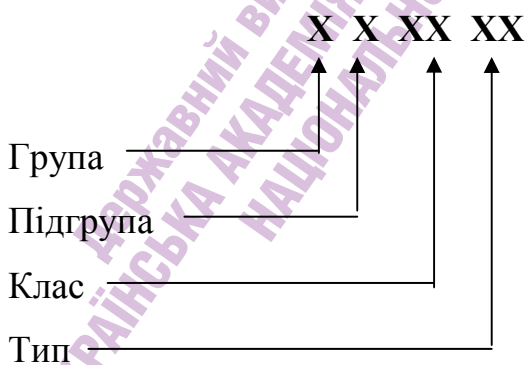
рекомендованих нормативів проведення капітальних ремонтів основних фондів.

Об'єктом класифікації є основні фонди. Слід підкреслити, що до складу їх відносять матеріальні цінності, експлуатаційний період і вартість яких за ціною придбання перевищують відповідно один календарний рік та 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [1].

Класифікація основних фондів побудована за ознаками їх функціонального призначення. Одиницею обліку основних фондів є інвентарний об'єкт, включаючи усі пристрої і приладдя, або конструктивно виокремлений предмет, призначений для виконання окремих самостійних функцій, або ж окремо взятий комплекс, що складається з конструктивно з'єднаних предметів, які орієнтовані на спільне використання під час виконання певної роботи.

Класифікацію основних фондів зроблено за ієрархічним методом з використанням послідовної системи кодування. Кожна позиція у КОФ містить шестизначний цифровий код і назву відповідних класифікаційних угруповань.

Структуру коду подано у вигляді такої схеми:

Так, наприклад, згідно з наведеною структурою, код 110101 має наступну назву класифікаційних угруповань:

Група: 1-Будівлі, споруди, їх структурні компоненти та передавальні пристрої. Підгрупа: 1 - Будинки, будівлі. Клас: 01 - Будинки житлові. Тип: 01 - Будинки та котеджі одно-, двоквартирні.

Відповідно до ст.8.2.2. Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" основні фонди, визначені у КОФ, підлягають розмежуванню за такими групами:

група 1 – будівлі, споруди, їх структурні компоненти та передавальні пристрої;

група 2 – транспортні засоби, включаючи вантажні та легкові автомобілі; меблі, конторське (офісне) обладнання; побутові електромеханічні прилади та інструменти; інформаційні системи, включаючи електронно-обчислювальні та інші машини для автоматичної обробки інформації;

група 3 – інші основні фонди, що не ввійшли до першої та третьої груп, включаючи сільськогосподарські машини і знаряддя, робочу і продуктивну худобу та багаторічні насадження.

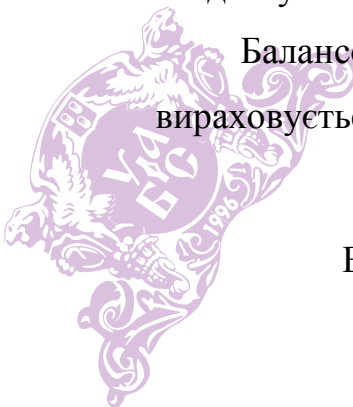
Ведення державного класифікатора здійснює науково-дослідний інститут статистики Державного комітету статистики України.

Облік балансової вартості основних фондів, які підлягають під визначення першої групи, ведеться по кожній окремій будівлі, споруді або їх структурному компоненту і в цілому по групі – як сума балансових вартостей окремих її об'єктів.

Облік балансової вартості основних фондів, які відносяться до другої і третьої груп, ведеться за сукупною балансовою вартістю відповідної групи основних фондів незалежно від часу введення їх в експлуатацію. При цьому окремий облік балансової вартості індивідуальних матеріальних цінностей, що входять до складу основних фондів другої або третьої груп, з метою оподаткування не ведеться.

Балансова вартість групи основних фондів на початок звітного періоду вираховується за формулою:

$$Б(a) - Б(a-1) + П(a-1) - В(a-1) \times А(a-1);$$

де $B(a)$ – балансова вартість групи на початок звітнього періоду;

$B(a-1)$ – балансова вартість групи на початок періоду, що передує звітньому;

$P(a-1)$ – сума витрат на придбання основних фондів, капітальний ремонт, реконструкцію, модернізацію та інші вдосконалення основних фондів протягом періоду, що передує звітньому;

$V(a-1)$ – сума виведених з експлуатації основних фондів протягом періоду, що передує звітньому;

$A(a-1)$ – сума амортизаційних відрахувань, нарахованих протягом періоду, що передує звітньому.

Платники податку всіх форм власності мають право застосовувати щорічну індексацію балансової вартості груп основних фондів та нематеріальних активів на коефіцієнт індексації, який визначається за формулою:

$$K_i = [I(a-1) - 10] : 100;$$

де $I(a-1)$ – індекс інфляції року, за результатами якого проводиться індексація.

Якщо значення K_i не перевищує одиниці, індексація не проводиться.

У разі застосування коефіцієнта індексації платник податку зобов'язаний визначити капітальний дохід у сумі, що дорівнює різниці між балансовою вартістю відповідної групи основних фондів (нематеріальних активів), визначеною на початок звітнього року із застосуванням коефіцієнта індексації, і балансовою вартістю такої групи основних фондів (нематеріальних активів) до проведення індексації.

Зазначений капітальний дохід належить до складу валових доходів платника податку кожного звітнього кварталу звітнього року в сумі, яка

дорівнює одній четвертій відсотка річної норми амортизації відповідної групи основних фондів (нематеріальних активів) від суми капітального доходу такої групи (нематеріального активу). При застосуванні прискореного методу амортизації коефіцієнт індексації не застосовується.

Видова структура основних засобів залежить від технічних особливостей виробництва і визначається специфікою конкретної галузі виробництва.

Порівняльний аналіз структури основних виробничих фондів промисловості України, харчової промисловості та асоціації "Сумим'ясопром" (табл. 2.5) свідчить про те, що структура основних фондів асоціації "Сумим'ясопром" відрізняється від структури промисловості України в цілому, та харчової промисловості, зокрема.

Таблиця 2.5

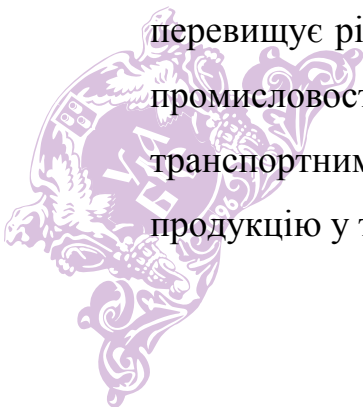
**Структура основних виробничих фондів промисловості
України та асоціації "Сумим'ясопром"**

станом на 1 січня 1998 р., %

Найменування	Промисло- вість	Зокрема харчова	Асоціація "Сумим'ясо- пром"
Основні фонди основного виду діяльності – всього	100	100	100

в тому числі:			
1. Будівлі, споруди та передавальні пристрої	66,3	59,7	63,5
з них:			
Будівлі	55,3	72,9	62,6
Споруди	30,0	22,3	25,1
Передавальні пристрої	14,7	4,8	12,3
2. Транспортні засоби, меблі, прилади та інструменти	3,4	8,1	9,2
з них:			
Транспортні засоби, включаючи вантажні та легкові автомобілі	59,0	79,5	80,0
Прилади та інструменти, побутові електротехнічні інформаційні системи, в т.ч. електронно-обчислювальні та інші.	14,2	6,8	5,5
Машини для автоматичної обробки інформації	26,8	13,7	14,5
3. Інші основні засоби	30,2	32,2	27,3
з них:			
Машини та устаткування	99,4	97,8	98,1
з них:			
Машини сільськогосподарські	0,7	2,4	1,5

Так, частка будівель, споруд та передавальних пристроїв у асоціації “Сумим'ясопром” на 2,8 % менша, ніж у цілому по промисловості, та на 3,8% вища, ніж у харчовій промисловості, і становить 62,6 %, 25,1 % і 12,3 % відповідно. Це свідчить про високий рівень оснащеності підприємств асоціації передавальними пристроями, будівлями, спорудами. Частка другої групи: транспортні засоби, меблі, прилади та інструменти – на 5,8 % перевищує рівень у цілому по промисловості та на 1,1% – рівень у харчовій промисловості, що показує високий рівень оснащеності асоціації транспортними засобами, які дають змогу своєчасно доставляти вироблену продукцію у торговельну мережу.

Аналіз показує, що є необхідним покращення технічної озброєності підприємств, впровадженні нових машин та механізмів, модернізації діючого обладнання, підвищенні рівня механізації та автоматизації виробничих процесів, що дозволить покращити структуру виробничих фондів.

Найважливіший фактор поліпшення ефективності основних виробничих фондів – подальше вдосконалення їх структури. Тому, на наше глибоке переконання, повинна бути проаналізована не тільки структура основних фондів, а ще й зміни, які відбулись під впливом різноманітних факторів за декілька років.

До завдань фінансового аналізу входить виявлення умов та факторів, які формують структуру основних виробничих фондів переробної промисловості, та встановлення рівня ефективності їх використання. При цьому чітко визначаються напрямки аналізу, який охоплює не лише вивчення формування основних виробничих фондів асоціації, а також і до оцінку регіональних та інших факторів.

Динаміка зміни структури основних фондів промислового призначення асоціації представлена в таблиці 2.6.

З даних таблиці 2.6 видно, що питома вага будівель у 1992 р. складала 52,2 %, споруд – 9,4%, передавального устаткування – 4,3 % та транспортних засобів – 6,8 % до загальної вартості основних фондів промислового призначення. Через п'ять років питома вага будівель підвищилась на 7,1 % і склала 59,3 %, споруд – зменшилась на 1,2 % і склала 8,2 %, доля передавального устаткування підвищилась на 0,3 % і дорівнювала 4,6 %, а транспортних засобів зменшилась на 1,2 % і склала 5,6 %.

Таблиця 2.6

Динаміка зміни структури основних фондів промислового призначення в асоціації "Сумим'ясопром" у 1992-1996 рр.

Основні засоби	Роки				
	1992	1993	1994	1995	1996
Виробничі основні фонди промислового призначення	100	100	100	100	100
1. Будівлі	52,2	59,6	51,7	56,4	59,3
2. Споруди	9,4	9,2	4,6	8,2	8,2
3. Передавальне устаткування	4,3	4,4	1,6	4,4	4,6
4. Машини і обладнання всього:	23,5	19,4	24,3	22,2	21,5
а) силові машини і обладнання	3,3	6,0	3,6	5,3	5,5
б) робочі машини і обладнання	16,8	10,8	18,7	14,8	14,2
в) вимірювальні і регулюючі прилади і лабораторне обладнання	0,9	0,6	0,9	0,4	0,4
г) обчислювальна техніка	2,4	2,1	1,0	1,5	1,2
5. Транспортні засоби	6,8	5,9	17,0	7,5	5,6
6. Інструмент, виробничий та господарський інвентар й інші види основних фондів	3,8	1,5	0,8	1,3	0,8

Все це викликане тим, що всі роки на підприємстві зводили виробничі будівлі, облаштовували нові та вже існуючі площі сучасними машинами та обладнанням. Причини цього явища також безпосередньо пов'язані зі специфікою виробництва та з плануванням капітальних вкладень. Звідси напрашується висновок, що на підприємстві необхідно вдосконалювати фінансовий менеджмент основних виробничих фондів.

Роблячи фінансовий аналіз структури основних виробничих фондів, слід відрізнити активну та пасивну частини. Поліпшення якісного складу основних засобів знаходить своє відображення в удосконаленні їх структури.

Кожне підприємство зацікавлене в оптимальному підвищенні питомої ваги основних виробничих фондів - машин та обладнання, тому що від них, в першу чергу, залежать зростання продуктивності праці та збільшення випуску продукції.

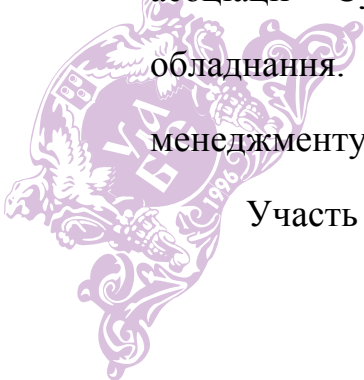
Таблиця 2.7

Вплив розміру фондоозброєності на продуктивність праці в асоціації "Сумим'ясопром" у 1996-1999 рр.

Групи	Середня фондоозброєність, тис.грн.	Кількість підприємств	Середня вартість продукції на 1 робітника, тис. грн.
1	19,09	4	40,66
2	30,52	3	21,04
3	59,18	1	8,41
Всього в середньому	27,33	8	31,70

Дані таблиці 2.7 свідчать, що найбільш оптимальний варіант фондоозброєності у тих підприємств, які увійшли до першої групи. При цьому і вартість товарної продукції, випущеної на одного робітника, більш висока. Зі зростанням фондоозброєності з 1 до 3 групи зменшується випуск продукції за досліджуваний період, а це в свою чергу є наслідком неповної завантаженості існуючого обладнання. Тобто на даному етапі розвитку асоціації "Сумим'ясопром" необхідно мати оптимальну кількість обладнання. А це – один аспект необхідності розвитку фінансового менеджменту основних виробничих фондів.

Участь різних елементів основних фондів у виробничому процесі не

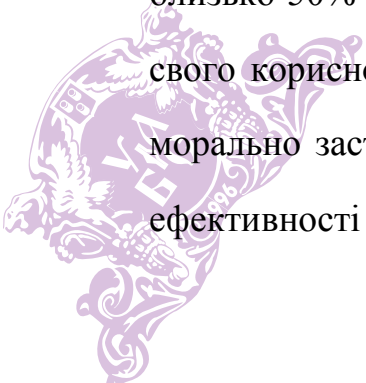

однакова. На сьогодні в економічній літературі немає єдиного методу визначення складу активної та пасивної частин основних засобів у переробній промисловості. До активної, як правило, відносять силові та робочі машини й обладнання, вимірювальні та регулюючі прилади, лабораторне обладнання, транспортні засоби та інструмент.

Аналізуючи структуру основних фондів підприємств (типу "Сумим'ясопром"), до активної їх частини на нашу думку, необхідно відносити машини й обладнання, транспортні засоби й передавальні пристрої та інші засоби, які безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції, а будівлі та споруди – до пасивної. Характерна особливість активної частини основних виробничих фондів полягає в тому, що їх кількісне зростання та вдосконалення безпосередньо впливають на підвищення ефективності виробництва.

У процесі аналізу стану та використання основних фондів слід зауважити, що частка основних виробничих засобів в основних фондах асоціації "Сумим'ясопром" постійно підвищується, тобто має місце тенденція зростання активної частини основних засобів, яка безпосередньо впливає на їх використання. Водночас залишаються працювати основні фонди, знос яких більше 50 %, а загальна вартість від балансової їх вартості – близько 50 %.

Таким чином, з проведеного нами аналізу можна зробити висновки, що близько 50% обладнання на підприємствах асоціації відпрацювало половину свого корисного строку експлуатації, не враховуючи обладнання, яке є вже морально застарілим. Як результат – набуває поширення процес погіршення ефективності використання основних фондів. Причиною цього є зменшення

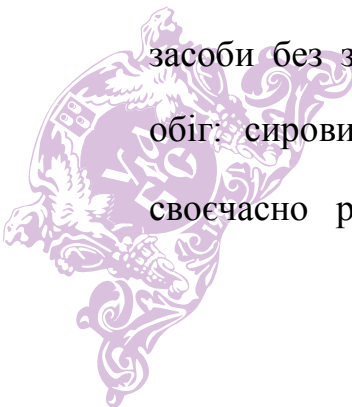
обсягу випуску продукції, головною причиною якого, в свою чергу, є недостатній об'єм сировини. Отже, це ще раз говорить про необхідність розробляти заходи щодо вдосконалення фінансового менеджменту основних виробничих фондів.

2.2. Аналіз впливу забезпеченості матеріальними оборотними ресурсами на ефективність використання основних виробничих фондів

Підвищення ефективності використання основних фондів постійно пов'язане з удосконаленням нормування, організації та використання оборотних фондів переробної промисловості, яке знаходить своє відображення в максимальному прирості промислового виробництва з найменшою величиною оборотних засобів. Все це переслідує єдину мету – створення промисловими об'єднаннями оптимальних фінансових умов для найбільш успішної господарсько-фінансової діяльності.

Процес виробництва продуктів харчування безперервний, як безперервний і процес їх споживання. Харчова промисловість має не тільки засоби виробництва, а й засоби для заготівлі сировини, її зберігання і переробки, для зберігання та реалізації готових виробів.

Безперервність процесу виробництва забезпечується лише тоді, коли ці засоби без затримки переходитимуть із однієї форми в іншу, здійснюючи обіг: сировина надходить у виробництво – вироблений готовий продукт своєчасно реалізовується – на отримані кошти знову придбаваються

предмети праці. Ефективність процесу виробництва перш за все залежить від швидкості цього обороту.

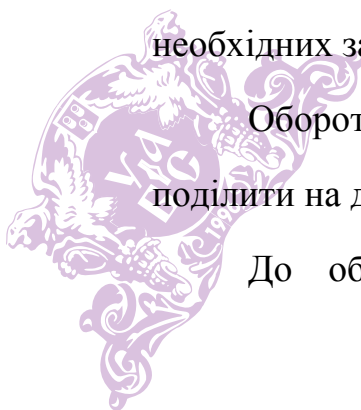
Чим швидше будуть здійснювати повне коло оборотні фонди підприємства, тим менше їх знадобиться в розрахунку на одну грн. виробленої готової продукції.

Оборотні фонди постійно знаходяться в русі, як кажуть – в обігу підприємства, послідовно змінюючи свою натурально-речову форму: спочатку, як уже було сказано, – гроші, потім – сировина і матеріали, незавершене виробництво, готова продукція, а після її реалізації – знову гроші і т.д. Протягом кругообігу засоби підприємства двічі потрапляють до сфери обертання – перший раз, коли купуються сировина та матеріали, і вдруге – коли реалізується готова продукція. В сфері виробництва вони бувають лише один раз – коли з предметів праці виготовляється готовий продукт. Процес кругообігу засобів здійснюється кожного дня, безперервно. Цінності, які знаходяться в ньому, називаються оборотними.

Оборотні фонди – це самостійна економічна категорія, яка має своє визначення. Під ними розуміють грошові кошти підприємств, залучені на створення запасів сировини, матеріалів, пального, незавершеного виробництва, готової продукції та інших матеріальних цінностей. Таким чином, вони утворюють, по-перше, грошовий фонд для створення необхідних запасів готової продукції, по-друге – грошовий фонд для створення необхідних запасів готової продукції та її реалізації (кошти в розрахунках).

Оборотні фонди за роллю у процесі розширеного їх відтворення можна поділити на дві частини: оборотні виробничі фонди та фонди обігу.

До оборотних виробничих фондів відносять виробничі запаси

предметів праці на складах підприємств, засоби, які задіяні в самому процесі виробництва, а також витрати майбутніх періодів (пов'язані з підготовкою нової продукції тощо).

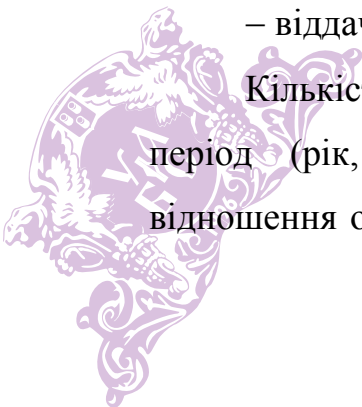
До фондів обігу відносять засоби, які знаходяться у сфері обігу. Це – готова продукція на складах; продукція, відвантажена покупцям, але тимчасово ними неоплачена; грошові кошти, а також кошти в усіх видах розрахунків з покупцями, включаючи дебіторську заборгованість.

Таким чином, оборотні засоби можна визначити як грошові кошти промислових підприємств, які знаходяться в їх розпорядженні для створення оборотних фондів та фондів обігу. Незважаючи на те, що оборотні засоби мають в основному товарно-речову форму, їх не можна зводити до натурально-речового змісту визначення деяких видів предметів праці (борошно, метал, вугілля) або готової продукції (хліб, ковбаса, кондитерські вироби тощо). В даному випадку йдеться не про споживну вартість цих предметів, а про грошовий вираз їх вартості.

Тривалість проходження оборотних засобів через усі стадії кругообігу називається часом обороту. Чим менша ця величина, тим ефективніше використовуються оборотні засоби, тим менше їх потрібно в розрахунку на одну грн. реалізованої продукції. В сучасній економічній літературі можна зустріти декілька показників використання оборотних фондів:

- кількість оборотів за визначений період;
- швидкість обороту, тобто тривалість одного обороту в днях;
- віддача оборотних фондів.

Кількість оборотів, які здійснюють оборотні кошти за визначений період (рік, квартал), або коефіцієнт оборотності, визначається як відношення обсягу реалізованої продукції в діючих цінах до середньої суми

оборотних фондів, які знаходяться в обігу підприємства.

$$K = \frac{P}{CO},$$

де K – коефіцієнт оборотності;

P – обсяг реалізованої продукції в оптових цінах;

CO – середня сума коштів.

Швидкість обороту, тобто швидкість проходження обігових коштів через усі стадії кругообігу, визначається в днях:

$$O = \frac{CO * D}{P},$$

де O – тривалість одного кругообігу оборотних коштів (у днях);

CO – середня сума оборотних коштів;

D – час, за який визначається швидкість обороту коштів (у днях);

P – реалізація товарної продукції в оптових цінах.

Віддача оборотних фондів – розмір реалізованої продукції на одну грн. обігових коштів. Цей показник характеризує зв'язок кількісних результатів діяльності підприємства з використанням обігових коштів підприємства. Зворотний показник даного показника – розмір обігових засобів, які припадають на одну грн. реалізованої продукції (коефіцієнт завантаженості оборотних засобів).

У зв'язку зі зниженням виробництва продукції вивчення питань організації і використання оборотних засобів стає все більш актуальним. В основному на підприємствах нормування оборотних засобів здійснюється за фактично наявністю власних оборотних коштів або за фактичними їх витратами на рівні минулих років.

В умовах переходу до ринкової економіки у більшості

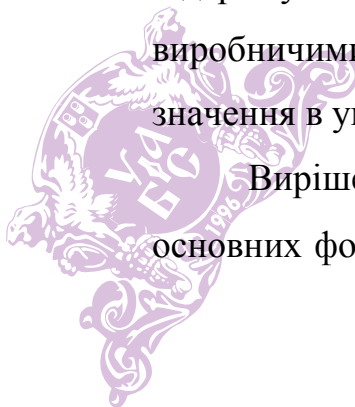
сільськогосподарських підприємств Сумської області до кінця 1998 р. стан обігового капіталу помітно знизився внаслідок як локальних, так і загальних причин: зруйновано єдиний економічний простір, падіння рівня виробництва, зростання цін після проведених урядом економічних реформ (особливо на сировину, матеріали, комплектуючі та інші необхідні елементи виробництва). Однак саме сільськогосподарські підприємства були і залишаються головною сировинною базою для переробної харчової промисловості.

У річному звіті за 1998 р. по асоціації “Сумим'ясопром” у таблиці “Звіт про фінансово-майновий стан підприємства” Ф.№ 3 норматив власних оборотних коштів у цілому визначений у розмірі 9157 тис. грн., а наявність власних оборотних коштів – 12468 тис. грн., або 136 %. При цьому середньорічна вартість основних виробничих та оборотних фондів – 86630 тис. грн.

Сукупність основних та оборотних фондів складає виробничий потенціал і їх можна визначити як авансовані ресурси. Однак одного авансування ресурсів для здійснення виробництва недостатньо. Цей процес може бути реалізований лише тоді, коли відбувається певне збалансування ресурсів і вони (завдяки налагодженню живої праці) починають рухатись. У цьому, обіговому, русі здійснюються застосування, вживання та використання ресурсів, які засновані з врахуванням характеру, значимості та їх ролі в процесі створення вартості та споживної вартості.

До найбільш важливих факторів, які визначають раціональну організацію оборотних фондів переробних підприємств, відноситься підтримування необхідних пропорцій між оборотними та основними виробничими фондами. Актуальність цього процесу набуває великого значення в умовах розвитку нових форм організації виробництв.

Вирішення проблеми раціонального співвідношення оборотних і основних фондів – справа досить нелегка. Розглянемо наявність основних та

оборотних фондів асоціації "Сумим'ясопром" (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Наявність основних та оборотних фондів асоціації

"Сумим'ясопром" у 1996-1998 рр.

Найменування м'ясокомбінатів	Основні фонди, тис. грн.			Оборотні фонди, тис. грн.		
	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.
Охтирський	2189	2265	2592	707	544	610
Ворожбянський	1287	1378	149	444	211	93
Глухівський	19446	19500	20546	456	346	395
Конотопський	20895	21577	22203	3094	2920	3588
Лебединський	3321	3875	3351	346	183	223
Роменський	7341	7500	7519	743	458	366
Сумський	13277	14233	14589	2846	2598	3474
"Полісся"	6254	6424	6483	756	282	409
Всього по асоціації	74010	76252	77432	9392	7542	9158
Співвідношення оборотних та основних фондів	0,13	0,10	0,12	–	–	–

Аналіз даних про наявність основних та оборотних фондів по м'ясокомбінатах асоціації "Сумим'ясопром" (табл.2.8) свідчить: на підприємствах збільшуються лише основні фонди, а оборотні – зменшуються. Це відбувається внаслідок того, що сільськогосподарські підприємства зменшують поголів'я тварин, не в змозі підтримувати існуюче поголів'я через суб'єктивні і об'єктивні причини, а ще триває подальший спад купівельної спроможності населення внаслідок впровадження державою економічних реформ. За період з 1996-1998 рр. загальний обсяг основних фондів підвищився на 3422 тис. грн., або 5 %. Зростання спостерігається

практично у всіх згаданих м'ясокомбінатах, однак найбільш помітно збільшуються основні фонди Сумського – на 1312 тис. грн., Конотопського – на 1308 тис. грн. та Глухівського – на 1100 тис. грн. Наслідками вказаних змін є збільшення активної частини основних фондів, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі. Також впливають індексація основних фондів, реорганізація підприємств, диверсифікація виробництва тощо. Як показує подальше дослідження, зазначені м'ясокомбінати відносяться до групи стабільно працюючих та фінансово стійких.

За період 1996-1998 рр. оборотні фонди по асоціації "Сумим'ясопром" зменшились на 234 тис. грн. Але поряд із загальним їх зниженням спостерігаємо і деяке їх підвищення. Так, на Сумському м'ясокомбінаті оборотні фонди підвищилися на 628 тис. грн., на Конотопському – на 494 тис. грн.

Дані зміни пов'язані з вдалим веденням фінансового менеджменту на цих підприємствах, про що свідчить постійне розширення масштабів їх виробничої діяльності. Розроблено і впроваджено у виробництво близько 50 найменувань ковбасних виробів, у тому числі на Конотопському м'ясокомбінаті – 21. Встановлене нове обладнання в ковбасних цехах Конотопського та Сумського м'ясокомбінатів.

Спостерігається помітне зниження вартості оборотних фондів. Приміром, на Ворожбянському комбінаті вони знизились майже у п'ять разів і становлять 351 тис. грн., на Роменському – 377 тис. грн., або 50 %, на "Поліському" – 347 тис. грн., або – 54 %. Важливим фактором для ефективного функціонування основних фондів є раціональне їх співвідношення з оборотними матеріальними ресурсами. Як показали дослідження, це співвідношення погіршується у 1998 році порівняно з 1996 роком і як наслідок зменшується рівень рентабельності підприємств асоціації з 15,65 у 1996 році до 8,54 у 1998 році. Деяко краща забезпеченість

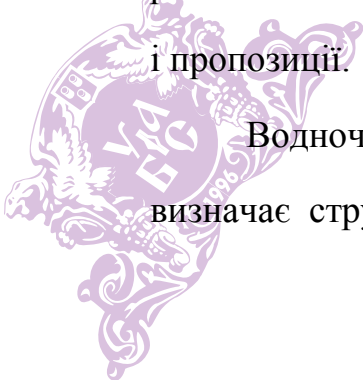
оборотними матеріальними ресурсами на Охтирському та Сумському м'ясокомбінатах, що складає у 1998 році 0,23 та 0,24 грн. відповідно. Зменшення рівня рентабельності, як уже відмічалось, пояснюється відсутністю сировини для переробки та низька купівельна спроможність населення. Основною ж проблемою при закупівлі худоби є недостатня кількість готівкової грошової маси. З метою більш швидкого її поповнення асоціацією створено мережу фірмових магазинів (станом на 1 січня 1998 року таких функціонує 17).

Організована виїзна торгівля м'ясопродуктами і ковбасними виробами. В 1997 р. поруч із прохідною ВАТ "Сумський м'ясокомбінат" збудовано і відкрито сучасний фірмовий магазин, а ВАТ "Ромним'ясо" придбало магазин у центрі міста, де також організовано фірмову торгівлю м'ясопродуктами, ковбасними виробами та рибою (солонюю і копченою) власного приготування.

Проте закупівля худоби у населення – це лише невеликі обсяги сировини, тому без ефективної підтримки товаровиробника, і збільшення поголів'я худоби в суспільному секторі галузь взагалі може загинути. З метою підтримки товаровиробника в 1997 р. створено три агропромислові асоціації, до складу яких увійшли сільськогосподарські і переробні підприємства, фірмові магазини.

Для безперебійного та ритмічного процесу виробництва необхідно, щоб завжди був певний запас сировини та допоміжних матеріалів, щоб процес виробництва протягом більш-менш тривалого часу здійснювався в раніше визначеному масштабі, незалежно від ринкових несподіванок попиту і пропозиції.

Водночас перебування оборотних фондів у різноманітних елементах визначає структуру, тобто питому вагу різних елементів у загальній сумі

оборотних фондів, основну частину яких складають оборотні виробничі фонди, що обслуговують сферу виробництва матеріальних благ.

Запаси товарно-матеріальних цінностей – це значна частина добробуту держави. На 1 січня 1995 року вони становили в цілому по народному господарству 30303 млн. грн., в тому числі в промисловості – 16374 млн. грн., а на кінець 1996 року – 42630 млн. грн., в тому числі в промисловості – 22821 млн. грн. Значна ж частина оборотних засобів товарно-матеріальних цінностей функціонує у виробничих запасах. Так, на 1 січня 1997 року в промисловості вони склали 55 % [98, с.67]. Це означає, що в промисловості держави більше половини оборотних засобів займають виробничі запаси і їх питома вага зростає. Більш детальний фінансовий аналіз по всіх елементах оборотних виробничих фондів промисловості та по асоціації "Сумим'ясопром" показаний у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

**Структура оборотних виробничих фондів по промисловості й асоціації
"Сумим'ясопром", % на кінець року**

Показник	Промисловість				Асоціація "Сумим'ясо- пром"	
	всього		в т.ч. харчова			
	1994 р.	1998 р.	1994 р.	1998 р.	1994 р.	1998 р.
Всього оборотних виробничих фондів	100	100	100	100	100	100
Виробничі запаси ВСЬОГО	51,0	61,4	62,0	65,5	48,89	56,24
в т. ч. 1) Сировина, основні матеріали і куповані напівфабрикати	98,9	98,1	99,0	98,6	94,11	88,53
2) Малоцінні швидко- зношувані предмети	1,1	1,9	1,0	1,4	5,89	11,47

Незавершене виробництво і напівфабрикати власного виробництва	9,4	12,9	1,8	2,3	9,35	7,58
Витрати майбутніх періодів	0,2	0,2	0,5	0,7	0,15	0,22
Готова продукція	39,4	25,5	35,7	31,5	41,61	35,87

Як видно з даних таблиці 2.9, найбільшу питому вагу в оборотних виробничих фондах промисловості займають виробничі запаси – 61,4 % , по асоціації “Сумим'ясопром” – відповідно 56,24 %. Вони, в свою чергу, складаються з сировини, основних матеріалів і придбаних напівфабрикатів у 1994 р. – на 94,11 % та у 1998 р. – на 88,53 %, малоцінних швидкозношуваних предметів у 1994 р. – на 5,89 %, у 1998 р. на – 11,47 %. Якщо порівняти рівень виробничих запасів по промисловості в цілому та харчовій промисловості зокрема, то побачимо, що цей показник вищий, ніж показник по асоціації "Сумим'ясопром": у 1994 р. – на 2,11 % по промисловості взагалі та 13,11 % – по харчовій, а у 1998 р. – відповідно на 5,16 % та 9,26 %. Це пов'язано з недостатньою кількістю сировини, тобто на м'ясокомбінати області надходить значно менша кількість худоби, ніж раніше: у зв'язку з кризовим становищем у сільському господарстві держави.

Проаналізуємо структуру оборотних виробничих фондів асоціації "Сумим'ясопром" за 1994-1998 рр. та розглянемо зміни по елементах (табл.2.10.).

Таблиця 2.10

**Структура виробничих оборотних фондів асоціації
“Сумим'ясопром” за 1994-1998 рр., % на кінець року**

Показник	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.
Всього оборотних виробничих фондів	100	100	100	100	100
Виробничі запаси ВСЬОГО	48,89	43,49	54,84	62,31	56,24
в т. ч. 1)Сировина, основні					

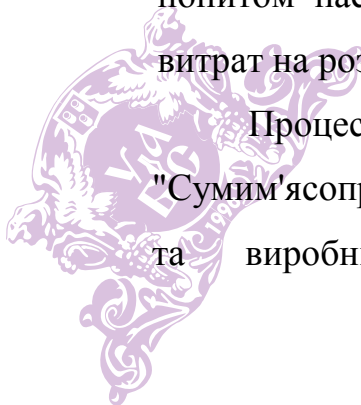
матеріали і куповані напівфабрикати	94,11	90,85	91,0	89,95	88,53
2) Малоцінні швидкозношувані предмети	5,89	9,15	9,00	10,05	11,47
Незавершене виробництво і напівфабрикати власного виробництва	9,35	8,30	8,79	6,58	7,58
Витрати майбутніх періодів	0,15	0,05	0,03	0,77	0,22
Готова продукція	41,61	48,16	36,34	27,34	35,87

З даних таблиці 2.10 бачимо, що в цей період структура оборотних фондів змінилася, причому спостерігаються деякі зрушення. Так, за вказаний період у структурі виробничих запасів знизилась частка сировини, основних матеріалів і купованих напівфабрикатів – з 94,11% у 1994 р. до 88,53 % у 1998 р., зросла питома вага малоцінних швидкозношуваних предметів – з 5,89 % у 1994 р. до 11,47 % у 1998 р., а в цілому питома вага виробничих запасів підвищилася з 48,89 % до 56,24 %.

У 1998 р., внаслідок вищезазначеного, відбувається подальший спад виробництва. Про це говорить той факт, що рівень готової продукції знизився з 41,61 % у 1994 р. до 35,87 % у 1998 р. Головним чином зміни відбуваються за рахунок, як уже вказувалося, значного скорочення надходження худоби до м'ясокомбінатів асоціації, спаду купівельної спроможності населення і т.д.

Збільшення “витрат майбутніх періодів” за останні два роки до показника 0,22% значною мірою зумовлене вимогами технічного прогресу, попитом населення на нові види продукції, що призводить до зростання витрат на розробку та впровадження нових видів продукції.

Процес формування структури оборотних виробничих фондів асоціації "Сумим'ясопром" знаходиться під впливом багатьох факторів економічного та виробничо-технологічного характеру. Так, високий ступінь

матеріаломісткості виробництва зумовлює вкладення оборотних засобів переважно в сировину, основні та допоміжні матеріали, що, в свою чергу, впливає на оборотність матеріальних фінансових ресурсів асоціації.

Проведення фінансового аналізу структури оборотних фондів має практичне значення, тому що дозволяє виділити елементи оборотних виробничих фондів, які займають високу питому вагу, а їх раціональне планування і використання сприяють зміцненню фінансового стану підприємства.

Як говорилося, сировина і основні допоміжні матеріали займають високу питому вагу на підприємствах харчової промисловості. На наш погляд, фінансовий аналіз використання їх оборотних виробничих фондів надасть змогу виявити резерви підвищення рівня організації виробництва, використання нових технологічних процесів, підвищення продуктивності праці та проведення оперативного планування.

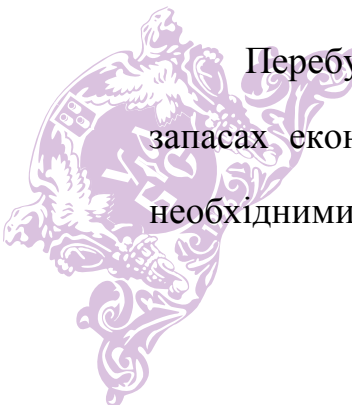
Зміна кількості оборотних виробничих фондів проявляється зростанням чи спадом обсягу валової продукції. Збільшення її виробництва не може відбуватися без відповідного збільшення оборотних виробничих фондів (табл.2.11).

Таблиця 2.11

Темпи спаду виробництва продукції та оборотних виробничих фондів асоціації “Сумим'ясопром” за 1994-1998 рр., %

Показник	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.
Валова продукція	100	77,2	64,4	75,1	64,8
Оборотні виробничі фонди	100	35,8	51,9	50,0	49,5

Перебування більшої частини оборотних фондів асоціації в виробничих запасах економічно виправдане, тому що забезпечує процес виробництва необхідними матеріалами та сировиною. Спрямовуючи у виробництво

предмети праці, підприємство забезпечує найбільш швидкий обіг авансованих оборотних засобів на всіх стадіях, створює умови для розширеного виробництва і навпаки – як свідчать дані таблиці 2.11 – зі зменшенням обсягу оборотних виробничих фондів зменшується обсяг валової продукції. Тож, саме через зменшення оборотних виробничих фондів з 1994 по 1998 рр. на 50,5 % зменшився і обсяг валової продукції на 35,2 %.

З метою зміцнення фінансового стану підприємств асоціації "Сумим'ясопром", на наш погляд, необхідно розробляти заходи щодо покращення фінансового менеджменту їх основних виробничих фондів.

Як свідчать результати аналізу, оптимальні запаси оборотних коштів сприяють кращому використанню основних виробничих фондів, що призводить до збільшення випуску товарів. Тому проблема стану оборотних фондів безпосередньо пов'язана з використанням основних виробничих фондів.

2.3. Аналіз впливу стану основних виробничих фондів на фінансові показники діяльності підприємства

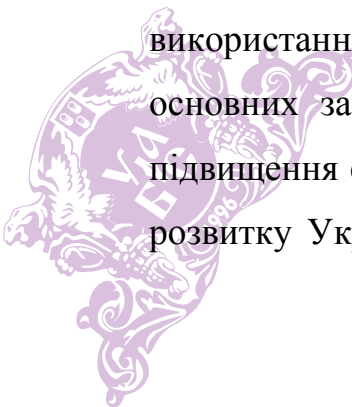
Останнім часом в Україні відбувалися і зараз відбуваються глибокі економічні зміни, зумовлені процесами ринкової економіки. За час, що минув від початку радикального реформування адміністративно-командної системи, значною мірою трансформувалися умови функціонування всіх складових ланок економіки, в тому числі і в першу чергу – сфера фінансових відносин у суспільстві. Це пов'язано з появою значної кількості підприємств, заснованих на недержавних формах власності, з докорінною зміною системи ціноутворення, бюджетної системи, а також систем оподаткування,

кредитування і розрахунків, з певним розвитком ринкової інфраструктури у сфері фінансово-кредитних відносин (створення комерційних банків, фондових бірж, страхових компаній, інвестиційних фондів, інших фінансових інституцій), а також запровадженням на підприємствах усіх форм власності податкового обліку (паралельно з бухгалтерським).

Незважаючи на всі труднощі і суперечності перехідного періоду, міцніє і набуває цілісності й адекватності стосовно нових економічних реалій правова база фінансово-кредитних відносин у суспільстві.

Підвищення ефективності суспільного виробництва передбачає: найбільш раціонально використовувати трудові, матеріальні та фінансові ресурси для збільшення випуску необхідної державі дешевої і високоякісної продукції; постійно зіставляти витрати з отриманими результатами, добиватися, щоб кожна вкладена у виробництво гривня давала максимальну віддачу. Тільки за цих умов наше суспільство може планомірно підвищувати рівень життя народу. Кількісно ефективність виробництва можна вимірювати, зіставляючи результати (ефект) з витратами живої та уречевленої праці. Відомо, що в процесі виробництва беруть участь три основних компоненти: засоби праці, предмети праці та робоча сила. Порівняти всі ці три компоненти з єдиним показником зараз немає можливості. Для кількісного визначення рівня ефективності виробництва необхідно використовувати цілу систему показників, оскільки витрати виступають у різноманітних формах.

Розрахунки ефективності виробництва здійснюються за системою показників, які об'єднані в такі групи: узагальнюючі показники підвищення економічної ефективності виробництва; показники підвищення ефективності використання праці; показники підвищення ефективності використання основних засобів, оборотних засобів та капітальних вкладень; показники підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів. Ефективність розвитку України, її окремих регіонів, галузей виробництва та нових форм

власності залежить від характеру інвестиційної політики, її спрямованості на більш повне й раціональне використання ресурсів.

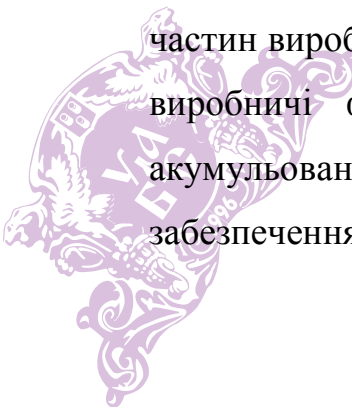
Теперішня економічна скрута викликана, перш за все, падінням інвестиційної активності підприємств та згортанням багатьох програм, спрямованих на розвиток економіки держави. Також радикально змінилися принципи формування інвестиційної політики, скоротилися надходження державних коштів в економіку.

За сучасних умов, коли продовжується падіння обсягів виробництва, зупиняються нерентабельні підприємства та має місце високий ступінь зношеності основних виробничих фондів, виникає необхідність постійного пошуку джерел фінансування не тільки бюджетного характеру, а й, передусім, власних, тобто сформованих самим підприємством.

Основні виробничі фонди підприємств знаходяться в постійному русі, що вимагає ефективного фінансового менеджменту як на самому підприємстві, так і його регулювання, контролю й фінансового аналізу з боку інших учасників виробництва. У процесі виробництва відбувається витрачання і постійне оновлення виробничих фондів.

Оновлення і розширене відтворення основних виробничих фондів вимагають витрат суспільної праці, тому виникає необхідність у такій організації їхнього руху, при якій забезпечувалися б умови для зростання виробництва продукції з найповнішим використанням наявних резервів.

Вирішення цього завдання пов'язане з необхідністю впровадження системи заходів щодо подальшого поліпшення аналізу організації управління основними виробничими фондами на підприємствах. Зміст аналізу визначається особливостями функціонування і використання складових частин виробничих фондів підприємства – основних і оборотних. Усі основні виробничі фонди знаходяться в постійному обігу. Суспільна праця, акумульована в основних виробничих фондах, авансується з метою забезпечення виробництва. Питома вага цієї праці в процесі кругообігу й

обороту фондів не зникає, а навпаки – зберігається.

Економічний склад основних виробничих фондів і оборотних коштів та різниця між ними визначаються їх розмірами при використанні й особливостями обороту. Основні ознаки, що визначають розмір основних виробничих фондів: сутність і характер обороту; збереження натуральної форми (споживної вартості) протягом багатьох періодів виробництва, перенесення частинами своєї вартості на виготовлений продукт, авансування в розмірі повної вартості і необхідність створення амортизаційного фонду.

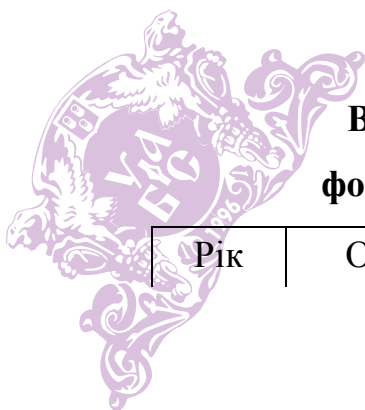
Особливістю використання оборотних фондів є їх значна – у порівнянні з основними фондами – мобільність, змінність, велика швидкість обороту. Оборотні кошти включаються в оборотні виробничі фонди, які в повному обсязі використовуються у виробничому циклі. Авансований розмір оборотних фондів, вкладених у виробничі запаси, використовується повністю при здійсненні обороту. Абсолютна потреба виробничих оборотних фондів відповідає кількості спожитих матеріальних цінностей, тобто використаних на виробництво продукції за відповідний період.

При розгляді ефективності використання всіх частин авансованої вартості зіставляється прибуток підприємства із сумою основних і оборотних фондів, що беруть участь у господарському обороті. Залежність результатів роботи підприємства від величини використаних основних фондів та оборотних коштів звичайними методами встановити неможливо. Вона може бути досліджена лише за допомогою економіко-статистичних методів. Залежність результатів роботи асоціації від величини використання основних фондів та оборотних засобів показана в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Використання основних виробничих та оборотних фондів асоціації "Сумим'ясопром", % в 1995-1998 рр.

Рік	Основні	Оборотні	Валова	Витрати на
-----	---------	----------	--------	------------

	виробничі фонди	фонди	продукція	виробництво продукції
1995	100	100	100	100
1996	102	109	140	145
1997	115	110	125	137
1998	114	133	121	138

Дані свідчать, що збільшення вартості основних виробничих фондів та оборотних фондів порівняно з 1995 роком у зв'язку з інфляційними процесами, що відбувалися, подорожчали, однак зменшилася валова продукція. Витрати на виробництво, як бачимо, мають нестійкий характер. Так, в 1996 році вони зросли майже на 45 %, а у 1997 та 1998 рр. відповідно зменшилися на 37 та 38 %.

Зміна питомої ваги основних виробничих фондів і оборотних фондів істотно впливає на рентабельність виробництва, остання ж, як відомо, прямо пропорційна масі прибутку й обернено пропорційна розміру основних і оборотних фондів. Тому на рентабельність виробництва впливає середня швидкість загального обороту основних і оборотних фондів.

Аналіз впливу основних виробничих фондів на рентабельність проведемо за допомогою показників фондівіддачі й оборотності, тому що вони дають достовірну інформацію про ефективне використання наявних основних виробничих фондів і нормованих оборотних засобів.

За нині діючої системи розрахунків рентабельності існує закономірність – рівень рентабельності знаходиться в залежності від зростання обсягів виробництва і зміни розміру основних виробничих фондів та нормованих оборотних засобів. Збільшення вартості основних виробничих фондів знижує рівень рентабельності. Якщо прибуток зростає повільнішими темпами або залишається незмінним, таке становище призводить до

неправильних висновків і не відображає реальної картини використання основних виробничих фондів на підприємстві.

Впровадження нової техніки, більш сучасного технологічного устаткування, застосування матеріалів і сировини високої якості – головні чинники підвищення ефективності виробництва, що в свою чергу має позитивний вплив на рівень рентабельності. Тому зміну величини прибутку та основних виробничих фондів не можна вважати єдиним фактором, який впливає на рівень рентабельності. Ці кількісні показники мають своє якісне відображення: прибуток на одну грн. випущеної товарної продукції, фондвіддача – показник ефективного використання основних виробничих фондів, оборотність – показник ефективного використання оборотних засобів.

Фондовіддача, оборотність та прибуток на одну гривню випущеної товарної продукції безпосередньо і першочергово впливають на рентабельність, відображаючи дійсну картину ступеня ефективності використання основних виробничих фондів, що і призводить до зростання рівня рентабельності.

Для підтвердження наведеного вище, проаналізуємо зміни рівня рентабельності асоціації “Сумим'ясопром” за період 1996-98 рр.(табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Економічні показники роботи асоціації “Сумим'ясопром”

Показник	Рік		Відхилення (+,-)
	1996	1998	
Товарна продукція, тис. грн.	91963	79355	- 12608
Прибуток по балансу, тис. грн.	11813	6915	- 4898
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	65206	72444	+7238
Середньорічна вартість нормованих			

оборотних фондів, тис. грн.	10260	8556	- 1704
Коефіцієнт фондівіддачі основних виробничих фондів	1,4103	1,0954	- 0,3149
Кількість оборотів нормованих оборотних засобів	8,9633	9,2748	+0,3115
Прибуток на 1 грн. випущеної товарної продукції, грн.	0,1285	0,0871	- 0,0414
Коефіцієнт рентабельності,* %	15,65	8,54	- 7,11

*Розрахунки здійснені за допомогою формули розрахунку коефіцієнта рентабельності А.Д. Шеремета.

З даних таблиці 2.13 видно, що рівень рентабельності асоціації в 1997 р. знизився порівняно з 1996 р. на 7,11 %.

Виявляючи вплив факторів на рівень рентабельності шляхом ланцюгових підстановок, ми визначаємо, що зменшення балансового прибутку на 4898 тис. грн. знизило рівень рентабельності на 6,37 %, а збільшення основних фондів на 7238 тис. грн. призвело до зниження на 1,24 %, за рахунок же зменшення вартості нормованих оборотних засобів рівень рентабельності підвищився на 0,5 %.

Використовуючи формулу розрахунку коефіцієнта рентабельності А.Д. Шеремета¹, в якій значення обсягів реалізованої продукції замінено на випущену товарну продукцію, маємо:

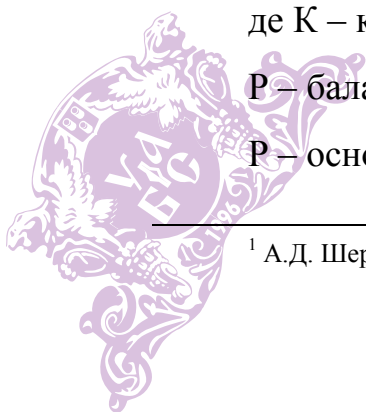
$$K = \frac{P}{F + E} = \frac{\frac{P}{N}}{\frac{F}{N} + \frac{E}{N}}, \quad (2.1)$$

де К – коефіцієнт рентабельності;

Р – балансовий прибуток;

Р – основні виробничі фонди;

¹ А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін. Методика фінансового аналізу. М: ИНФРА-М. 1996, с.115

E – нормовані оборотні засоби;

N – товарна продукція.

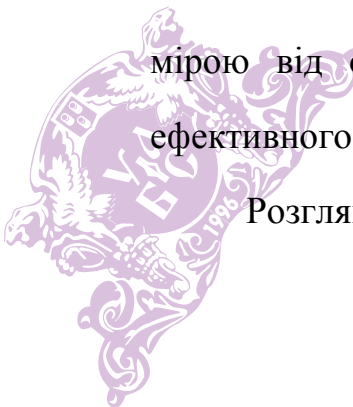
Застосувавши формулу 2.1, визначимо вплив якісних факторів на рівень рентабельності за допомогою методу ланцюгових підстановок. Результати розрахунків свідчать, що показник рівня рентабельності змінюється зі зміною прибутку на одну гривню випущеної товарної продукції – на 4,72 %, зменшення коефіцієнта фондівіддачі основних виробничих фондів – на 2,79 % та збільшення коефіцієнта оборотності нормованих оборотних засобів – на 0,40 %, що разом складає 7,11 %.

Проведений аналіз зміни рівня рентабельності залежно від обсягів виробничих фондів, а також показників їх ефективного використання дає дві різні характеристики впливу факторів. Більш достовірний їх вплив на рівень рентабельності надає розрахунок за факторами фондівіддачі, обіговості та прибутку на одну гривню товарної продукції. Ці фактори відображають неефективне використання виробничих фондів, що підтверджується розрахунками.

На підставі розрахунків можна зробити висновок, що рівень рентабельності залежить, перш за все, від величини фондівіддачі – на 30-40 %, швидкості обігу оборотних засобів та розміру прибутку на одну гривню випущеної товарної продукції – на 50-60 %.

Таким чином, рівень ефективності виробництва залежить значною мірою від обсягу прибутку на одну гривню товарної продукції та ефективного використання основних виробничих фондів.

Розглянемо основні фінансові показники діяльності асоціації

“Сумим'ясопром”, наведені в табл. 2.14. Аналізуючи дані таблиці 2.14, бачимо, що основні показники діяльності її підприємств після проведення приватизації значно погіршились. Збитковими стали п'ять підприємств з восьми існуючих. Чисельність працівників у 1999 р. зменшилась порівняно з 1993 р. на 424 чоловіка (враховано і той факт, що у 1993 р. в асоціацію входило 6 підприємств), у тому числі кількість промислово-виробничих працівників скоротилася на 433 чоловіка. Це говорить про те, що на підприємствах асоціації “Сумим'ясопром” впроваджуються нові технології виготовлення продукції та більш сучасне обладнання, за рахунок чого й звільняються робочі місця. Доказом цього є підвищення середньорічної вартості основних засобів з 17172 тис. грн. у 1993 р. до 73501 тис. грн., (тобто майже в 4,3 раза) в 1997 р., зростання на 3199 тис. грн. в першому півріччі 1999 р. порівняно з 1997 р.

Таблиця 2.14

**Основні показники діяльності підприємств
асоціації “Сумим'ясопром”**

Показник	Доприватизацій- ний 1993 рік	Післяприватизаційний період		
		1997р.	1998р.	1 півріччя 1999р.
Кількість підприємств у т.ч. збиткових	6	8 5	8 5	8 5
Чисельність працюючих всього, чол.	3324	3166	2953	2900
в т.ч. промислово- виробничого персоналу	2935	2739	2525	2502
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	17172	73501	76672	76700
Виробництво товарної продукції (в порівняних цінах), тис. грн. на 01.01.98 р.	210973	101688	77202	27826

Продуктивність праці, грн.	71882	37126	30575	11122
-------------------------------	-------	-------	-------	-------

На підприємствах асоціації "Сумим'ясопром" спостерігається спад виробництва товарної продукції (в порівняльних цінах) з рівнем 1993 р. майже в 7,6 раза, зменшується продуктивність праці майже в 6,5 раза. Як ми уже вказували, наслідками перетворень, що зараз відбуваються на підприємствах, є зменшення надходження на переробку поголів'я худоби з приватних господарств.

Одним із кроків економічних перетворень у державі було реформування форми власності, тобто приватизація підприємств. Показники виробництва продукції по її основних видах після приватизації підприємств асоціації "Сумим'ясопром" наведені в таблиці 2.15.

Таблиця 2.15

**Виробництво продукції асоціації "Сумим'ясопром"
після проведення приватизації**

Показник	Доприватизацій- ний 1993 рік	Післяприватизаційний рік		
		1997р.	1998р.	1 півріччя 1999р.
Виробництво продукції в натуральному виразі, т – м'ясо і субпродукти 1 категорії	43471	20332	13704	5486
– ковбасні вироби	13802	8021	6388	3212
– м'ясні напівфабрикати	2371	489	458	204
– консерви, туб	-	3783	3930	2854
– сухі тваринні корми	3075	1384	891	373
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	193829	103395	96750	36590
Повна собівартість продукції, тис. грн.	170143	74929	75386	31466
Фінансовий результат: прибуток (+), збиток (-), тис. грн.	+ 41383	+ 8695	+ 6915	+ 2815
Рівень рентабельності, %	24,3	11,6	9,2	5,7

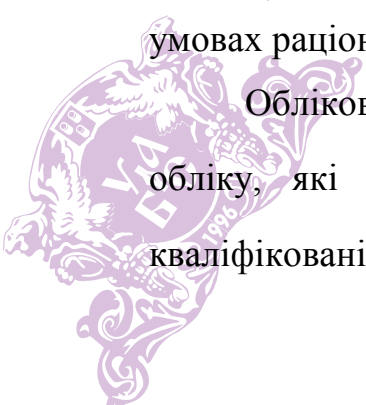
З даних таблиці 2.15 можна зробити висновок, що ефективність виробництва продукції асоціації має тенденцію до погіршення. Виробництво продукції в натуральному виразі скоротилось майже в 7 разів. Виробництво м'яса і субпродуктів 1 категорії за 1 півріччя 1999 р. в порівнянні з 1993 р. зменшилась – на 37985 т., ковбасних виробів – на 10590 т., м'ясних напівфабрикатів – на 2167 т., сухих тваринних кормів – на 2702 т.

Це свідчить, як уже відмічалось, про недостатню кількість худоби, яка надходить до м'ясокомбінатів асоціації “Сумим'ясопром”. Тому необхідно розробити і вжити заходи щодо додаткового постачання худоби. Має місце зменшення виручки від реалізації продукції в першому півріччі 1999 р., порівняно з 1993 р., на 157239 тис. грн. (у 5,3 раза). Це говорить про низьку купівельну спроможність населення. Зменшується прибуток і від виробничої діяльності підприємств асоціації, який у 1998 р. склав 6915 тис. грн., що на 34468 тис. грн. менше, ніж у 1993 р. Рівень рентабельності за період з 1993 р. до 1999 р. скоротився на 18,6 % і складає 5,7 %, що свідчить про подальший спад виробництва в асоціації і про необхідність застосування фінансового менеджменту основних виробничих фондів з метою завантаженості виробничих потужностей та призупинення спаду виробництва.

2.4. Організація та шляхи вдосконалення обліку основних засобів

Здійснення оперативного контролю за формуванням собівартості продукції в процесі виробництва – головна мета бухгалтерського обліку в умовах раціональних форм організації праці.

Обліковці повинні володіти такими методами ведення бухгалтерського обліку, які б давали можливість керівництву приймати своєчасні та кваліфіковані управлінські рішення, що стосуються раціонального ведення

виробництва. Механізм дії бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності необхідно оцінювати не тільки з точки зору простоти його побудови, а й із врахуванням наслідків, які він забезпечує, та ефективності, з якою він працює. Мета служби обліку – надавати керівнику оперативну та об'єктивну інформацію, що дає змогу правильно орієнтувати адміністрацію. Така спрямованість обліку на вдосконалення управління виробництвом за сучасних умов робить зовсім непридатною традиційну облікову бухгалтерську службу підприємства, більша частина робочого часу якої витрачається на облікову та контролюючу роботу, а не на економію та зберігання ресурсів підприємства, на точність взаємозв'язку окремих реєстрів обліку.

Облік та контроль повинні не просто фіксувати результати, а й фільтрувати їх з метою вирішення складних управлінських завдань.

Народне господарство в період проведення економічних реформ та переходу до ринкової економіки вимагає організації такої облікової служби, яка б не тільки підраховувала доходи та витрати, а й пропонувала конкретні заходи щодо покращення діяльності переробної галузі.

Основні та оборотні фонди відносяться до матеріальних активів. Слід звернути увагу, що поряд з терміном "основні фонди" вживається термін "основні засоби". Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку [7] "Основні засоби" основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). У формах бухгалтерського обліку в статті "Основні засоби" показується вартість основних фондів, - як

діючих, так і тих, що знаходяться на консервації або у запасі. (Також у цій статті відображаються капітальні витрати на насадження та поліпшення земель, а також капітальні вкладення в орендовані будинки, споруди, устаткування).

Вартість придбання основних засобів, за якою вони відображаються в обліку і звітності (первісна вартість), складається з витрат на їх спорудження або оплату, включаючи витрати на їх доставку (транспортування), установку (монтаж і зведення фундаментів, опор, оплата проектно-розвідувальних робіт тощо) та державну реєстрацію.

У випадках, коли згідно з чинним законодавством витрати, пов'язані зі сплатою під час придбання (спорудження) основних фондів податку на додану вартість, відшкодовуються з бюджету або за рахунок відповідних джерел фінансування капітальних вкладень (інвестицій), гранична вартість предметів, що зараховуються до складу основних засобів, визначається без урахування ПДВ.

Згідно з наказом Міністерства статистики України від 29.12.95р. № 352 “Про затвердження типових форм первинного обліку” [5] були затверджені такі форми первинного обліку основних засобів: ОЗ-1 “Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів”; ОЗ-2”Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів”; ОЗ-3 “Акт на списання основних засобів”; ОЗ-4 “Акт на списання автотранспортних засобів”; ОЗ-5 “Акт про установку, пуск та демонтаж будівельної машини”; ОЗ-6 “Інвентарна партія обліку основних засобів”; ОЗ-7 “Опис інвентарних карток по обліку основних засобів”; ОЗ-8 “Картка обліку руху основних засобів”; ОЗ-9 “Інвентарний список основних засобів”; ОЗ-14 “Розрахунок амортизації основних засобів (для промислових підприємств)”;

ОЗ-16 "Розрахунок амортизації по автотранспорту".

Форма ОЗ-1 застосовується для оформлення, зарахування до складу основних засобів окремих об'єктів, для обліку введення їх в експлуатацію, для оформлення внутрішнього переміщення основних засобів з одного цеху (відділу, дільниці) до іншого, а також для виключення їх зі складу основних засобів при передачі іншому підприємству (організації). При отриманні (купівлі) основних засобів акт складає комісія, яка призначається розпорядженням (наказом) керівника підприємства. Акт складається в одному примірнику на кожний окремий об'єкт. Складання загального акта, яким оформляється приймання декількох об'єктів основних засобів, дозволяється лише при обліку господарського інвентаря, інструментів, обладнання і т.ін., якщо ці об'єкти однотипні, мають однакову вартість та приймаються в одному календарному місяці. При передачі основних засобів іншій особі акт складається у двох примірниках (для підприємства, яке отримує, і підприємства, яке здає основні засоби). При оформленні внутрішнього переміщення основних засобів акт також складається в двох примірниках – у тому відділі, який здає основні засоби.

Форму ОЗ-2 застосовують для оформлення прийняття-здачі основних засобів капітального ремонту, реконструкції та модернізації. Якщо перелічені функції виконує інше підприємство, акт складається у двох примірниках (другий примірник передається підприємству, що здійснило ремонт основних засобів). При виконанні ремонту, реконструкції та модернізації господарським способом акт складається в одному примірнику.

Форми ОЗ-3 і ОЗ-4 застосовуються для оформлення вибуття окремих об'єктів основних засобів при повній або частковій їх ліквідації. Акт складається у двох примірниках комісією, затвердженою наказом керівника підприємства. Витрати по ліквідації, а також вартість отриманих

матеріальних цінностей від розбору будівель, демонтажу обладнання і т.і. відображають в акті (розділ "Розрахунок результатів списання об'єкта").

Форма ОЗ-5 складається при установці, пуску і демонтажу будівельної машини, взятої на прокат. Підписується представником машинопрокатної бази та механіком будівельної ділянки. В даній формі робляться також записи про стан машини до її здачі на прокат та після повернення.

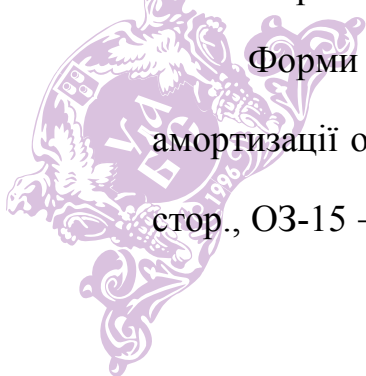
Форма ОЗ-6 застосовується для аналітичного обліку та узагальнення інформації про всі типи основних засобів на підприємстві. У ній містяться дані про технічні особливості об'єкта, норми амортизаційних відрахувань та ін. Традиційно – ведеться в одному примірнику в бухгалтерії, проте існує варіант побудови обліку з веденням двох примірників цих форм: один - у бухгалтерії, другий – у місцях експлуатації основних засобів (замість ОЗ-9).

Форма ОЗ-7 застосовується для реєстрації інвентарних карток. Ця форма складається в одному примірнику у бухгалтерії з метою контролю збереження карток.

Форма ОЗ-8 застосовується при ручній обробці облікової інформації для обліку руху основних засобів по класифікаційних групах. Відкривається у бухгалтерії в одному примірнику.

Форма ОЗ-9 застосовується в місцях експлуатації основних засобів для обліку кожного об'єкта, закріпленого за матеріально відповідальними особами. Дані, що містяться в цій формі, мають бути тотожними із записами в інвентарних картках обліку основних засобів.

Форми ОЗ-14, ОЗ-15, ОЗ-16 використовуються для розрахунку амортизації основних засобів. На жаль, ці форми надто громіздкі (ОЗ-14 – 5 стор., ОЗ-15 – 4 стор., ОЗ-16 – 2 стор.), хоча це єдині реєстри для розрахунку

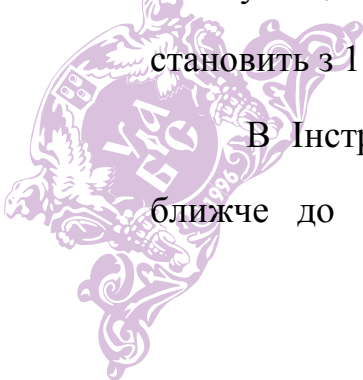
амортизації за будь-якої форми ведення бухгалтерського обліку в умовах ручної обробки інформації. Лише при застосуванні журнально-ордерної форми обліку замість зазначених форм для розрахунку амортизації можна застосовувати однойменну таблицю № 6.

При документальному оформленні господарських операцій та пов'язаних з ними змін на підприємстві відбувається рух облікової інформації між первинною документацією, реєстрами синтетичного і аналітичного обліку та звітністю.

Як уже зазначалося, визначення складу основних засобів має практичне значення. Вивчення законодавчих документів свідчить про деякі протиріччя в критеріях віднесення до основних фондів. Спочатку нагадаємо класичне їх визначення. Економічна сутність основних фондів (або точніше - основного капіталу) полягає в тому, що вони є засобами праці, які беруть участь у кількох виробничих циклах, що переносять у міру зносу свою вартість на готовий продукт вроздріб, у вигляді амортизації. Як бачимо, у класичному економічному визначенні основних фондів немає вказівок про розмір їхньої вартості в грошовому виразі. Важливим є лише те, що вони беруть участь у кількох виробничих процесах і переносять свою вартість на готовий продукт вроздріб.

Однак, відповідно до державного класифікатора, введеного в дію з 1 січня 1998 року [11], основні фонди – це матеріальні цінності, експлуатаційний період та вартість яких перевищує один календарний рік і становить з 1 січня 1999 року 500 грн. [8].

В Інструкції з бухгалтерського обліку визначення основних фондів ближче до загальноекономічного поняття, порівняно з класифікатором

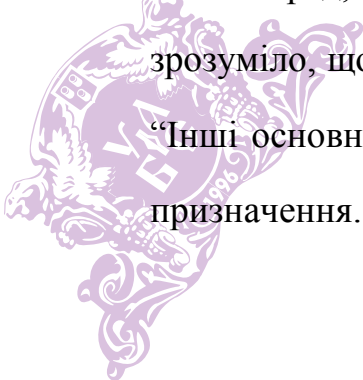
(немає узгодженості з величиною вартості). Однак матеріальні цінності тут тотожні засобам праці, хоча поняття “матеріальні цінності” більш широке, до нього входять і предмети праці. Таким чином, визначення, наведене в Інструкції, не ідентичне визначенню, що міститься в класифікаторі.

На нашу думку, в усіх законодавчих актах має бути єдине визначення терміну “основні фонди”. В основу його необхідно взяти класичне визначення.

Найважливішим практичним питанням є визначення складу основних засобів: які матеріальні цінності віднести до основних засобів, які – до малоцінних швидкозношуваних предметів. Перелік витрат, які формують початкову вартість тих чи інших основних засобів або МШП, різняться в різних нормативних документах. Крім того, зрозуміло, що ці переліки не є вичерпними. Тому на практиці бухгалтерам доводиться самостійно вирішувати, які витрати пов'язані з придбанням основних засобів або МШП і, отже, повинні бути включені в їхню вартість. У результаті допущених неточностей доводиться змінювати склад основних засобів. На жаль, у жодному інструктивному документі немає чіткого уявлення про бухгалтерські записи операцій, пов'язаних зі зміною складу основних засобів.

Нова класифікація основних засобів, що складається з трьох груп, з одного боку, значно спрощена – проте з іншого – не позбавлена недоліків.

Насамперед, вона не узгоджена з економічною теорією, а тому не зовсім зрозуміло, що покладено в її основу. Необґрунтовано виділяти таку групу, як “Інші основні засоби”, тому що назва групи не характеризує ні її складу, ні призначення.

Склад основних засобів дуже різноманітний, також укрупнена класифікація не сприяє оперативному аналізу структури основних засобів, ускладнює організацію аналітичного обліку і проведення інвентаризації основних фондів.

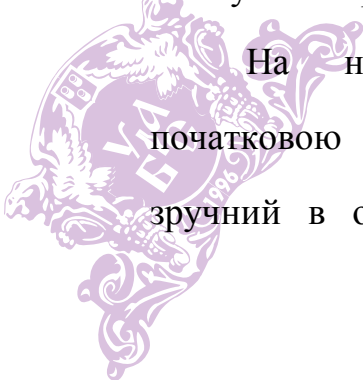
Для організації аналітичного обліку і використання його даних для різних угруповань, а також для аналізу структури основних фондів вважаємо за необхідне передбачені законодавством три групи основних засобів деталізувати. З цією метою доцільно використовувати класифікацію основних засобів за натурально-речовим змістом.

Пропонуємо виробничі і невиробничі фонди розбити на 13 груп: будинки, споруди, передавальні пристрої, автотранспорт, меблі й інший офісний інвентар, прилади, ЕОМ та інформаційні системи, силові машини, робочі машини, інструмент, виробничий інвентар тощо (додаток А).

Таким чином, використовуючи запропоновану класифікацію, досягається єдність у бухгалтерському і податковому обліку.

Аналіз наукових статей з проблеми вдосконалення оцінки основних фондів наводить на деякі міркування. Пропозиція к.е.н. Лещо Ш.Ш. [90] оцінювати під час купівлі об'єкт за первісно-відбудовною вартістю – завдання, яке практично важко виконати. Для реалізації цієї методики необхідно мати документи про вартість аналогічного нового об'єкта на день придбання, провести технічну експертизу, визначити ступінь зносу у відсотках та в грошовому виразі. Це значить – нести додаткові витрати і затягувати термін введення в експлуатацію об'єктів.

На наш погляд, бухгалтерський облік основних фондів за початковою вартістю протягом декількох десятиліть виправдав себе. Він зручний в організації аналітичного обліку, при визначенні результатів

від списання або реалізації об'єктів. Однак не можна погодитися з законодавцем щодо питання визначення розміру початкової вартості.

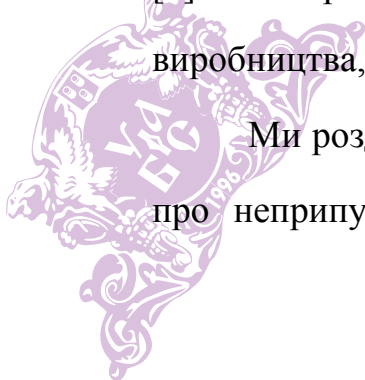
Інструкція (п. 2) [7] передбачає, що на рахунок “Основні засоби” облік ведеться по сумі витрат, пов'язаних із виготовленням, придбанням, доставкою, спорудженням, установкою, державною реєстрацією, модернізацією й іншим удосконаленням основних фондів.

Відповідно до закону вартості початкова вартість — це ціна, за якою можна придбати основні засоби у виробника. Вона формується на ринку товаровиробниками з урахуванням попиту, пропозиції і конкуренції. Цілком очевидно, що вартість основних фондів, яка переноситься на готовий продукт, не може і не повинна залежати від величини транспортних витрат покупця, плати за державну реєстрацію, ПДВ, акцизного збору і т. ін., як це передбачено п.2 Інструкції [7].

Включення вказаних витрат у початкову вартість дозволяє істотно зменшити валові витрати підприємства і, відповідно, збільшити оподатковуваний прибуток. Відбувається перерозподіл оборотних коштів підприємства на користь бюджету. Таким чином за допомогою методики оцінки основних фондів відбувається вилучення засобів підприємства в бюджет.

Відновленню підлягають, згідно з законом вартості, лише витрати по виготовленню і модернізації основних фондів. Інші в переліку п. 2 Інструкції [7] носять разовий характер і, на нашу думку, повинні відноситися до витрат виробництва, тобто до валових витрат.

Ми розділяємо точку зору авторів ряду наукових статей [19, 43, 46, 90] про неприпустимість включення витрат на ремонт у вартість основних

фондів. Справа в тому, що кількість поточних і капітальних ремонтів знаходиться у прямій залежності від якості основних фондів, а величина витрат змінюється під дією ряду факторів: попиту, пропозиції й ін. Як правило, такі витрати носять разовий характер, не змінюючи споживної вартості, а лише підтримують фонди у робочому стані. Тому ми вважаємо за правильне зазначені витрати відносити до витрат виробництва.

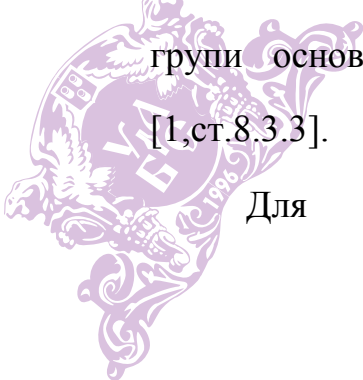
У той же час вважаємо цілком обґрунтованим витрати на реконструкцію і модернізацію включати у балансову вартість основних фондів.

Наші дослідження з проблеми індексації основних фондів показують, що індексація носить чисто символічний характер, оскільки може бути застосована тільки в тому випадку, якщо рівень інфляції перевищить 10 %.

Перед тим, як проводити індексацію, підприємству пропонується прорахувати її доцільність. З одного боку, вона вигідна підприємству, тому що збільшення балансової вартості призводить до збільшення амортизації, що, у свою чергу, зменшує оподатковувану суму при розрахунку податку з прибутку. З іншого боку, її вигідність знижується, тому що протягом наступного року необхідно розплатитися за отриманий прибуток.

Справа в тому, що в податковому обліку сума дооцінки розглядається як капітальний прибуток, певна частина якого включається у валовий прибуток. До складу ж валових прибутків кожного звітного кварталу входить сума, що дорівнює (процент відсотка) річній нормі амортизації відповідної групи основних фондів від суми капітального прибутку такої групи [1,ст.8.3.3].

Для прогнозування доцільності проведення індексації

пропонується проводити наступні розрахунки.

Відповідно до наведеного вище положення про капітальний прибуток формула для його розрахунку має такий вигляд:

$$K_{дн} = B_n \times K_i - B_n = B_n \times (K_i - 1);$$

де $K_{дн}$ – капітальний доход від індексації n -ої групи;

B_n – балансова вартість n -ої групи;

n – порядковий номер групи.

Розрахунок суми амортизації капітального доходу, на який збільшується валовий прибуток у кожному звітному кварталі, викладемо наступною формулою:

$$K_{ан} = K_{дн} - H_{ан} : 100,$$

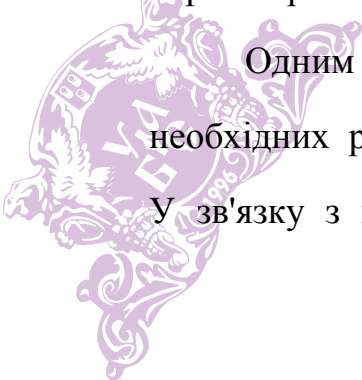
де $K_{дн}$ – сума капітального доходу від індексації n -ої групи основних фондів, що включається у валовий прибуток кожного звітного кварталу;

$H_{ан}$ – квартальна норма амортизації n -ої групи основних фондів.

Зміст господарських операцій щодо руху основних засобів фіксується в первинних документах. За їх допомогою в остаточному підсумку добирається результативна інформація і складається бухгалтерська звітність. Тому першочерговим питанням є удосконалення первинного обліку.

Одним із шляхів удосконалення первинного обліку є встановлення необхідних реквізитів, які відповідають нормативним законодавчим актам.

У зв'язку з цим необхідно відзначити, що зміст окремих типових форм

документації по обліку основних засобів суперечить нормативним актам.

Типова форма № 03-6 “Інвентарна картка обліку основних засобів” має деякі недоліки: графи 7 і 9, що характеризують код норми і норму амортизаційних відрахувань на капітальний ремонт, не можуть бути заповнені, тому що на даний момент норми амортизації встановлені тільки на повне відновлення, відсутні поправочні коефіцієнти (графа 10). Давно скасована плата за основні засоби, а графа 15 передбачає таку операцію.

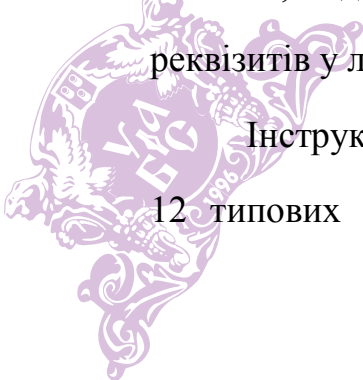
Норма амортизації встановлена на групу основних засобів без обліку конструктивних особливостей об'єкта, а тому немає потреби в розділі “Коротка індивідуальна характеристика об'єкта”.

Таким чином, графи 7, 9, 10, 15 і останній поділ форми № 03-6 треба виключити. Натомість необхідна інформація про нарахований знос з моменту введення об'єкта в експлуатацію (ці показники відсутні).

Інвентарні картки, що застосовуються на підприємстві, також мають недоліки. По-перше, їхній зміст важко читається, у переліку реквізитів є давно застарілі показники (наприклад, “Норма амортизації на 1000 км”), незрозумілі скорочення і непослідовне розташування реквізитів. Незрозуміло, з якої причини спочатку наведені відомості про вибуття об'єкта, а потім – про його зарахування до складу основних засобів

На нашу думку, при розробці програми для введення в ЕОМ за основу необхідно взяти типову форму 03-6 “Інвентарна картка обліку основних засобів”, надати їй вигляду таблиці з повними найменуваннями необхідних реквізитів у логічній послідовності їх розташування.

Інструкцією Мінстату України з обліку основних засобів передбачено 12 типових форм. Форми 03-14, 15, 16 для розрахунку амортизаційних

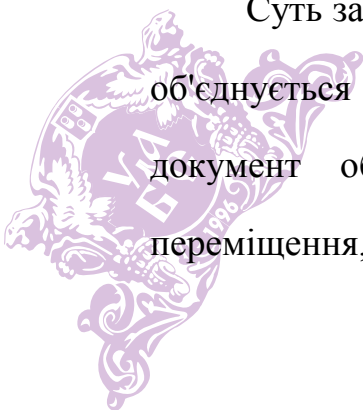
відрахувань оснований на старому законодавстві і зовсім не придатні для використання в даний час при новому механізмі розрахунку амортизації. Решту типових форм можна використовувати в практичній діяльності, пристосовуючи їх реквізити до чинного законодавства.

Істотною вадою типових форм документів є те, що в них спостерігається непотрібне дублювання реквізитів, як наприклад: дебет, кредит, коди амортизаційних відрахувань і т. ін.

У документі ОЗ-1 "Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів" немає підписів особи, яка приймає і здає об'єкт на підприємстві. Крім того, цей документ містить такі реквізити, що суперечать положенню про технічне приймання засобів виробництва, а саме: об'єкт технічним умовам відповідає – не відповідає, доробка потрібна – не потрібна. Адже не можуть бути прийняті на баланс основні засоби від постачальників з порушенням технічних умов.

Такі ж зауваження можна висловити й стосовно форми ОЗ-2 "Акт приймання-передачі відремонтованих, реконструйованих і модернізованих об'єктів", де допускається прийняття об'єкта навіть при неповному виконанні робіт, передбачених дефектним актом. Стає очевидним, що зазначена інструкція повинна бути змінена. Ми підтримуємо думку Ш. Лещо про те, що основним напрямком удосконалення документів по обліку основних засобів є їх уніфікація. Замість дев'яти форм він пропонує п'ять [90].

Суть запропонованих документів полягає в тому, що ряд типових форм об'єднується в один – комплексний документ. Насамперед, це комплексний документ обліку надходження – передачі, наявності, внутрішнього переміщення, результатів інвентаризації, вибуття основних засобів – "Акт

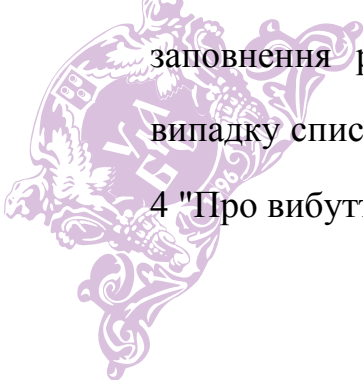

приймання передачі обліку наявності об'єкта" (інвентарна картка), ф. 03-К (додаток Б). Він застосовується для зарахування до складу основних засобів окремих інвентарних об'єктів незалежно від джерел їх надходження. Складається цей документ комісією, призначеною керівником підприємства, набирає сили після заповнення всіх реквізитів першого розділу і затвердження керівником підприємства. Документ готується у двох екземплярах: один передається в бухгалтерію, другий - віддається матеріально відповідальній особі. При цьому відпадає необхідність в укладанні ф. 03-9 "Інвентарний список основних засобів". Документ поєднує в собі і первинний документ, й інвентарну картку, тому оформлення інвентарних карток або книги обліку основних засобів стає зайвим.

Запропонований документ також служить для відбиття результатів проведення інвентаризації основних засобів. При цьому інвентаризація проводиться таким чином: використовуючи в якості носіїв облікових даних комплексні документи, взяті в бухгалтерії, комісія з місця збереження об'єкта перевіряє їх наявність, технічний стан і все це стисло вписує в третій розділ зворотного боку, підтверджує запис своїми підписами разом із матеріально відповідальними особами. На виявлені надлишки комісія заводить нові комплексні документи.

Результати інвентаризації основних засобів розглядаються комісією на засіданні, по них робляться відповідні висновки і рекомендації, записані у відповідних протоколах (форма 03-3К). Ці дані використовуються для заповнення розділу 3 форми 03-1К "Про результати інвентаризації". У випадку списання об'єкта з балансу підприємства, робляться записи в розділі 4 "Про вибуття". Зміст форми 03-3К наведений у додатку В.

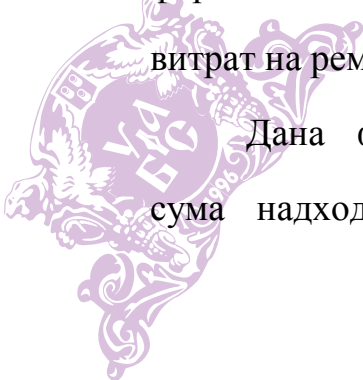
Іншим запропонованим обліковим документом є “Журнал реєстрації комплексних документів”, ф. 03-2К (додаток Д). Він використовується для реєстрації комплексних документів, а також для перевірки підсумкових даних про кількість інвентарних об’єктів і їх вартості, які проходять по рахунку “Основні засоби” і відображені в протоколі засідання інвентаризаційної комісії, – розділ 6 “Загальні результати інвентаризації” (додаток В).

Запровадження в практику облікових документів форми 03-1К, 03-2К, 03-3К дозволить уніфікувати документацію, у результаті зменшується кількість документів і досягається економічний ефект у вигляді економії паперу й облікового часу. При цьому усуваються факти дублювання даних, зберігається необхідна інформація, виключаються реквізити, що порушують законодавчі й інші нормативні документи; забезпечуються контроль за збереженням основних засобів, аналіз їх технічного стану і використання.

Комплексний документ з планування й обліку ремонту (модернізації) основних засобів, форма 03-4К, представлений трьома розділами. У першому – визначається майбутній обсяг ремонтних робіт і планової калькуляції, виходячи з нормативних розмірів. Другий розділ по суті є актом приймання виконаних робіт. У третьому ж розділі – по видах витрат знаходять висвітлення фактичні витрати на проведений ремонт. У висновку дається обґрунтування причин перевитрат кошторису (додаток Ж).

Для узагальнення даних комплексних документів пропонується типова форма 03-5К “Картка обліку руху основних засобів, нарахованої амортизації і витрат на ремонт основних засобів по класифікаційних групах”.

Дана форма виконує, насамперед, контрольні функції. Загальна сума надходження і вибуття (гр. 3 і 4) за місяць використовується для

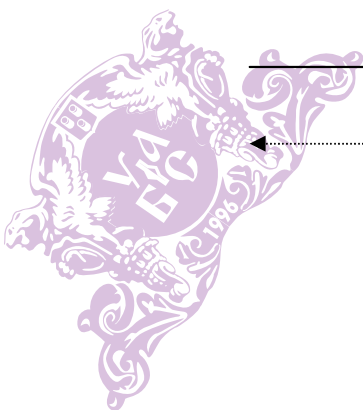
контролю з Головною книгою, а обороти по кредиту (гр. 4) – із підсумком кредитового обороту по рахунку 01 журналу-ордера №13. Ці ж показники з початку року використовуються для укладання форми 3 – річного звіту “Звіт про фінансово-майновий стан підприємства” (додаток 3).

Форма 03-5К складається на підставі розглянутих вище комплексних документів та відомості нарахування амортизації, вона розташовується в картотечі перед основною класифікаційною групою. Запропонована схема обліку основних засобів показана на рис 2.1.

Умовні позначки:

- – джерело запису
- ← – контроль запису

Рис. 2.1 Схема обліку основних засобів.

На нашу думку, необґрунтовано застосовувати до різних груп основних фондів неоднакові підходи в організації пооб'єктного обліку. Нагадаємо, що облік балансової вартості основних фондів, що відносяться до першої групи, ведеться по кожному окремому об'єктові, а тих, що відносяться до другої та третьої – за сукупною вартістю, тобто в цілому по групі, незалежно від часу введення в експлуатацію об'єктів. Разом з тим Інструкцією [7] передбачено, що одиницею обліку є окремий інвентарний об'єкт. Простежується явна неузгодженість нормативних документів. Чому ми заперечуємо облік другої та третьої груп основних засобів за сукупною вартістю, тобто облік в цілому по групах? Тому, що відповідно до Указу Президента “Про деякі зміни в оподаткуванні” [6] операції по ліквідації основних засобів (за самостійним вирішенням підприємства) або безкоштовній передачі, а також по переведенню основних виробничих фондів до складу невиробничих, розглядаються з метою оподаткування як продаж за “звичайними” цінами, що діють на момент продажу. Тобто, даний Указ вимагає розглядати ліквідацію основних засобів як їх реалізацію (крім тих, що ліквідуються в результаті стихійного лиха).

Ліквідація об'єктів основних засобів не передбачає їх реального продажу (передачі прав власності), тому “звичайна ціна” при цьому повинна бути на рівні залишкової вартості ліквідованих об'єктів, яка і оподатковується на додану вартість. Оскільки для визначення оподаткування необхідний розмір зносу за час експлуатації об'єкта, то відображення процесу ліквідації як реалізації вимагає нарахування зносу по

кожному ліквідованому об'єкту основних виробничих фондів.

Як відомо, розмір зносу відбивається в сумі нарахованої амортизації. Якщо по об'єктах першої групи це можливо здійснити, то по об'єктах другої та третьої груп – неможливо, тому що згідно з чинним законодавством, облік зносу (амортизації) по кожному об'єкту не передбачений.

Крім того, якщо облік другої та третьої груп ведеться за сукупною балансовою вартістю, то втрачається будь-який сенс оцінки об'єкта: порушується зв'язок між аналітичним і синтетичним обліком основних фондів.

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

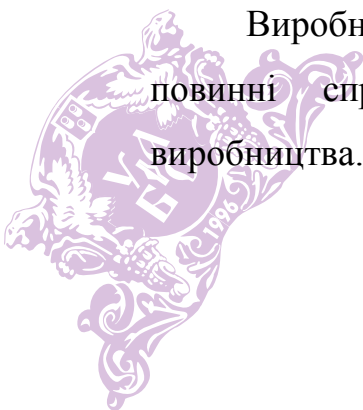
РОЗДІЛ 3
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ
УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ВИРОБНИЧИМИ ФОНДАМИ
АСОЦІАЦІЇ “СУМИМ’ЯСОПРОМ”

3.1. Оцінка альтернативних варіантів оновлення основних виробничих фондів

Однією з характерних ознак ринкової економіки є багатогранність економічних механізмів, що застосовуються у виробничій діяльності підприємств. Така важлива складова економічних відносин, як оновлення основних фондів, не є винятком. У сучасній економічній літературі розроблена класифікація механізмів, що використовуються або можуть використовуватися для потреб оновлення основних виробничих фондів. Основні з них представлені на рис.3.1.

Становлення ринкових відносин істотно вплинуло на структуру джерел фінансування капітальних вкладень переробних підприємств Сумської області, підвищивши за останні роки частку власних коштів до 80-85 %, а в окремі роки – навіть на 100 %. Високі темпи інфляції, платіжна криза, зниження обсягів виробництва і диспаритет цін обмежують реальні можливості реалізації власних коштів на інвестиційні цілі. Амортизаційні відрахування не оподатковуються, однак вони схильні до інфляційних процесів і в разі тривалого накопичення знецінюються. На сьогодні рівень зносу основних фондів підприємств асоціації “Сумим’ясопром” становить більше 40 %.

Виробничі інвестиції в переробній галузі сільського господарства повинні сприяти подоланню економічного спаду і пожвавленню виробництва. Тільки на їх базі можна здійснити оновлення основного

капіталу і на цій основі забезпечити підвищення конкурентоздатності продукції за рахунок зниження витрат виробництва і поліпшення її якості.

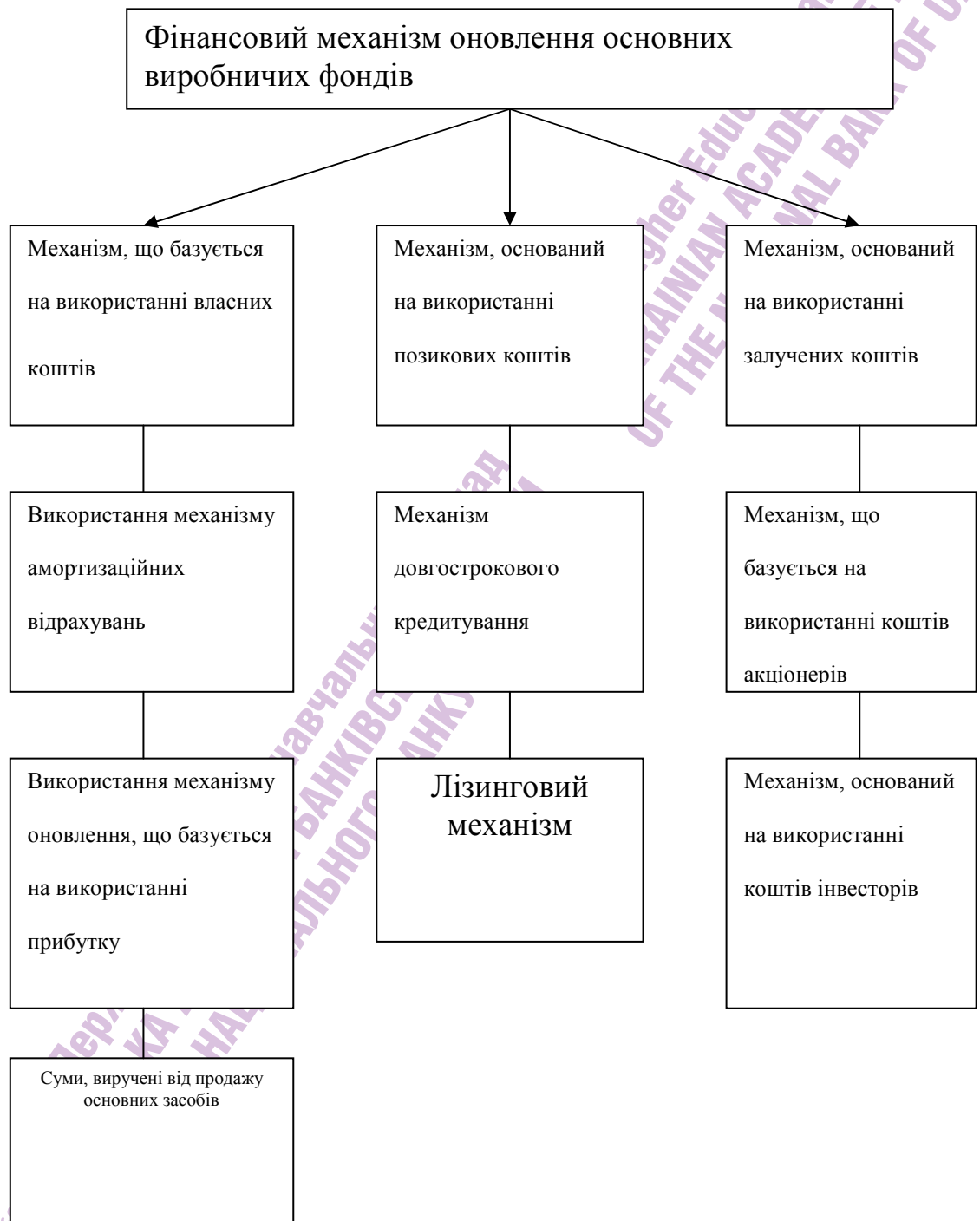

Рис. 3.1. Структура джерел оновлення основних виробничих фондів

Перш ніж проводити заміну основних виробничих фондів, необхідно обґрунтувати економічну ефективність їх оновлення. Таке обґрунтування базується на розумінні того, що ефективність – це потенційно корисна економічна віддача від оновлення основних виробничих фондів. Такою віддачею вважають прибуток, який забезпечує кожна грошова одиниця відповідних витрат. Однак за ринкових умов фактор ціноутворення в економічних розрахунках є не тільки найбільш вагомим, а й найменш передбачуваним.

Пропонуємо при прийнятті рішення про оновлення основних виробничих фондів використовувати нові критерії для оцінки економічної ефективності оновлення. Це досягається шляхом визначення результату оновлення як потенційно можливого додаткового обсягу продукції, одержаної завдяки застосуванню нового обладнання за умови дотримання необхідної технології виробництва. Економічний ефект оновлення на рівні підприємства визначається за формулою:

$$E_o = \frac{V_{np}}{T_p} = \frac{\Delta V_{np}}{\Delta T_p},$$

де E_o – економічна ефективність оновлення;

V_{np} – обсяг продукції;

T_p – паспортна продуктивність;

ΔV_{np} – додатковий обсяг продукції;

ΔT_p – необхідний технічний ресурс з забезпеченням дотримання запровадженої виробничої технології.

Економічний зміст полягає у визначенні натуральних одиниць продукції, яку спроможна додатково забезпечити кожна натуральна одиниця необхідного обладнання. Так, наприклад, якщо вирахована економічна ефективність оновлення складає X_E , то кожна додаткова одиниця

необхідного технічного ресурсу принесе $X_{пр}$ додаткової продукції. Отриманий результат має двоякий зміст, бо дає нам відповідь і про кількість часу, необхідного для отримання цього результату (додаткової продукції) з урахуванням повної відповідності у технічному ресурсі. Оця друга, термінологічна, суть запропонованого показника особливо важлива, оскільки засоби технічного оновлення, які плануються, повинні забезпечувати його відповідність запровадженій технології виготовлення. Якщо, наприклад, термін часу (t) не відповідає умовам технологічного процесу виготовлення продукції, то встановлену потребу в технічному ресурсі необхідно переглянути.

Особливість запропонованого показника техніко-економічної ефективності полягає ще в тому, що його можна розглядати як показник продуктивності оновлення основних виробничих фондів переробних підприємств.

Наступним кроком є придбання конкретного виду основного виробничого засобу. Виходячи з того, що обладнання за видами та аналогами різняться своїми технічними характеристиками, ми пропонуємо розраховувати економічний ефект, що визначається по кожному окремому виду обладнання.

$$E_{oi} = E_o \times \Pi_{oi} ;$$

де E_{oi} – економічний ефект від застосування i -го виду аналога обладнання ;

E_o – економічна ефективність оновлення;

Π_{oi} – продуктивність обладнання i -го виду;

Отриманий таким чином вимірник ефективності показує, який обсяг продукції здатен додатково забезпечити той чи інший вид обладнання, що

необхідне даному підприємству. Зрозуміло, що найкращим буде рішення про придбання того обладнання, ефект від застосування якого найбільший.

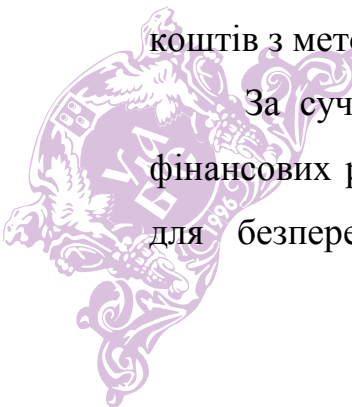
Визначившись із показником ефективності оновлення, треба його обґрунтувати. Ми вважаємо, що з боку підприємства придбання нового виробничого обладнання буде економічно виправданим, якщо витрати на його придбання не перевищуватимуть максимально можливого результату (обсягу додаткової продукції, визначеної в грошовому виразі).

Таким чином, оцінка економічної ефективності оновлення шляхом техніко-економічних характеристик дає можливість розрахунку додаткової продукції, яку можна отримати за умови використання додаткового ресурсу та дотримання технологій виготовлення продукції. Співвідношення грошової оцінки додаткової продукції з витратами на придбання обладнання дає підставу для вирішення питання про оновлення основних виробничих фондів.

Як показав аналіз підприємств асоціації “Сумим’ясопром”, більшість із них не володіє такими фінансовими ресурсами, як прибуток, а основоположним критерієм залучення інвестицій є прибутковість виробництва. Тому розробку механізмів оновлення основних фондів ми пов’язуємо з позиковими джерелами, до яких слід віднести довгострокові кредити і кошти, що залучаються на умовах лізингу.

Особливо актуальними в період переходу до ринкових відносин є нетрадиційні фінансові ресурси у вигляді таких механізмів, як, насамперед, лізинг, кошти фінансово-промислових груп, кошти зарубіжних інвесторів, і, нарешті, таке джерело фінансування оновлення основних виробничих фондів, як кредит. Це найбільш перспективні джерела залучення позикових коштів з метою оновлення основних виробничих фондів.

За сучасних умов процес виробництва неможливий без відтворення фінансових ресурсів у розширеному масштабі. Залучення позикових коштів для безперервного здійснення процесу виробництва в першу чергу

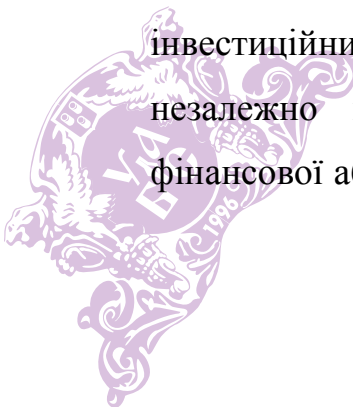

викликане розривом між накопиченням фінансових ресурсів та потребами обміну їх на основні виробничі фонди, які постійно зношуються. Ці питання вирішуються в системі кредитних відносин, основою яких є позика або тимчасове користування чужим майном чи грошми. Проблема залучення коштів для фінансування оновлення основних виробничих фондів реального сектора економіки пов'язана не лише із залученням певного обсягу коштів. Необхідно створити умови, які б стимулювали взаємодію фінансового, промислового, страхового та інших капіталів у цій сфері й забезпечили формування і розвиток ринкових механізмів, їх функціонування та взаємозв'язки.

Для створення джерел інвестування процесу оновлення засобів праці треба залучати й кошти населення. Значна роль у надходженні індивідуальних заощаджень населення на ринок капіталів відводиться фінансовим посередникам. Вони мобілізують основну частину своїх коштів за рахунок регулярних погоджених внесків їх учасників (фізичних осіб), а завдяки довгостроковому характеру своїх зобов'язань і передбачуваності надходжень можуть робити досить довгострокові інвестиції.

Актуальність розвитку лізингу в Україні, враховуючи одночасне формування лізингового ринку в країнах СНД, зумовлене, насамперед, незадовільним станом устаткування, що характеризується значним рівнем морального та фізичного зносу, а звідси – низька ефективність його використання, відсутність запасних частин і агрегатів, не конкурентоспроможність у порівнянні із сучасними іноземними аналогами.

Одним із варіантів вирішення згаданих вище проблем може бути лізинг, що поєднує елементи зовнішньоторговельних, кредитних та інвестиційних операцій і може використовуватися всіма підприємствами незалежно від форм власності, масштабів виробництва й наявності фінансової або матеріальної застави. Використання такого механізму надасть

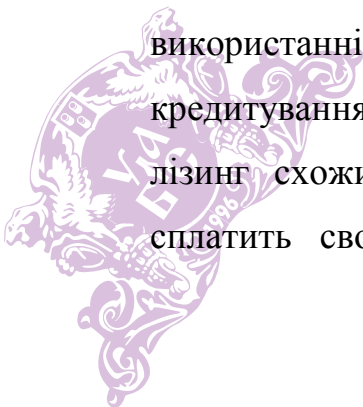
змогу підприємствам придбати необхідні машини й устаткування без значних одночасних витрат.

Отже, лізинг можна розглядати як фінансовий інструмент відновлення основних виробничих фондів і з цього погляду вивчити його сутність, види і місце серед інших фінансово-кредитних інструментів, а також його методичну основу.

Лізинг як поняття відрізняється від інших схожих за змістом економічних категорій (таких як кредит) тим, що позичальник, придбавши об'єкт у кредит, отримує довічне право користування, яке після сплати всіх визначених боргів переходить у право власності. При використанні ж механізму лізингу підприємство на період дії договору має не довічне, а виняткове право користування.

У лізинговому договорі фіксується ідея про розділ права власності між двома особами – при цьому у лізингодавця, згідно з договірними умовами, залишається право володіння річчю. З іншої сторони виникає право користування цією ж річчю, яка також договірно обумовлена. Лізинг – це така операція, в ході якої особа, котра хоче придбати обладнання в свою власність, але не має для цього необхідних коштів, може отримати його в користування від третіх осіб. Останні купують це обладнання спеціально для того, щоб передати його в користування іншій юридичній особі.

Зрозуміло, що лізингові відносини, на відміну від кредитних, носять більш складний і специфічний характер, але мають певну перевагу над іншими механізмами оновлення. Як нам здається, їх слід враховувати при вирішенні питання: лізингувати чи кредитувати. Що ж це за відносини? Користувач обладнання в особі товаровиробника має менше обмежень при використанні механізму лізингу, ніж при застосуванні механізму кредитування. Це пояснюється правом власності лізингодавця, що робить лізинг схожим на фінансування під заставу. Якщо ж підприємство не сплатить своєчасно лізингові платежі, лізингова компанія може легко

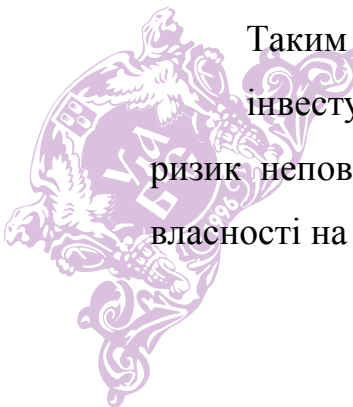
повернути обладнання чи транспортні засоби за правом власності. Крім того, товаровиробнику не треба значних одноразових витрат на придбання техніки і обладнання.

Отже, суть лізингу, його відмінні риси від інших фінансово-кредитних механізмів і розмаїття схем використання визначають основні підходи до формування рівня комісійних винагород, які входять до складу лізингових платежів. Ми вважаємо, що на розмір останніх впливає зниження ризику застави майна, тоді як рівень кредитної ставки вищий у зв'язку з низькою ліквідністю застави, що пропонується підприємствам.

Кредитні відносини базуються на трьох основних принципах: терміновості, зворотності і платності, які можна розглядати як їх ознаки. Лізингові ж відносини передбачають надання власного майна на певний період у тимчасове користування, його повернення відповідно до встановлених термінів і отримання комісійних винагород за надані послуги. Як бачимо, тут мають місце всі ознаки кредитних відносин, з тією різницею, що предметом лізингової операції є майно, а не кошти. Однак головна відмінність між лізингом і кредитом полягає в незмінному праві власності на лізингове майно. Вона і визначає перевагу лізингу як головного інструмента оновлення основних виробничих фондів у переробній галузі сільського господарства, оскільки при цьому значно знижується ризик неповернення майна (бо воно є заставою). Цільове і оптове придбання лізингодавцем техніки та обладнання (це його кредитні ресурси) з урахуванням потреб лізингоодержувача (користувача його майна) дає можливість знизити накладні витрати. Лізингова операція є більш гнучкою, ніж позикові кошти, і дозволяє впровадити взаємовигідну систему виплат комісійних винагород.

Таким чином, привабливість лізингу в наступному:

інвестування у формі майна, на відміну від грошового кредиту, знижує ризик неповернення коштів, оскільки за лізингодавцем зберігається право власності на передане майно, яке, на відміну від грошей, виступає як застава;

досить часто простіше отримати майно на умовах лізингу, ніж позику на його придбання, оскільки майно за таких умов виступає як застава;

лізингова угода більш гнучка, ніж кредитна, оскільки надає можливість обом сторонам виробити зручну схему виплат;

за взаємною домовленістю сторін лізингові платежі можуть здійснюватися як у грошовій, так і товарній формі після отримання виручки від реалізації товарів, вироблених на взятому в лізинг обладнанні;

ставки платежу можуть бути фіксованими і плаваючими;

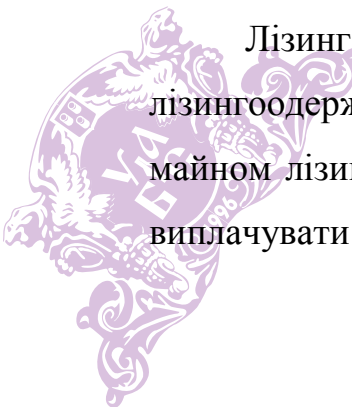
виробник отримує додаткові можливості збуту своєї продукції;

з народногосподарської точки зору лізинг служить засобом реалізації продукції, розвитку виробництва, впровадження науково-технічного прогресу, створення нових робочих місць.

Між лізингом і кредитом, що надається покупцеві, є істотні розбіжності, які стосуються відношення лізингоодержувача та позичальника до власності на об'єкт. Позичальник, беручи об'єкт у кредит, отримує довічне право власності. Лізингоодержувач на період дії договору має не довічне, а виняткове право користувача.

Таким чином, лізинг є новим досить цікавим засобом фінансування, який може бути вигідним для переробних підприємств асоціації "Сумим'ясопром" за певних умов. На даний період більшість з них не може проводити велику одночасну інвестицію на придбання дорогого обладнання. Тож виникає проблема максимального їх забезпечення необхідними машинами та обладнанням при мінімальних фінансових витратах. Вирішенню цієї проблеми, на наш погляд, сприятиме розвиток лізингової діяльності в Україні.

Лізинг – це юридична угода між двома сторонами: лізингодавцем і лізингоодержувачем, який користується цим майном. За право користування майном лізингоодержувач протягом дії лізингового договору зобов'язується виплачувати певну суму лізингових платежів. Види останніх різняться за

формою, методом нарахування, періодичністю виплат і способом виплат. Форми платежів можуть бути грошові, товарні (зустрічні послуги), змішані. Залежно від періодичності виплат розрізняють щорічні, щоквартальні, щомісячні, одноразові платежі з авансом. За способом виплати вони бувають: рівними частками, у розмірах, що зростають або зменшуються.

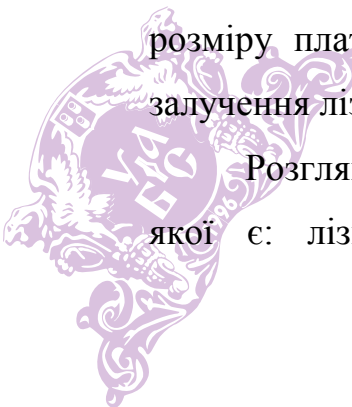
Розповсюдження лізингового бізнесу на молодому вітчизняному ринку лізингових послуг залежить від рівня ефективності лізингових операцій. На ефективність же лізингової діяльності впливає багато факторів, зокрема: діюча база оподаткування, наявність кваліфікованих спеціалістів, існуюча кон'юнктура ринку тощо.

Багатогранність лізингу як економічної категорії, вплив численних факторів на його ефективність ускладнюють завдання щодо визначення економічної вигоди цього виду діяльності. І якщо на останньому етапі лізингування можна з досить високим ступенем точності визначити сумарний ефект і ефективність даної операції, то на початковій стадії цього досягти важко.

Нами розроблена економіко-математична модель із застосуванням електронно-обчислювальної техніки. Метою її створення було отримання відповіді на запитання: який економічний ефект матиме кожен із учасників лізингової угоди?

Основою економічного механізму взаємовигідних відносин між лізингодавцем та лізингоодержувачем є розмір лізингових платежів, який визначається залежно від вартості майна, що надається в лізинг, періодичності лізингових платежів, строку дії лізингового договору, суми покриття вартості майна, рівня комісійних винагород лізингової компанії і розміру плати за джерела фінансування (останнє не пов'язане з фактом залучення лізинговою компанією коштів для придбання майна).

Розглянемо один із варіантів механізму лізингової угоди, учасниками якої є: лізингоодержувач (на прикладі Охтирського м'ясокомбінату),

лізингова компанія і фінансуюча організація чи організації, які надають лізинговій компанії фінансові ресурси. Кожний із них зацікавлений в отриманні максимального доходу, який для користувача обладнання полягає в задоволенні виробничих потреб у сучасному обладнанні для виробництва ковбасних виробів, для лізингової компанії – в достатньому рівні комісійних винагород, а для фінансуючої організації – в розмірі плати за надані фінансові ресурси.

Основою взаємовигідних відносин між учасниками лізингової угоди є розмір лізингових платежів, який розраховується таким чином:

$$ЛП=V+П_{ф.р.}+П_{ком} ,$$

де ЛП – розмір лізингових платежів;

V – покриття вартості обладнання;

П_{ф.р.} – плата за використання фінансових ресурсів;

П_{ком} – сума комісійних винагород.

Покриття вартості обладнання визначається так:

$$V=\frac{C}{T} ,$$

де C – вартість обладнання;

T – строк лізингового договору.

Також ця величина може встановлюватись як частка вартості майна, що лізингується, безпосередньо для кожного періоду.

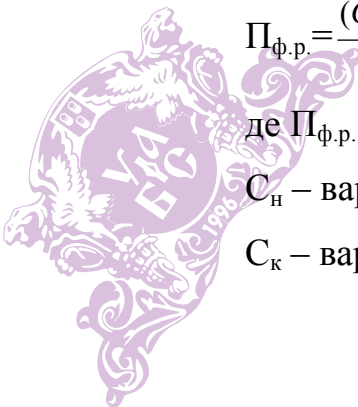
Плата за використання фінансових ресурсів:

$$П_{ф.р.}=\frac{(C_n + C_k) \times K_{ф.р.}}{2 \times 100} ,$$

де П_{ф.р.} – коефіцієнт використання фінансових ресурсів;

C_н – вартість обладнання на початок періоду;

C_к – вартість обладнання на кінець періоду;

K_{ϕ} – ставка плати за джерела фінансування.

Сума комісійних винагород:

$$P_{\text{КОМ}} = \frac{(C_n + C_k) \times K_{\text{КОМ}}}{2 \times 100},$$

де $P_{\text{КОМ}}$ – сума комісійних винагород;

$K_{\text{КОМ}}$ – ставка комісійних винагород;

C_n – вартість обладнання на початок періоду;

C_k – вартість обладнання на кінець періоду.

Сукупність вищенаведених формул є основою для створення економіко-математичної моделі розрахунку результатів лізингової угоди. Модель виконана за допомогою електронних таблиць Excel. Вона показує залежність величини лізингових платежів від розміру комісійних винагород і плати за використання джерел фінансування, тому що ці показники є результатами діяльності учасників лізингової угоди і від їх розміру залежить ефективність лізингування.

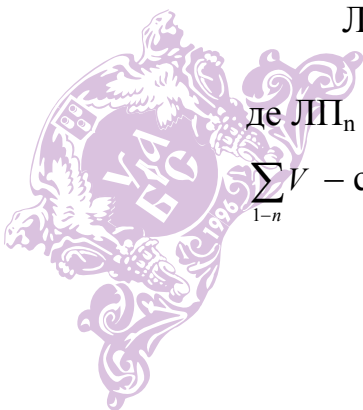
У зв'язку з тим, що строк лізингової угоди не обмежується одним періодом і що вартість майна, яке лізингується, відшкодовується залежно від періоду розрахунку, було передбачено автоматичне зменшення вартості обладнання на розмір його погашення. Відповідно змінюються інші розрахункові показники.

В загальному вигляді формула, що застосовувалась для розрахунків, така:

$$ЛП_n = \sum_{1-n} V + \sum_{1-n} P_{\text{Ф.Р.}} + \sum_{1-n} P_{\text{КОМ}},$$

де $ЛП_n$ – розмір лізингових платежів за весь строк дії лізингової угоди;

$\sum_{1-n} V$ – сума покриття вартості обладнання;

$\sum_{1-n} P_{ф.р.}$ – сума плати за фінансові ресурси за період договору;

$\sum_{1-n} P_{КОМ}$ – сума комісійних лізингової компанії;

n – строк дії лізингової угоди.

Результатом дії цієї моделі є обчислення розмірів лізингових платежів, рівня комісійних винагород та розмірів плати за фінансові ресурси в цілому за період дії лізингової угоди і окремо по періодах.

Дія програми передбачає також обчислення одного із показників за наявності двох інших, побудову графіка залежності двох показників за наявності лише одного і також побудову залежності всіх трьох показників між собою – так зване лізингове поле (рис.3.2), яке показує для кожної конкретної угоди усі можливі значення трьох основних показників.

Розглянемо дію цієї моделі на прикладі передачі в лізинг обладнання вартістю 250000 грн. При цьому передбачені такі умови: покриття вартості майна, що лізингується, протягом дії лізингового договору становить: першого року – 15%, другого – 30 %, третього – 20 %, четвертого – 15 %, п'ятого – 10 %, шостого і сьомого – 5 % від вартості майна. Договір лізингу укладається на 7 років з наступним переходом права власності до лізингоодержувача (фінансовий лізинг). Ставка комісійних винагород – 3 %, ставка плати за джерела фінансування – 15 %. Результат дії програми представлений в таблиці 3.1.

**Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”**

**State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”**

Таблиця 3.1

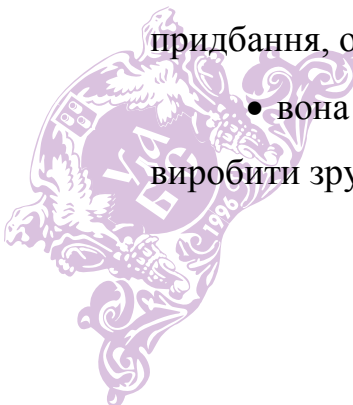
Розрахунок лізингових платежів

Період	Середньорічна вартість обладнання, грн.	Покриття вартості майна, грн.	Плата за кредитні ресурси, грн.	Розмір комісійних виплат, грн.	Розмір лізингових платежів, грн.
1	231250	37500	34687,5	6937,5	79125
2	175000	75000	26250	5250	106500
3	112500	50000	16875	3375	70250
4	68750	37500	10312,5	2062,5	49875
5	37500	25000	5625	1125	31750
6	18750	12500	2812,5	562,5	15875
7	6250	12500	937,5	187,5	13625
Сума	–	250000	97500	19500	367000

З проведеної нами оцінки альтернативних варіантів оновлення основних фондів визначимо, що найпривабливішим джерелом оновлення основних фондів за сучасних економічних умов може бути лізинг. Алгоритм оцінки варіантів оновлення показано на рис. 3.3.

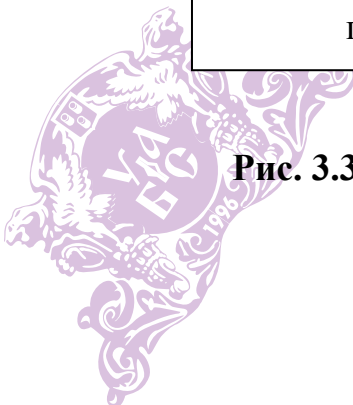
Лізингова операція більш гнучка і дозволяє запровадження взаємовигідної системи виплат комісійних винагород. Таким чином, привабливість лізингової операції полягає в наступному :

- інвестування у формі майна, на відміну від грошового кредиту, знижує ризик неповернення коштів, оскільки за лізингодавцем зберігається право власності на передане майно, яке виступає як застава;
- іноді простіше отримати майно в лізинг, ніж позику на його придбання, оскільки лізингове майно виступає як застава;
- вона більш гнучка, ніж кредитна, оскільки дає змогу обом сторонам виробити зручну схему виплат.

КРЕДИТ (купівля)	ЛІЗИНГ
1. Первісна вартість майна	1. Середньорічна вартість майна
2. Річна сума погашення позики	2. Річна вартість відшкодування майна
3. Рівень ставки за кредитні ресурси	3. Рівень ставки за послуги
4. Загальна річна сума погашення боргу	4. Лізингові сплати
5. Витрати, які не оподатковуються: плата за кредит + амортиз.	5. Витрати, які не оподатковуються: плата за лізинг. посл.+ліз.плат.
6. Грошовий потік: $p.5 * 0,30$	6. Грошовий потік: $p.5 * 0,30$
7. Фактор теперішньої вартості $0,65 * (1-0,30)$	7. Фактор теперішньої вартості $0,65 * (1-0,30)$
8. Теперішня вартість погашення позики $p.6 * p.7$	8. Теперішня вартість погашення позики $p.6 * p.7$

Рис. 3.3. Алгоритм оцінки альтернативних варіантів оновлення основних виробничих фондів

Лізингові платежі можуть здійснюватися як у грошовій, так і в товарній формі після отримання виручки від реалізації товарів, вироблених на одержаному обладнанні. Ставки платежів можуть бути фіксованими та плаваючими;

- у виробника з'являються додаткові можливості збуту своєї продукції;
- з народногосподарської точки зору лізинг є засобом реалізації продукції, розвитку виробництва, впровадження науково-технічного прогресу, створення нових робочих місць.

Таким чином, лізинг є новим цікавим засобом фінансування, який може бути вигідним для підприємств за певних умов.

Здебільшого фінансування нових продуктивних ліній або освоєння раніше визначених виробництв на базі новітніх технологій здійснюється з таких джерел.

1. Самофінансування:

- самофінансування із накопичених капіталізованих прибутків за рахунок розвитку підприємства;
- самофінансування із накопиченого амортизаційного фонду і поточних амортизаційних відрахувань;
- використання резервного фонду для покриття тимчасових поточних збитків підприємства на період до виходу на проектні показники обсягів випуску та продажу, що перевищують обсяги беззбиткового випуску і продажу;
- фінансування із власного капіталу підприємства, що відносяться до статутного фонду фірми (при перевищенні ним діючого нормативу підтримки певної величини статутного капіталу).

2. Позикові кошти:

- банківські кредити, передусім довгострокові і середньострокові інвестиційні кредити;
- позикові кошти, виручені від розміщення на біржовому чи небіржовому фондовому ринку спеціально випущених облігацій підприємства;
- лізинг спеціально замовленого устаткування з відстроченим викупом його (після того, як воно буде поставлене протягом певного часу) і з використанням такого устаткування на умовах оренди, при цьому можливий прямий, оперативний, фінансовий та інші різновиди лізингу.

3. Залучення коштів:

- залучені кошти акціонерів – засновників (пайщиків) і тих (у відкритих акціонерних товариствах), хто придбав акції підприємства додаткових емісій.

4. Інші змішані чи нетрадиційні джерела фінансування, наприклад: випуск і розміщення взаємоконвертованих акцій та облігацій, інноваційний кредит.

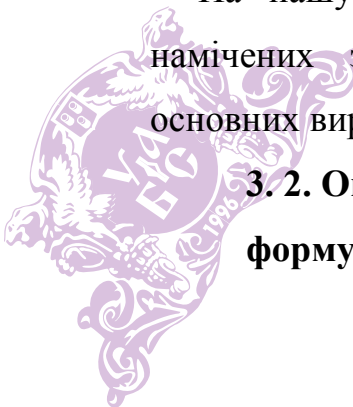
Як бачимо, джерел фінансування оновлення основних засобів не так уже і багато.

Головними із них, по суті, є два:

- кошти самих засновників підприємства для освоєння нової продуктивної лінії;
- кошти сторонніх спеціалізованих (венчурних) інвесторів і кредиторів, що достатньо глибоко, на основі додатково наданої ними інформації (техніко-економічного обґрунтування, бізнес-плану) аналізують можливий ступінь довіри як до самого проекту, так і його ініціаторів.

На нашу думку, впровадження в практичну діяльність підприємств намічених заходів сприятиме вдосконаленню джерел відновлення їх основних виробничих фондів.

3. 2. Оптимізація процесу фінансового управління джерелами формування основних фондів

Ефективність розвитку економіки України, її окремих регіонів, галузей та нових форм власності багато в чому залежить від характеру інвестиційної політики, її спрямованості на більш повне та раціональне використання всіх ресурсів.

Криза розвитку економіки в Україні викликана падінням інвестиційної активності підприємств та згоранням багатьох програм. Радикально змінилися принципи формування інвестиційної політики, різко скоротилися надходження державних коштів в економіку. Таке “вливання” відбувалося шляхом визначення розміру капітальних вкладень виробничого та невиробничого призначення, які входять до складу витрат бюджету на фінансування інвестиційної діяльності.

За сучасних умов, коли зберігається тенденція до падіння обсягів виробництва, зупиняються нерентабельні підприємства, спостерігається високий ступінь зносу основних виробничих фондів, виникає потреба в сучасному фінансовому менеджменті джерел фінансування відновлення основних виробничих фондів – перш за все тих, які спроможні формувати самі підприємства. Разом з цим, головним залишається питання механізму процесу створення власних джерел фінансування, направлених у вигляді інвестицій в основні виробничі фонди. Акумуляування фінансових ресурсів суб'єктами господарювання та їх подальший розподіл сприятимуть відновленню основних виробничих фондів підприємств. Слід пам'ятати, що безперервне формування фінансових ресурсів, їх раціональне використання мають величезне значення для забезпечення безперервності відтворювального процесу, тому що фінансові ресурси є найважливішим джерелом розширеного відтворення – зниження їхнього обсягу веде до скорочення масштабів інвестицій у виробничу сферу. В умовах же перехідного періоду спостерігається тенденція уповільнення і падіння темпів

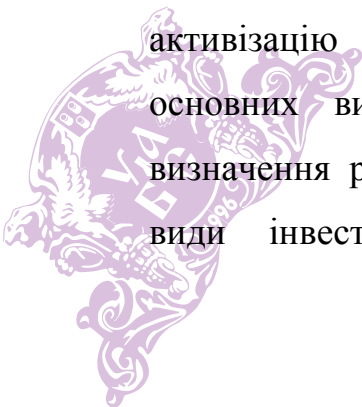

росту необхідних для відновлення коштів, що зумовлено кризовим станом виробництва в Україні.

Основні виробничі фонди є одним із чинників виробництва, і тому витрати, пов'язані з їх використанням, враховуються в складі виробничих витрат як окремий елемент, а самі витрати по використанню основних виробничих фондів відрізняються від інших витрат на виробництво й обертання. Якщо останні впливають із фактично здійснених витрат, то витрати, пов'язані з використанням основних виробничих фондів, включаються у собівартість розрахунковим шляхом, тобто нарахуванням амортизаційних відрахувань відповідно до прийнятої в законодавчому порядку методики. Залежно від прийнятого способу нарахування амортизації одержуємо різну суму нарахувань, різну собівартість продукції, різну суму і динаміку формування амортизаційного фонду, відповідно і різну спроможність підприємств до відновлення основних виробничих фондів. На даний час удосконалення господарського механізму амортизаційних відрахувань відбувається не на науковій основі (колишні розробки просто ігноруються), а методом “спроб і помилок”.

На нашу думку, з поля зору керівників випала така надважлива функція, як контроль за утворенням і цільовим використанням фонду амортизації. Вона дуже важлива для підприємств усіх видів діяльності та різних форм власності, оскільки може забезпечити підвищення доходу в умовах жорсткої системи оподаткування в Україні.

Правове інвестиційне поле містить близько ста законодавчих актів та нормативних документів, перелік яких доповнений Законом України “Про оподаткування прибутку підприємств” [1]. Даний Закон вказує на активізацію інвестиційної діяльності підприємств у сфері відтворення основних виробничих фондів шляхом запропонованої нової системи визначення розмірів амортизаційного фонду. Згідно з ним виділяють такі види інвестицій: капітальні, фінансові та реінвестиції. У Законі

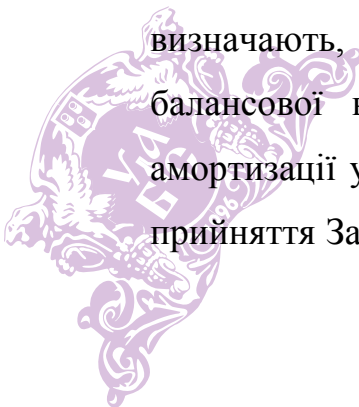
розкривається поняття капітальних інвестицій, під якими мається на увазі господарська операція, що передбачає придбання будівель, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, основних засобів та нематеріальних активів, на які повинна нараховуватися амортизація. Однак законодавство не обмежується одним джерелом формування капітальних інвестицій.

Таким чином, власні джерела фінансування підприємства по основних фондах згідно з Законом [1] можуть бути сформовані шляхом нарахування:

- 1) суми амортизаційних відрахувань, які отримані шляхом використання лінійного методу нарахування;
- 2) суми амортизаційних відрахувань, які отримані шляхом використання методу прискореної амортизації;
- 3) сум прибутку, які отримані в результаті здійснення інвестиційних операцій.

Враховуючи міжнародний досвід застосування тих методів нарахування амортизації, які функціонують тепер в Україні, можна припустити, що один із них – прискореної амортизації – регресивний, або метод зменшеного залишку. Він передбачає нарахування амортизації не від початкової, а від залишкової вартості по збільшених нормах, які прийняті для пропорційного методу. Однак, на нашу думку, віднести до цього методу діючий порядок нарахування амортизації неможливо.

Дійсно, в основу розрахунку покладено залишкову вартість, однак за класичною методикою розрахунку вона не збільшується на суму витрат, пов'язаних із ремонтом, реконструкцією і модернізацією основних засобів. Це по-перше. По-друге, немає обґрунтування застосовуваних норм (5 %, 25 %, 15 %). Амортизаційні відрахування за методом зменшеного залишку визначають, використовуючи фіксований (постійний) відсоток остаточної балансової вартості основного виробничого засобу. При цьому норма амортизації у 1,5-2 рази перевищує норму, визначену лінійним методом (до прийняття Закону “Про оподаткування прибутку підприємств” від 22.05.97 р.

№ 283/97-ВР [1]). Якщо взяти об'єкти першої групи, то колишні норми коливаються від 1 % до 20 %, (зазначимо: Законом [1] (ст.8) передбачено норму в розмірі 5 %). Аналогічне спостерігається з нормами амортизації об'єктів другої та третьої груп.

Загальна вимога до норм амортизації полягає в тому, що вони повинні відображати з визначеним ступенем точності матеріальний і моральний знос основних засобів та забезпечувати їхнє відтворення на новій технічній основі. У зв'язку з тим, що знос основних виробничих засобів (особливо машин) залежить від їх конструктивних параметрів і умов експлуатації, а обидва ці чинники постійно змінюються, норми амортизації необхідно періодично уточнювати, а методи їх нарахування постійно удосконалювати.

Сьогодні жодне підприємство не в змозі протягом нормативного терміну служби основних фондів відшкодувати свої витрати на їх придбання. Доведемо це твердження на прикладі третьої групи, що являє собою практично всю сукупність основних виробничих фондів.

Наведемо такий приклад: ВАТ "Сумський м'ясокомбінат" придбало в 1998 році вакуумний апарат, початкова вартість якого становила 4600 грн. Загальновідомо, що максимум через 8 років будь-який апарат морально і матеріально застаріває і його треба замінювати на новий.

За умови, що нам відома квартальна норма амортизації апарата (3,75 % згідно з Законом [1]), розрахуємо, яку частину його початкової вартості підприємство відшкодує за 8 років (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

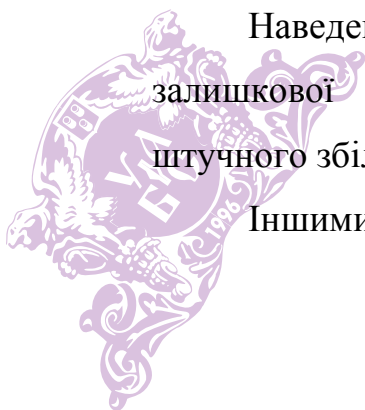
Розрахунок амортизаційних відрахувань

Квартал	Балансова (залишкова) вартість	Сума квартальної амортизації
1.	Згідно з діючим законодавством амортизація не нараховується	
2.	4600	173
3.	4427	166
4.	4261	160
І т. д.		
32	1466	55
Разом	3189	-

Як видно з таблиці 3.2, за 8 років лише 69,32 % початкової вартості даного апарата буде віднесено на витрати. Слід також враховувати, що для підтримки його в робочому стані протягом 8 років потрібно проводити поточні, середні та капітальні ремонти, загальна вартість яких сягне приблизно 2000 грн. І навіть можливість віднесення 5 % цієї суми на валові витрати практично нічого не змінить: балансова вартість апарата, що відпрацював свій термін, залишиться на рівні 80-85 % його початкової вартості. Звідси випливає, що залишкова вартість фактично повністю зношеного апарата не досягла нульового значення і що амортизаційний фонд підприємства не виконує головної своєї функції – бути джерелом відтворення основних виробничих фондів.

Наведені розрахунки показують, що нарахування амортизації від залишкової вартості призводить до запланованого зменшення суми і штучного збільшення періоду нарахування амортизаційних відрахувань.

Іншими недоліками діючої системи амортизації є:

нарахування амортизаційних відрахувань за станом основних фондів не на місячну, а на квартальну дату (в якості місячної амортизації, ймовірно, необхідно брати 1/3 від квартальної), у той час як рух фондів, визначення розміру прибутку і нарахування податків здійснюються щомісяця;

наявність групових норм амортизації, що є аномалією і пережитком “котлового” нормативного методу “соціалістичного” бухгалтерського обліку, оскільки зношується кожний конкретний об’єкт;

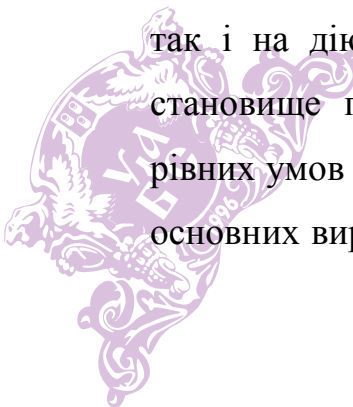
визначення терміну нормативної служби основних фондів розподілом 100 % на встановлену у відсотках норму амортизації, а не навпаки;

включення у вартість для нарахування амортизації витрат на капітальний ремонт та інше “поліпшення” основних фондів (тобто вартість основних засобів підвищується на суму проведених капітальних або поточних ремонтів);

нарахування амортизації після закінчення нормативного терміну служби основних фондів.

На нашу думку, в Україні внаслідок нераціональної амортизаційної політики 1991-1996 рр. амортизаційні відрахування не тільки не в змозі стимулювати розвиток підприємств, а й не здатні навіть забезпечити просте відтворення основних виробничих фондів, що і призвело значною мірою до їх “проїдання”. На жаль, не виправдала себе і нова система амортизації, введена з 1 липня 1997 р. Вона спричинила збільшення річних норм.

Можна зробити висновок, що для основних фондів усіх трьох груп встановлено прискорений метод зменшеного залишку. При цьому не враховано, що стимулююча роль цього методу повною мірою виявляється тільки для нововведених основних фондів. Його поширення як на введені, так і на діючі основні виробничі фонди, поставить у ще більш складне становище підприємства, що мають високий відсоток їхнього зносу. За рівних умов індексації розміри щорічних амортизаційних відрахувань по цих основних виробничих фондах знижуються відповідно на 5-37 % у порівнянні

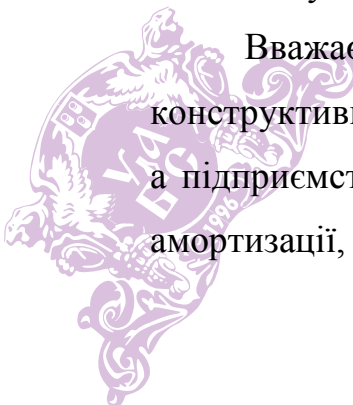

з колишнім порядком амортизації. Тому замість стимулювання інвестиційної діяльності буде мати місце її дестимулювання. Замість щоквартальної індексації вартості основних фондів, як це передбачалося спочатку, у новій системі амортизації діятиме щорічна індексація. При цьому варто враховувати, що річний індекс інфляції штучно занижується на 10 %, а додатково нараховані амортизаційні нарахування оголошуються “капітальним прибутком” і оподатковуються. Це ще більше ускладнює ситуацію.

Таке рішення не має аналогів у світовій практиці і суперечить економічній теорії. У США, наприклад, практикується щорічна індексація основного капіталу відповідно до індексу інфляції за минулий рік, хоча розміри останніх зараз не перевищують 5 %. Не можна погодитися з тим, що у випадку використання методу прискореної амортизації для основних фондів третьої групи (практично всі основні виробничі фонди), індексація вартості основних фондів не проводиться. Це призведе до того, що – навіть при щорічних темпах інфляції 10-20 % – за такого підходу реально не забезпечуватиметься не тільки прискорена, а й звичайна амортизація основних фондів.

З вищевикладеного випливає: завдяки такій амортизаційній політиці амортизація більше не є складовою частиною витрат виробництва або обороту, а перетворилася в деяку податкову знижку. Слід пам'ятати, що податки виникають тільки в процесі створення нової вартості на основі використання засобів праці. Тому забезпечення відтворення основних фондів – це забезпечення відтворення податків, оскільки без виробничого потенціалу їх немає і не може бути.

Вважаємо за необхідне норми амортизації диференціювати залежно від конструктивних особливостей об'єктів і нормативного терміну їхньої служби, а підприємствам – надати можливість вільного вибору методу нарахування амортизації, як це передбачено міжнародними стандартами обліку. До речі, у

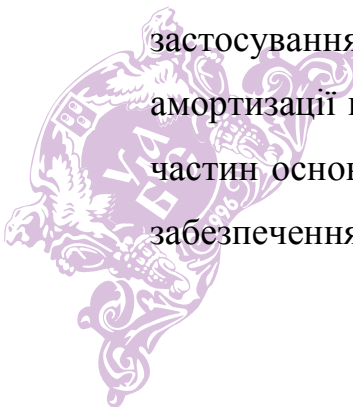

Франції, на відміну від інших розвинутих країн, норми амортизаційних відрахувань законодавством не встановлюються. Їх рівень визначається на основі норм, які історично склалися в кожній галузі. Такий підхід пояснюється тим, що амортизація повинна бути максимально наближена до реальних умов кожного діючого підприємства. Якщо підприємство використовує у звітності іншу норму амортизації, то воно повинно обґрунтувати податковому інспектору її доцільність [50, с.26].

Метод залишку не забезпечує повного перенесення вартості основних фондів на витрати виробництва протягом їх економічно раціонального терміну служби. Тому при досягненні залишкової вартості визначеного розміру (як правило, 5-20 % щодо первісної (відновлювальної)) її списують рівномірно протягом двох років. Однак дана обставина врахована тільки для основних фондів першої групи, а основні фонди другої і третьої груп (основні виробничі) згідно з новою системою повинні амортизуватися “до досягнення балансової вартості нульового значення” [1]. Це означає, що тривалість амортизаційного періоду збільшується до нескінченності. Крім того, для основних фондів першої групи не підходить метод пов’язування моменту одночасного списання залишкової вартості із 100 неоподатковуваними мінімумами доходів громадян замість визначеного відсотка від початкової вартості. Інакше матимемо різну тривалість періоду амортизації для однорідних виробничих фондів різної вартості.

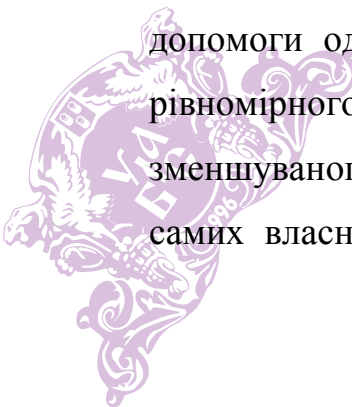
На нашу думку, використання того чи іншого способу амортизації основних засобів (лінійного, способу зменшуваного залишку, списання вартості по сумі років терміну корисного використання) доцільно обирати з урахуванням корисності для управління, об’єктивності і реальності застосування. При цьому варто враховувати дію способів нарахування амортизації на фінансові результати, склад і структуру активної і неактивної частин основних фондів, вплив різних варіантів нарахування амортизації на забезпечення конкурентоспроможності організації в умовах ринку з обліком

поточних і перспективних планів відновлення вартості і відновлення складу основних фондів. Лінійний спосіб нарахування амортизації можна з успіхом застосовувати щодо нерухомої (неактивної) частини основних засобів, тому що ці об'єкти використовуються тривалий час без істотних змін.

Раціональні моделі відшкодування (амортизації) основних виробничих фондів заохочуватимуть підприємців до збільшення випуску продукції, наслідком чого буде і збільшення амортизаційних відрахувань. За такого способу формується додатковий приплив капітальних ресурсів не на разовій, а на постійній основі, за рахунок відкриття внутрішніх, ендегенних каналів інвестиційної підтримки виробництва. Подібний ефект досягається шляхом забезпечення вагомих податкових пільг та відповідного збільшення чистого прибутку тих підприємців, які здійснюють прискорену амортизацію та списання капітальних активів. Зарубіжний досвід показує, що раціональна відтворювальна політика основних виробничих фондів базується не тільки на порівняно коротких строках служби основних виробничих фондів (які, до речі, встановлюються не жорстко, а в діапазоні, як правило, $\pm 20\%$), а й гнучкій та ліберальній системі нарахування амортизації. Така система забезпечує максимально рівноправні відносини між підприємствами та державою. Перші обирають найбільш сприятливий для них режим відрахувань у межах встановленого діапазону; державна ж – встановлює цей діапазон, узгоджуючи інтереси бюджетної та інвестиційної політики.

На сучасному етапі реконструювати амортизаційну систему України, на нашу думку, доцільно шляхом законодавчо встановленого діапазону амортизаційних норм і розширення прав підприємств щодо обрання конкретних строків списання у межах такого діапазону, а також за допомоги одного із багатьох можливих методів списання амортизації – рівномірного (лінійно-пропорційного) або будь-якого з прискорених (метод зменшеного залишку, кумулятивний, комбінований тощо). Хто, окрім самих власників основних фондів, може реально оцінити свої найближчі

інвестиційні перспективи? Необхідно, щоб правила нарахування амортизації, затверджені для потреб оподаткування, створювали максимально сприятливі умови для повернення авансованих підприємствами коштів. На сучасному етапі основним джерелом коштів на реновацію матеріально-технічної бази підприємств є амортизаційний фонд, у якому акумулюються кошти протягом періоду їх продуктивного використання на розвиток виробництва. Амортизація основних виробничих фондів поєднує риси витрат виробництва і джерела коштів, процес руху вартості і важелі фінансового менеджменту, відтворення зношених і накопичення нових основних виробничих фондів.

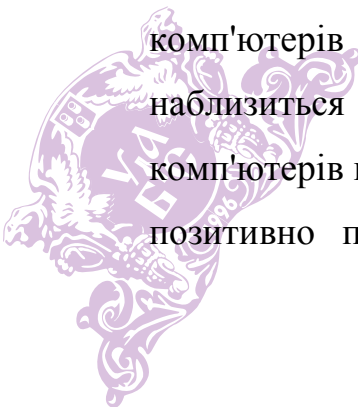
Прискорені методи амортизації самі по собі не є стимулом до інвестицій, але вони можуть заохочувати вже інвестовані підприємства і тим самим стати каталізатором процесу відродження виробництва.

Основним методом нарахування амортизації вважаємо лінійний (пропорційний). Він повною мірою відповідає вимогам процесу простого і розширеного відтворення основних виробничих фондів і застосовується в багатьох країнах. В Україні цей метод використовувався до 01.07.97 року. За пропорційного методу початкова вартість вакуумного апарата (4600 грн.) за 8 років цілком відновлюється при нормі амортизації 12,5 % (за “старими” нормами):

$$4600 \times 12,5 \% : 100 = 575 \text{ грн.} - \text{річна сума амортизації;}$$

$$4600 : 575 = 8 \text{ років.}$$

Що стосується використання методів прискореної амортизації, то необхідно виключити обмеження його застосування. Доказом цього є моральний знос комп'ютерів, що настає набагато раніше, ніж фізичний, вони “старіють” дуже швидко. Доведемо, що при нарахуванні амортизації комп'ютерів середнього класу, придбаних у 1997 р., їхня вартість наблизиться до нульової приблизно через піввіку. Тому застосування до комп'ютерів прискореної амортизації, розрахованої на 7 років їх експлуатації, позитивно позначилося б на процесі відтворення основних засобів. В

існуючому ж законодавстві комп'ютери включені в другу групу, до якої норми прискореної амортизації не застосовують. Було б доцільно, не змінюючи прийнятого групування основних засобів, передбачити прискорену амортизацію щодо деяких об'єктів другої групи. При цьому варто використовувати норми семирічного терміну експлуатації об'єктів третьої групи.

Передбачений Законом [1] метод прискореної амортизації регламентує норму амортизації у відсотках при терміні служби 7 років. Однак, як уже сказано вище, нормативні терміни служби об'єктів різні. Отже, повинна бути інша методика розрахунку амортизаційних відрахувань, інший метод нарахування прискореної амортизації. Таким, на нашу думку, є кумулятивний метод, який забезпечує списання початкової вартості, прискорене в перші роки нарахування амортизації. Суть методу полягає в наступному. Якщо встановлений термін служби вакуумного апарата 8 років, то визначають кумулятивне число, рівне сумі чисел від 1 до 8. У даному випадку воно дорівнює $1+2+3+4+5+6+7+8=36$. Норму амортизації на повне відновлення (реновацію) першого року визначають як $8/36$, другого – як $7/36$ від початкової вартості і т.д. Розрахунок амортизації, проведений кумулятивним методом, наведений у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Розрахунок амортизації кумулятивним методом

Рік використання	Норма амортизації	Первісна вартість, грн.	Нарахована амортизація, грн.
1-й	8/36	4600	1022
2-й	7/36	4600	894
3-й	6/36	4600	767
4-й	5/36	4600	639
Разом	–	–	3322

Рік використання	Норма амортизації	Первісна вартість, грн.	Нарахована амортизація, грн.
5-й	4/36	4600	511
6-й	3/36	4600	383
7-й	2/36	4600	256
8-й	1/36	4600	128
Разом	–	–	1278
Усього	–	–	4600

Для аналізу формування амортизаційного фонду за різними методами наведемо порівняльні дані (табл. 3.4.).

Таблиця 3.4

Порівняльні дані розрахунку амортизаційних відрахувань за різними методами, грн.

Рік	Методи нарахування амортизації									
	Діючий*		Прискорений*		Прямолінійний		Кумулятивний		Комбінований	
	Норма	Сума	Норма	Сума	Норма	Сума	Норма	Сума	Норма	Сума
1-й	15	499	15	690	12,5	575	8/36	1022	25	1150
2-й	15	581	30	1380	12,5	575	7/36	894	25	863
3-й	15	499	20	920	12,5	575	6/36	767	25	647
4-й	15	427	15	690	12,5	575	5/36	639	25	485
Разом	–	2006	–	3680	–	2300	–	3322	–	3145
5-й	15	367	10	460	12,5	575	4/36	511	25	363
6-й	15	314	5	230	12,5	575	3/36	383	25	364
7-й	15	270	5	230	12,5	575	2/36	256	25	364
8-й	15	232	–	–	12,5	575	1/36	128	25	364

Рік	Методи нарахування амортизації									
	Діючий*		Прискорений*		Прямолінійний		Кумулятивний		Комбінований	
	Норма	Сума	Норма	Сума	Норма	Сума	Норма	Сума	Норма	Сума
Разом	–	1183	–	920	–	2300	–	1278	–	1455
Усього	–	3189	–	4600	–	4600	–	4600	–	4600

* Згідно з Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22 травня 1997 року (зі змінами та доповненнями) // Бухгалтерський облік та аудит. – 1997. – № 6. – С.2-42.

Наведені в таблиці 3.4 порівняльні дані показують недієздатність існуючої методики, оскільки за весь термін служби фонд амортизації сформований тільки на 69,32 % і не забезпечує навіть просте відтворення основних виробничих фондів. З цієї позиції більш прийнятний прямолінійний метод, який забезпечує рівномірне формування фонду і витрат обертання. При кумулятивному методі в перші чотири роки експлуатації апарата 72,2 % початкової вартості включаються у фонд амортизації, при прямолінійному – 50 %, при комбінованому – 68,4 %, при нині діючому в Україні – тільки 43,6%.

Кумулятивний та комбінований методи дають змогу уже наприкінці першої половини терміну експлуатації основних виробничих фондів використовувати амортизаційні відрахування на капітальні вкладення у значно більших обсягах, ніж при лінійному і тим більше при діючому методі. Графіки нарахування амортизації за різними методами показані на рис. 3.4.

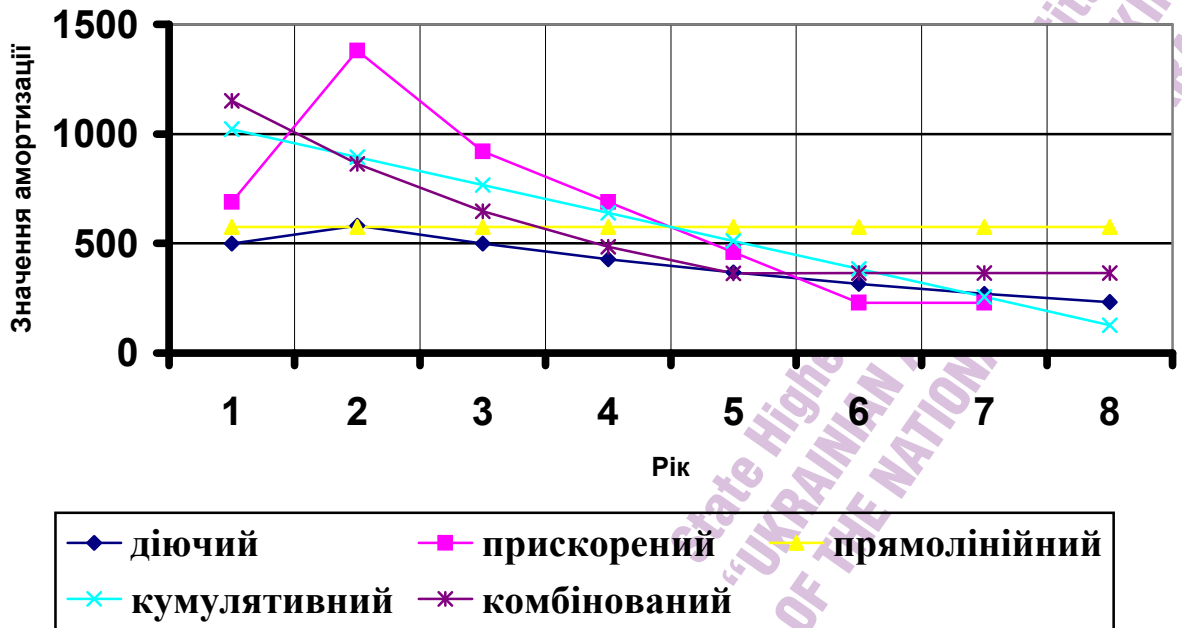

Рис. 3.4. Графіки методів нарахування амортизації

Однак використовувати кумулятивний метод рекомендується тільки для активної частини основних засобів другої і третьої груп за рішенням підприємства. До його широкого використання, на наш погляд, економіка України поки ще не готова, оскільки застосування кумулятивного методу супроводжується значним збільшенням собівартості продукції, а відтак – зростанням цін.

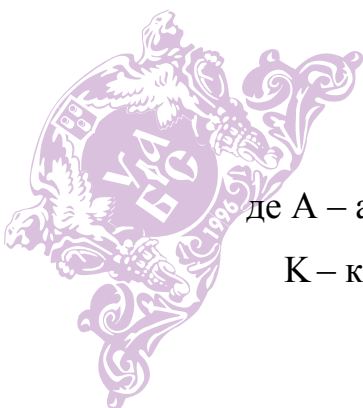
Що стосується об'єктів першої групи, то знову ж таки на наш погляд, доцільніше використовувати лінійний (пропорційний) метод, тому що їхній моральний знос менше помітний.

З метою підвищення ефективності використання основних виробничих фондів пропонуємо нараховувати амортизацію, залежно від кількості виробленої продукції, за формулою:

$$A = K \cdot S \cdot \frac{F}{P}, \quad (3.1)$$

де А – амортизаційні відрахування, грн.;

К – коефіцієнт річної норми амортизації;

S – первісна вартість, грн.;

F – фактична кількість виробленої продукції, одиниць;

P – паспортна продуктивність, одиниць.

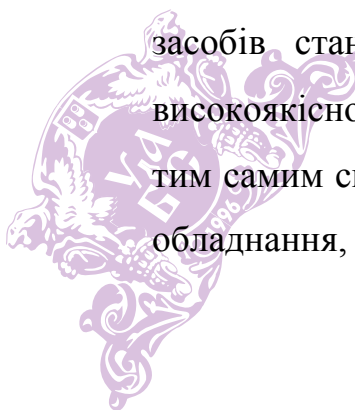
Згідно з запропонованою методикою амортизація нараховується на основні виробничі засоби пропорційно кількості виробленої продукції. Якщо обладнання за зміну відпрацьовує відведену для нього заводом-виробником паспортну продуктивність, то, відповідно, і амортизація нараховується в розмірі 100 % визначеної норми амортизації на рік від первісної вартості основного виробничого засобу. Якщо ж обладнання працює не на повну потужність, то амортизація знижується на коефіцієнт недовиконання визначеної паспортної продуктивності.

Наприклад: Куттер Л5 – ФКБ (для подрібнення м'яса), з первісною вартістю 5402 грн., працював протягом місяця, переробляючи за годину 4000 кг м'яса (у дві зміни). Паспортна продуктивність куттера – 2200 кг на годину, річна норма амортизації згідно з податковим законодавством – 15% на рік. Необхідно визначити амортизаційні відрахування за місяць. За формулою 3.1 визначимо:

$$A = (15\% : 12) \times 5402 \times (4000 : 2200) = 1,25\% \times 5402 \times 1,82 = 123 \text{ грн.}$$

Відповідно до діючого метода за Законом [1] амортизаційні відрахування – 68 грн. З наведеного прикладу видно, що запропонований нами метод нарахування амортизації дозволить точніше розраховувати амортизаційні відрахування.

На наш погляд, означений метод амортизації основних виробничих засобів стане стимулом підприємствам для випуску більшої кількості високоякісної продукції, а відтак – підприємство отримає більший прибуток і тим самим сплатить більше податків державі, а також унеможливить простої обладнання, дозволить точніше розраховувати собівартість виробленої

продукції. За допомогою цього методу підприємства зможуть швидше і точніше нараховувати амортизацію обладнання та акумулювати кошти для оновлення існуючого обладнання або заміни його більш новим і сучасним.

Розглянемо дію понижуючих коефіцієнтів у нарахуванні амортизації в одному з підприємств асоціації “Сумим’ясопром”. Результати застосування понижуючих коефіцієнтів, які застосовуються для нарахування амортизації, подані в таблиці 3.5.

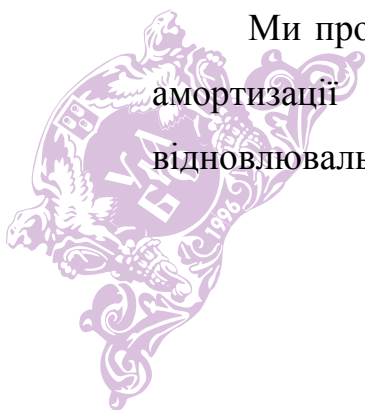
Таблиця 3.5

Нарахування амортизації у ВАТ “Сумський м’ясокомбінат”

Показник	1997 р.	1998 р.	1999 р.	Всього
Нараховано амортизації, тис. грн.	329	346	508	1183
Понижуючий коефіцієнт.	0,7	0,6	0,8	–
Повинно бути нараховано амортизації, тис грн.	470	577	635	1682
Відхилення в нарахуванні амортизації – тис. грн.	- 141	- 231	- 127	- 499

З таблиці видно, що за три роки ВАТ “Сумський м’ясокомбінат” внаслідок застосування понижуючого коефіцієнта до нарахування амортизації втратило 499 тис. грн. Зрозуміло, що втрата амортизаційним фондом підприємства зазначеної суми негативно відбилася і на відновлювальній функції амортизації, тому в цілому асоціація “Сумим’ясопром” втратила 1670 тис. грн.. Разом з тим бачимо, що фактично собівартість виробленої продукції була занижена у 1999 році на 127 тис. грн., що позитивно вплинуло і на її вартість.

Ми пропонуємо відмовитись від застосування в практиці нарахування амортизації понижуючих коефіцієнтів, тому що це суперечить відновлювальній функції амортизації, занижує суму фактично нарахованої

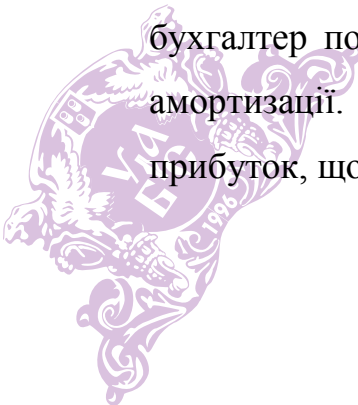
амортизації, тим самим “фіктивно” знижуючи собівартість виробленої продукції.

Розглянемо відбиття нарахованої амортизації в обліку, нагадавши, що створення амортизаційного фонду передбачено правилами як бухгалтерського, так і податкового обліку. У законодавчій базі України практично стерлася різниця між визначеннями “знос” і “амортизація”. На підприємствах недержавної форми власності, до яких відноситься ВАТ “Сумський м’ясокомбінат”, рахунок “Амортизаційний фонд” не застосовується, що, з погляду відображення джерел фінансування капітальних вкладень, є неправомірним. На підприємстві придбання основних засобів фіксується такими записами:

- 1) по дебету рахунку “Основні засоби” і по кредиту рахунку “Розрахунки з постачальниками і підрядчиками” (без ПДВ);
- 2) по дебету рахунку “Розрахунки з бюджетом” і по кредиту рахунку “Розрахунки з постачальниками і підрядчиками” (сума ПДВ).

Одночасно, за рахунок прибутку, створюється джерело фінансування: по дебету рахунку “Використання прибутку” і по кредиту рахунку “Спеціальні фонди” (окремий субрахунок). На перший погляд, ці операції виконані відповідно до інструкції [9]. Однак пунктом 13 зазначеної інструкції передбачено, що створення джерела за рахунок прибутку можливе, якщо на потреби капіталовкладень використані амортизаційні відрахування.

Отже, створювати джерело фінансування за рахунок прибутку можна, коли на придбання основних фондів витрачалися суми, що перевищують амортизацію, враховані у ВАТ “Сумський м’ясокомбінат” по рахунку “Знос (амортизація) майна”. Із цього випливає, що без укладання кореспонденцій бухгалтер повинен робити окремий розрахунок нарахованої і використаної амортизації. Цього не виконують, внаслідок чого зменшується чистий прибуток, що залишився в розпорядженні підприємства.

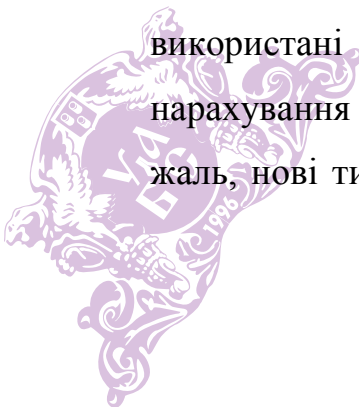
У 1998 р. нараховано амортизації на суму 350 тис. грн, за рік придбано основних засобів на 397 тис. грн., отже – створення джерела можливе тільки на суму 47 тис. грн. (Дт “Використання прибутку” Кт “Спеціальні фонди”). Використовуючи рахунок “Знос (амортизація) майна”, підприємство показує зміну в майновому стані, тобто зменшення вартості основних засобів унаслідок фізичного і морального старіння, а нарахування амортизації знаходить відбиток у частині балансу, що відображає стан власного капіталу підприємства. Вищевикладене переконливо доводить, що на всіх підприємствах, незалежно від форми власності, потрібний роздільний облік зносу і амортизаційного фонду. Якщо на державних підприємствах ця проблема вирішена, то на підприємствах недержавної форми власності облік амортизаційного фонду відсутній, що створює труднощі в обліку джерела капіталовкладень і призводить до заниження чистого прибутку підприємства.

Облік засобів амортизаційного фонду необхідний не тільки для контролю за рухом власних джерел капіталовкладень, він потрібен і при розрахунку бізнес-плану або техніко-економічного обґрунтування проекту для залучення інвестицій.

Використання рахунку “Амортизаційний фонд” вирішило б для підприємства наступні проблеми:

- відбиття джерел капіталовкладень при нарахуванні амортизації по дебету рахунку “Витрати обертання” і кредиту рахунку “Амортизаційний фонд”;
- реального відображення джерел основних засобів.

На сьогодні рекомендовані наказом Міністерства статистики України типові форми первинного обліку від 29.12.1995 р № 352 не можуть бути використані на практиці, бо їхній зміст відповідає вимогам методики нарахування амортизації до набрання сили нового механізму амортизації. На жаль, нові типові форми для розрахунку і нарахування амортизації поки не

розроблені і не затверджені. Тому підприємства цю роботу проводять за рішенням головного бухгалтера підприємства.

Для відображення амортизації в обліку рекомендується “Відомість розрахунку амортизації основних виробничих фондів” (додаток К). Вона використовується протягом року, у графах 8,10,12,14 відбиваються щоквартальні суми амортизації. У графі 3 вказуються об'єкти, що входять до даної групи. Графи 7,9,11,13 визначають розрахунковим шляхом за формулою, наведеною в статті 8 Закону “Про оподаткування прибутку підприємств”. Підсумок графі 8 – це фонд амортизації за 1 квартал. Цю суму необхідно згрупувати за обліковими об'єктами витрат з метою віднесення амортизації на витрати виробництва або обертання. Для цього необхідна окрема відомість, назвемо її “Відомість нарахування і використання амортизації” (таблиця 3.6).

Таблиця 3.6

Відомість нарахування і використання амортизації основних виробничих фондів у 1999 році, тис. грн. (Сумський м'ясокомбінат)

№ п/п	Об'єкти витрат	Шифр рахунку, що дебетується	Віднесено амортизації на витрати			
			1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
Нараховано амортизації і віднесено на:						
1.	Основне виробництво (за видами виробництв)	20	84,0	84,0	82,0	82,0
2.	Допоміжне виробництво	23	26,3	26,3	26,2	26,2
3.	Витрати на управління і т.і.	25, 26	14,3	14,3	14,2	14,2

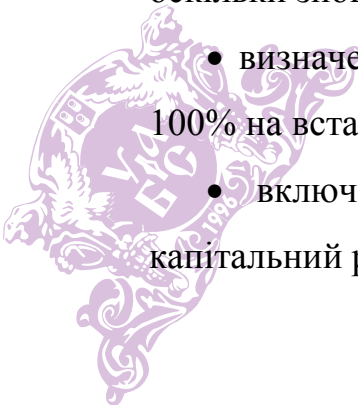

№ п/п	Об'єкти витрат	Шифр рахунку, що дебетується	Віднесено амортизації на витрати			
			1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
Нараховано амортизації і віднесено на:						
4.	Витрати обертання	44	3,3	3,3	3,2	3,2
Всього:			127,9	127,9	125,6	125,6
II	Використання амортизації на капвкладення		108	101	131	167
III	Залишок фонду амортизації		19,9	46,8	41,4	-

Таким чином, запропоновані відомості по обліку амортизації систематизують інформацію по кожному об'єкту, по групах і в цілому по основних виробничих фондах; дають змогу простежити зміни величини амортизаційного фонду та його використання на капітальні вкладення.

Отже, з вищенаведеного випливає, що недоліками діючої системи амортизації є:

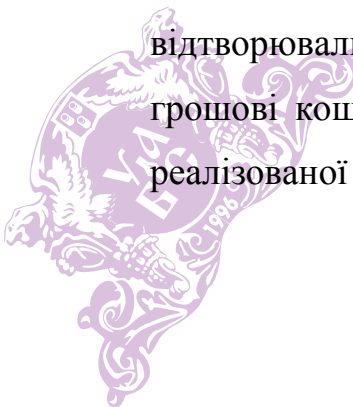
- нарахування амортизаційних відрахувань за станом основних фондів на кварталну дату, у той час як рух фондів, визначення розміру прибутку і нарахування податків здійснюється щомісяця;
- наявність групових норм амортизації – це аномалія і пережиток «котлового» нормативного методу “соціалістичного” бухгалтерського обліку, оскільки зношується кожний конкретний об'єкт;
- визначення терміну нормативної служби основних фондів розподілом 100% на встановлену у відсотках норму амортизації, а не навпаки;
- включення у вартість для нарахування амортизації витрат на капітальний ремонт й інше «поліпшення» основних фондів;

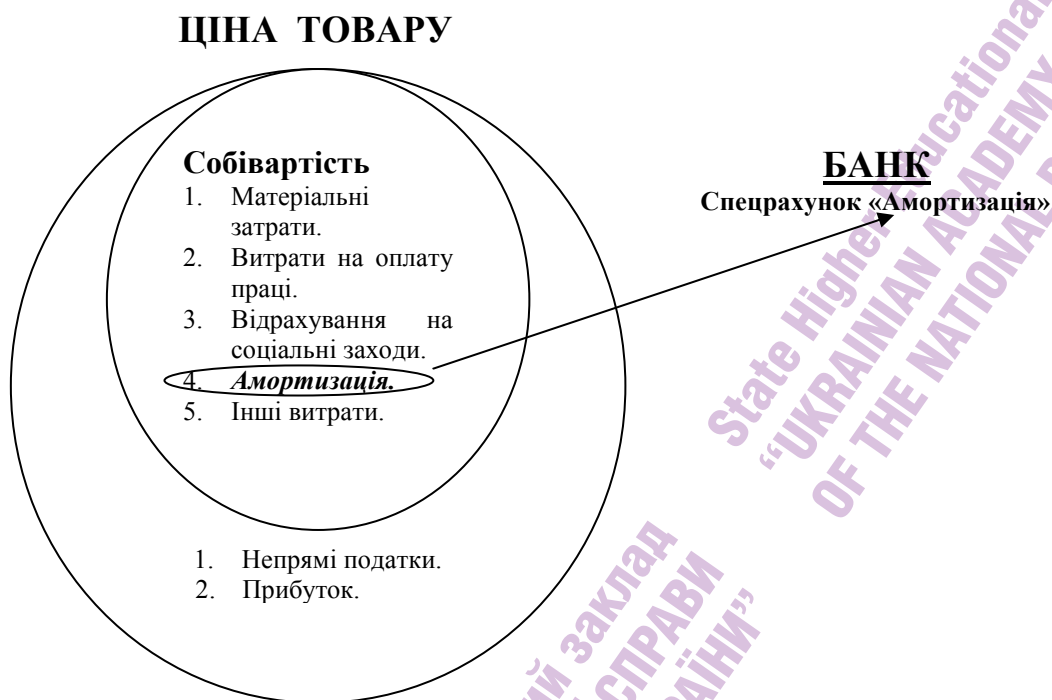
- нарахування амортизації після закінчення нормативного терміну служби основних фондів.

Аби показати дійову функцію амортизації та її роль у відтворювальному процесі, пропонуємо підприємствам відкривати у банку депозитний рахунок “Амортизація”, на якому будуть накопичуватися безпосередньо амортизаційні відрахування. Як відомо, у визначення вартості продукції входить ряд статей витрат, в тому числі і стаття “Амортизаційні відрахування”. Таким чином, в кожному одиниці продукції закладено амортизаційні відрахування, а відтак і у виручній від реалізації продукції сумі є їхня частина. Ми і пропонуємо з цієї виручки відраховувати частку на депозитний рахунок “Амортизація”, а решту коштів направляти на поточний рахунок підприємства. Причому гроші на рахунок “Амортизація” можуть потрапляти лише з виручки від реалізованої продукції. От і зацікавимо підприємства випускати конкурентоспроможну продукцію, бо накопичення грошових коштів на даному рахунку, як вказувалось вище, відбуватиметься, тільки після її продажу. Отже, вводячи цей рахунок, створимо дійсний грошовий фонд, кошти з якого йтимуть лише на ремонт і придбання основних виробничих засобів.

Особливістю запропонованого рахунку є те, що він – безпосередньо грошовий. Недоліком діючої системи нарахування амортизації є те, що нарахована амортизація враховується лише за рахунок збільшення витрат підприємства та збільшення зносу основних фондів на суму нарахованої амортизації. А зараз суму нарахованої амортизації фактично неможливо придбати основні засоби або провести їх ремонт. І якщо на розрахунковому рахунку підприємства немає на даний час грошових коштів – про відтворювальний процес не може йти мова. На запропонованому нами рахунку грошові кошти поповнюються з кожною товарною операцією: чим більше реалізованої продукції, тим більша і сума амортизаційних відрахувань.

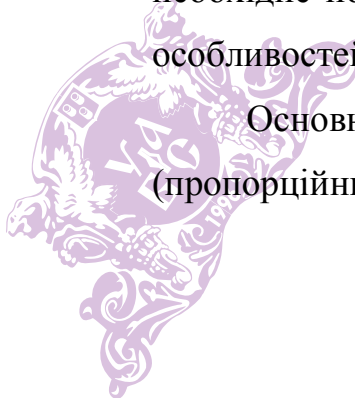
Запропонований механізм накопичення амортизаційних нарахувань представлено на рис. 3.5.

Рис. 3.5. Формування спецрахунку “Амортизація”

Наприклад, при виготовленні ковбаси “московської” кількістю 2515 кг. і повною собівартістю 31851 грн. амортизація складає 296 грн. Згідно з наведеною нами методикою накопичення амортизаційних відрахувань на депозитний спецрахунок “Амортизація” надійде 296 грн. – сума амортизації врахованої в собівартості виробленої продукції. А по всій продукції ковбасного цеху за березень 2000 року (кількістю 337660 кг і повною собівартістю 1878714 грн.) на рахунок “Амортизація” надійде 17224 грн. Таким чином, запропонований нами рахунок “Амортизація” буде накопичувати “живі” кошти від нарахування амортизації. Вважаємо за необхідне норми амортизації диференціювати залежно від конструктивних особливостей об'єктів і нормативного терміну їхньої служби.

Основним методом, на нашу думку, необхідно вважати прямолінійний (пропорційний). Він повною мірою відповідає вимогам процесу простого і

розширеного відтворення основних засобів і застосовується в багатьох країнах (до речі, в Україні використовувався до 1.07.97 року).

3.3. Основні шляхи підвищення економічної ефективності використання основних виробничих фондів асоціації “Сумим’ясопром”

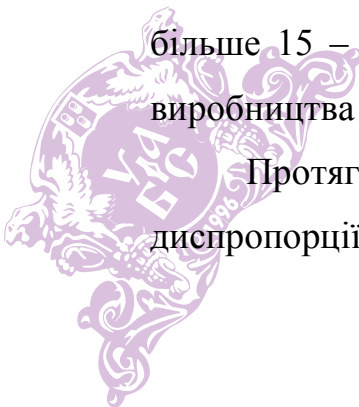
Досвід розвинених країн, де успішно вирішене продовольче питання, свідчить про те, що головною умовою динамічного та ефективного розвитку агропромислового комплексу в цілому є забезпечення пропорційності та збалансованості всіх його ланок, зміцнення зв’язків між трьома сферами АПК. Особливо гостро стоїть проблема інтеграції сільського господарства з галузями, які займаються переробкою сільськогосподарської продукції.

Технічний рівень харчових та переробних підприємств АПК сьогодні вкрай низький: знос основних фондів сягає близько 60-75 %, з них – близько 40 % обладнання потребує списання. Нові науково розроблені напрямки глибокої комплексної переробки сировини, які дозволяють повніше використовувати сільськогосподарські ресурси, на багатьох переробних підприємствах сільськогосподарської продукції не знаходять свого практичного втілення.

В цілому на підприємствах асоціації “Сумим’ясопром” виробіток харчової продукції з 1 т сировини на 20 – 30 % нижчий, ніж у розвинених країнах.

Через нестачу сучасних потужностей переробки в країні втрачається більше 15 – 30 % вирощеного врожаю. Втрати м’яса на всіх етапах цього виробництва (від заготівлі до переробки) складають близько 500000 т.

Протягом значного періоду в державі допускалися серйозні диспропорції у створенні матеріально-технічної бази. Якщо в нас

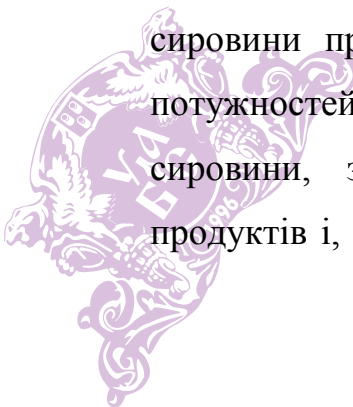

співвідношення капітальних вкладень в переробну промисловість та сільське господарство складало 1:10, то в США, приміром, на 1 \$, що вкладається в сільське господарство, припадало 1,24 \$, вкладених у переробку. При цьому спостерігається стійка тенденція випереджаючого нарощування потужностей харчових та переробних підприємств, що, в свою чергу, стимулює інтенсивне виробництво сільськогосподарської продукції.

Проведена прискорена приватизація не враховувала територіальної та галузевої специфіки агропромислового виробництва, зруйнувала десятиліттями створювану інтеграцію сільського господарства, харчової та переробної промисловості. За відсутності адекватної ринкової інфраструктури переробні підприємства в більшості випадків використовували своє монопольне становище для зниження закупівельних та завищення реалізаційних цін. А тому на селі розгорнулося масове будівництво дрібних цехів по переробці м'яса, молока, насіння олійних культур та ін. Відбулося різке згортання виробництва усіх видів сільськогосподарської сировини.

За останні роки в сільській місцевості з'явилося багато м'ясопереробних, ковбасних та коптильних цехів потужністю від 300 до 2000 кг переробки м'яса за зміну, така ж кількість міні-заводів по переробці молока, тисячі дрібних пекарень. Відтак переробні підприємства втрачають сировинні зони і не завантажують свої виробничі потужності, коефіцієнт використання яких коливається від 20 до 50 %.

Разом з тим будівництво невеликих переробних потужностей потребує від сільськогосподарських товаровиробників значних капіталовкладень, а відсутність можливостей комплексної переробки сільськогосподарської сировини призводить до великих втрат. Недозавантаженість виробничих потужностей переробних підприємств зумовлює подорожчання переробки сировини, зниження конкурентоспроможності вироблюваних харчових продуктів і, як наслідок, – заселення імпортною продукцією наших ринків.

Зараз промислові підприємства переробляють близько 30 % м'ясної та 35 % молочної сировини, в той час як у 1990 р. ці обсяги склали 70 %.

Відсутність державного регулювання призвела до того, що в результаті програли і сільськогосподарські виробники, і переробники, а в кінцевому рахунку – збитків зазнало майже все населення держави, до того ж під загрозою опинилася її продовольча безпека.

Усунення держави від регулювання виробництва сільськогосподарської продукції як розподільника та гаранта забезпечення населення продуктами харчування скінчилося тим, що більше половини сільгоспвиробників працює зараз нерентабельно. Рентабельність знизилася до 20 %, зі збитками працює більше половини переробних підприємств.

У наслідок зниження обсягів виробництва продукції та її високої вартості український харчовий ринок привертає увагу міжнародних товаровиробників.

На наш погляд, у інтенсифікації виробництва та зростанні його ефективності важливе місце посідає покращення використання основних виробничих фондів переробної промисловості.

Відомо, що підвищення обсягів промислового виробництва досягається, по-перше, за рахунок введення в дію нових основних виробничих фондів, а по-друге, в результаті більш ефективного використання діючих основних фондів та виробничих потужностей. Перший напрямок, відноситься, як правило, до екстенсивного, а другий – до інтенсивного розвитку виробництва.

Промисловість України на даний час володіє великим економічним потенціалом. Її ефективність все більше залежить від того, як використовується цей потенціал, і перш за все – діючі виробничі фонди.

Більш ефективне використання основних виробничих фондів означає скорочення уречевленої праці, яка припадає на одиницю виробленої продукції; краще їх використання веде також до зростання продуктивності

праці. Все це дозволяє знижувати собівартість продукції та підвищувати рівень рентабельності підприємств.

Підприємства м'ясної промисловості Сумської області при нормальному забезпеченні сировиною, достатньому ринку збуту і підвищенні платоспроможного попиту населення за рік практично можуть переробити до 180 тис. т худоби і птиці, виробити 90 тис. т м'яса і субпродуктів 1 категорії, 20 тис. т ковбасних виробів більше 200 найменувань та 7 тис. т м'ясних напівфабрикатів, іншу харчову і технічну продукцію.

Але через значне скорочення обсягів закупівлі худоби та птиці в суспільному секторі і відсутність потрібних обсягів сировинних ресурсів у господарствах населення – в останні роки виробництво м'яса і субпродуктів 1 категорії зменшилось (табл. 3.7). Тому за 1998 р. вироблено лише 13704 т м'яса і субпродуктів 1 категорії, а виробничі потужності були використані лише на 23,3 %.

Виробництво ковбасних виробів складає 6388 т, або 79,6 % до відповідного періоду минулого року, в тому числі продуктів дитячого харчування – 1811т, або 81,0 %.

Випуск товарної продукції з однієї тонни переробленої сировини в цілому по асоціації склав 2798 грн., або 112,6% до 1997р., за рахунок чого отримано додатково продукції на суму 8,6 млн. грн.

Таблиця 3.7

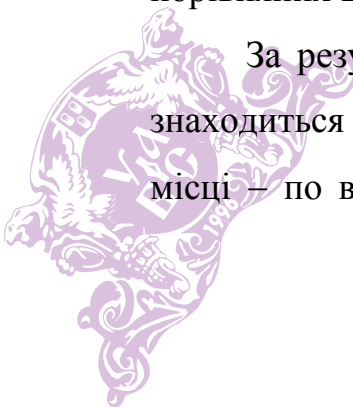
Обсяги закупівлі худоби та виробництво м'яса і субпродуктів 1 категорії, використання виробничих потужностей на підприємствах асоціації "Сумим'ясопром" у 1994-1998рр.

№ п/п	Показник	Один. виміру	1994	1995	1996	1997	1998
1.	Закупівля худоби і птиці, всього	т	86871	65029	53064	45582	31180

	в тому числі:						
	- велика рогата худоба	т	76440	57802	48002	42336	29345
	- свині	т	8560	5870	4255	2834	1736
	- птиця	т	243	55	17	10	—
	Із них заготівля худоби	т	—	9586	12195	10938	7391
	і птиці в населення	т	—	6884	8290	—	—
2.	Виробництво м'яса і субпродуктів 1 категорії, всього	т	43435	32359	25897	20332	13704
3.	Виробництво виробничих потужностей по м'ясу худоби	%	56,8	50,4	37,8	33,7	23,3
4.	Виробництво ковбасних виробів, всього	т	14736	9552	7962	8021	6388
5.	Використання виробничих потужностей по ковбасних výroбах	%	84,5	66,5	52,8	53,4	42,5

Незважаючи на загальний спад заготівлі продукції тваринництва в суспільному секторі, підприємства асоціації “Сумим’ясопром” за рахунок залучення сировинних ресурсів у господарствах населення виробили за 9 міс. 1999 р. 10156 т м’яса і субпродуктів 1 категорії, що становить 101,5 % до відповідного періоду 1998 року. Виробництво ковбасних виробів складає 5027 т, або 107,6 % до відповідного періоду минулого року, в тому числі продуктів дитячого харчування – 1395 т і 104,0 %, а обсяги продукції в порівняних цінах на 01.01.99 р. – 53791 тис. грн. і 104 %.

За результатами роботи за 9 міс. 1999 р. асоціація “Сумим’ясопром” знаходиться на 3 місці по виробництву м’яса і субпродуктів 1 категорії, на 5 місці – по виробництву ковбасних виробів, на 2-му – по випуску м’ясних

консервів, на 5-му – по обсягу продукції в порівняних цінах серед однорідних підприємств 25 областей України.

Випуск товарної продукції з 1 тонни закупленої сировини в цілому по асоціації становить 2495 грн., або 109,3 % – до 9 місяців 1998 р., відтак можна зробити висновок, що підприємства асоціації “Сумим’ясопром” збільшили обсяги переробки сировини.

З метою підвищення завантаженості переробних підприємств та підвищення ефективності використання основних виробничих фондів ми пропонуємо створити інтегровані формування на базі м’ясокомбінатів за участю сільськогосподарських виробників, переробних підприємств і банківських структур. Передбачається: створення системи заготівлі худоби в господарствах населення, яка включатиме виїзні заготівельні бригади, оснащені автотранспортом; проведення попередньої оплати за худобу; стимулювання товаровиробників за виконання договорів по закупівлі худоби.

Планується надавати можливість підприємствам асоціації “Сумим’ясопром” відкривати пільгову кредитну лінію в діючих банках. Нині обмежені фінансові ресурси направляються в першу чергу на розрахунки з товаровиробниками.

Проведений нами аналіз показав, що головною причиною складної економічної ситуації, яка склалася на переробних підприємствах, виявилось невдале керування ними, тобто низька кваліфікація більшості менеджерів як середньої, так і вищої ланки.

Виробництво – процес складний за технологією, організацією, поєднанням різних видів діяльності. Керівник не може, та й не повинен брати на себе те, що набагато краще, кваліфікованіше можуть зробити інші. Менеджер зобов’язаний насамперед проявити уміння при доборі команди, оточивши себе професіоналами, довіритися більш компетентним фахівцям - з виробничих питань, маркетингових досліджень, планування фінансів і т.д.

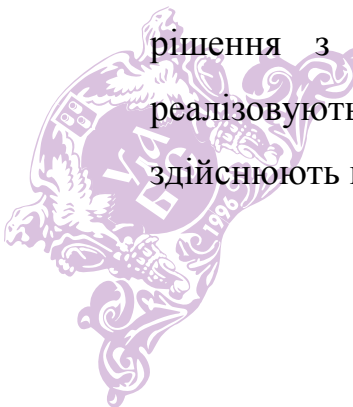

Собі ж залишити лише те, що входить безпосередньо до компетенції організатора.

Організовувати – значить визначити мету, знати і тверезо оцінювати наявні ресурси і вміти розумно використовувати їх для досягнення потрібних цілей. Організовувати – значить уміти формулювати завдання, доводити їх до безпосереднього виконавця і контролювати виконання. Організовувати – значить уміти приймати вірні рішення, розподіляти обов'язки і відповідальність. Організовувати – значить планувати, управляти, аналізувати. Тут недостатньо однієї інтуїції і навіть таланту, – потрібні знання.

Процес менеджменту припускає виконання функцій планування, організації, координації, мотивації. Менеджер створює належні умови для продуктивної й ефективної праці зайнятих в організації працівників і домагається результатів, що відповідають поставленим цілям. Звідси менеджмент – це ще й уміння добитися бажаної мети, направляючи зусилля, інтелект, мотиви поведінки людей, які працюють в організації.

Менеджер об'єднує працівників різних спеціальностей – інженерів, проєктувальників, економістів, статистиків, психологів, плановиків, бухгалтерів, фінансистів й інших фахівців, що діють під його керівництвом, впливаючи таким чином на діяльність кожного окремого працівника, групи, організації в цілому з метою досягнення максимальних кінцевих результатів. Основне завдання менеджера – забезпечити нормальне існування фірми на ринку за будь-яких змін ситуації. Зросли на сьогодні вимоги до управління зумовлені збільшенням розмірів підприємств, складністю технологій, необхідністю опанування найсучаснішими управлінськими навичками. Всі рішення з фінансових, організаційних й інших питань готуються і реалізуються нині професіоналами у сфері організації управління, які здійснюють контроль за виконанням наміченого.

Якщо підприємство має намір не лише виживати, а й виявляти активність у подальшому розвитку свого виробництва, то йому необхідно переглянути в цілому структуру свого управління. Досліджуваній нами асоціації “Сумим’ясопром” ми рекомендуємо створити таку структуру управління, за як право на прийняття рішень залежить передусім від компетентності, а не обіймання офіційної посади.

За допомогою схем можна розглянути в порівнянні нині існуючу систему управління (рис.3.4) та запроповану (рис. 3.5).

Рис. 3.4. Приблизна діюча структура управління підприємств асоціації “Сумим’ясопром”

Рис. 3.5. Запропонована структура управління типового підприємства (м’ясокомбінат) асоціації “Смим’ясопром”

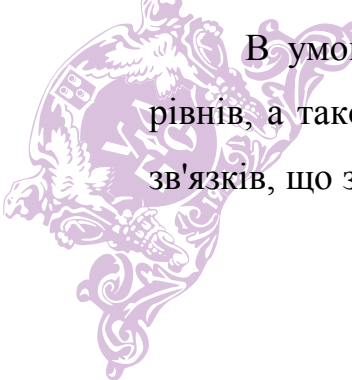
Особливістю запропонованої структури управління є вилучення з бухгалтерії та включення в окрему структуру фінансового менеджера та менеджера з маркетингу.

До функцій фінансового менеджера належать: безпосереднє керівництво грошовою готівкою; планування структури капіталу підприємства; планування діяльності на фінансовому ринку; пошук альтернативних джерел фінансування виробництва; дослідження альтернативних джерел оновлення основних виробничих фондів і т. ін.

До функцій менеджера з маркетингу входять: вивчення конкурентів, визначення форм і рівня конкуренції; виявлення особливостей рекламної діяльності; визначення найбільш ефективних способів просування товарів на ринку; вивчення своєї "ніші" (сфери виробничої діяльності, в якій підприємство має у своєму розпорядженні найкращі можливості в порівнянні з потенційними конкурентами) з метою реалізації своїх переваг для збільшення товарообігу.

Подана ієрархія в системі управління дає можливість делегування повноважень у цій області на більш нижчі рівні управління.

В умовах зростання самостійності і відповідальності керівників усіх рівнів, а також виконавців, відбувається розвиток так званих неформальних зв'язків, що забезпечують горизонтальну координацію робіт, які виконуються

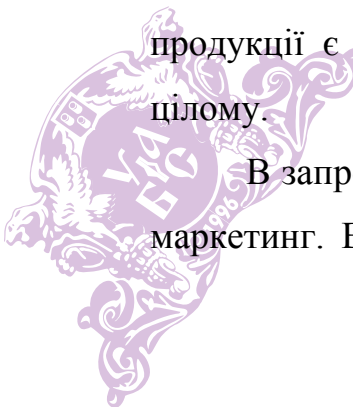
на одному рівні управлінської структури. При цьому, зазначимо, скорочується необхідність і у вертикальній координації.

Як уже згадувалося раніше, керівнику підприємства необхідно надавати особливого значення добору кадрів, безпосередньо ж ним займаються працівники відділу кадрів, які, у свою чергу, повинні бути підготовленими до такої роботи на високому професійному рівні. Це потребує не тільки спеціальних знань у своїй галузі, а й повної поінформованості про нестачу керівників вищої, середньої і навіть нижчої ланок управління. Висококваліфіковані й ініціативні працівники складають інтелектуальний потенціал підприємства, що має неабияке значення для успішного його розвитку. Кожний менеджер повинен розуміти, що продуктивність праці залежить від кваліфікації самих працівників, а не тільки від певної технології й організації робочих місць.

Тому, керівництву підприємства необхідно формувати і реалізовувати програми систематичного навчання та підготовки кадрів з метою більш повного розкриття їхніх можливостей, що забезпечить високу продуктивність праці колективу.

Позитивні сторони системи участі персоналу в управлінні очевидні. По-перше, це робить виробничий процес більш демократичним. На підприємствах, де діє така система, як правило, легше вирішуються конфліктні ситуації. По-друге, усвідомлення працівниками факту своєї участі в управлінні підприємством служить стимулом для підвищення якості своєї праці й зміцнення трудової дисципліни. Звідси – зниження плинності кадрів. По-третє, участь в управлінні підвищує у працівників почуття відповідальності за якість виконуваних робіт, а як, відомо, рівень якості продукції є однією з рис визначення конкурентоздатності підприємства в цілому.

В запропонованій схемі структури управління з'являється нова ланка – маркетинг. В епоху промислової революції французький економіст Д. Сэй

сформулював одне з умовних правил управління виробничою діяльністю фірми : “Треба знижувати витрати з тим, щоб збільшити прибуток”. Порада, безумовно, була мудрою – аби вистояти в умовах конкуренції на ринку і гарантувати підприємству фінансовий успіх, доводилося скорочувати витрати. Однак сьогодні, в еру постіндустріального суспільства, в умовах інформаційного вибуху, підприємство змушене приділяти пильну увагу таким сферам, як реалізація і збут своєї продукції та послуг, збільшення прибутків і поліпшення фінансового стану. Оскільки за умов жорсткої конкуренції на ринку знизити рівень виробничих витрат на своєму підприємстві нижче визначеної межі практично неможливо, підприємства починають пошук нових шляхів збільшення своїх прибутків.

Маркетинг – це одночасно і комплекс заходів у галузі дослідження торговельно-збутової діяльності підприємства, пов'язаний із вивченням усіх чинників, які впливають на процес виробництва і надходження товарів та послуг від виробника до споживача. До нього входять : вивчення споживача, мотивів його поведінки на ринку; дослідження продукту (послуг); аналіз форм і каналів збуту продукції, а також обсягу товарообігу підприємства; вивчення конкурентів, визначення форм і рівня конкуренції; виявлення особливостей рекламної діяльності; визначення найбільш ефективних способів просування товарів на ринку; вивчення своєї “ніші” на ринку (є галузь виробничої діяльності, у якій підприємство має у своєму розпорядженні найкращі можливості порівняно з потенційними конкурентами) з метою реалізації своїх потенційних переваг для збільшення товарообігу. На сьогоднішній день маркетинг – це щось більше, ніж просто просування товарів і послуг на ринку.

Маркетинг – двосторонній процес: у розпорядження фірми надходить інформація про потреби споживача, аби вона могла розробити і запропонувати йому необхідні товари та послуги. Маркетинг, таким чином, заснований на союзі споживача і виробника. Отже, він є процесом

планування й управління розробкою виробів і послуг, ціновою політикою, просуванням товарів до покупця і збутом.

Якщо підприємство має намір отримувати прибуток, потрібно продавати продукцію, а для цього необхідно шукати покупця, виявляти його запити й особливості, створювати відповідні товари, просувати їх на ринку, домовлятися про ціни.

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

ВИСНОВКИ

Проведене дисертаційне дослідження фінансового менеджменту основних виробничих фондів дало можливість виробити науково обґрунтовані положення щодо вдосконалення організації управління основними виробничими фондами підприємств, методики вдосконалення обліку основних виробничих фондів. Загальні висновки, одержані в результаті дослідження, такі.

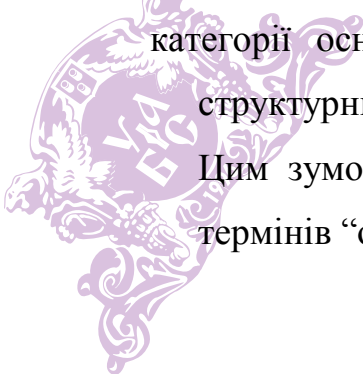
Наукові дослідження та практичний досвід підтвердили, що існують об'єктивні принципи управління, які зумовлені характером технологічного процесу, рівнем розвитку та іншими об'єктивними чинниками. Функції фінансового менеджменту полягають у створенні рентабельного підприємства на базі людських та матеріальних ресурсів, які має підприємство.

Фінансовий менеджмент основних виробничих фондів повинен базуватися на безперервному управлінському контролі та передбачуваності результатів, попереджувальному контролі, створенні інформаційно-комп'ютерних систем та цілої низки підсистем. Фінансовий менеджмент основних виробничих фондів підприємств відрізняється від інших видів управління тим, що його завданням є створення умов для ефективного функціонування основних виробничих фондів з метою виробництва конкурентоспроможних товарів або наданих послуг.

Аналіз результатів досліджень окремих вчених з питань характеристики і визначення категорій основних засобів і основних фондів, а також вивчення правомірності використання їх як рівнозначних термінів у бухгалтерському обліку дозволили встановити наступне:

категорії основних засобів і основних фондів розглядаються на різних структурних рівнях, ступенях абстракції, ієрархічних рівнях управління.

Цим зумовлена необхідність більш уважного ставлення до визначення термінів “основні засоби” і “основні фонди”;

основні фонди є формою економічної організації основних засобів виробництва, а останні, в свою чергу, є матеріальними носіями вартості, речовою формою прояву виробничих відносин;

категорія основних засобів характеризує матеріально-речову і економічну сутність засобів праці, а категорія основних фондів – соціальну форму власності на основні засоби, суспільний статус;

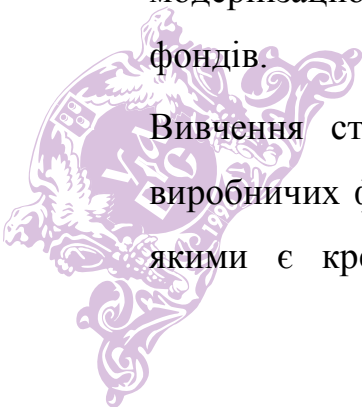
у процесі обліку та економічного аналізу засобів виробництва конкретними об'єктами облікового спостереження, виміру, оцінки і реєстрації, а також систематизації даних є знаряддя праці (будинки, споруди, машини та ін.), які функціонують за конкретних умов на робочих місцях виробничих підрозділів підприємства.

Таким чином, цілком правомірним є використання в бухгалтерському обліку на рівні виробничих підрозділів і підприємства (мікрорівні) в цілому терміну “основні засоби”, а на більш високих ієрархічних рівнях управління (макрорівні) – терміну “основні фонди”.

Амортизація повинна виконувати двоєдину функцію – відшкодовувати реальні витрати засобів праці на виробництво продукції та авансові вклади в основні фонди.

Вважаємо недоцільним включати витрати на ремонт у вартість основних фондів, оскільки кількість поточних і капітальних ремонтів знаходиться в прямій залежності від якості основних фондів. Як правило, такі витрати носять разовий характер, не змінюють споживчої вартості, а лише підтримують їх у робочому стані. Вважаємо правильним зазначені витрати відносити на витрати виробництва, а витрати на реконструкцію і модернізацію – на збільшення балансової вартості основних виробничих фондів.

Вивчення структури та аналіз фінансових джерел оновлення основних виробничих фондів дозволили визначити альтернативні варіанти оновлення, якими є кредит і лізинг. Проведена порівняльна оцінка та отримані

результати свідчать, що лізинг є найбільш перспективним фінансовим інструментом оновлення і має суттєві переваги перед кредитом.

Аналіз застосування понижуючих коефіцієнтів до нарахування амортизації в діючих методиках показав, що відбувається процес штучного завищення прибутку підприємств, внаслідок чого держава додатково отримує податкові відрахування. При цьому процес відтворення основних виробничих фондів за рахунок амортизаційних відрахувань суттєво гальмується.

Проведений аналіз діючих методів нарахування амортизаційних відрахувань дає змогу стверджувати, що вони негативно впливають на фінансовий стан підприємства і не забезпечують навіть простого процесу відтворення основних виробничих фондів. Нами запропонована нова методика – нарахування амортизаційних відрахувань в залежності від кількості виробленої продукції. Застосування її стимулюватиме підприємства працювати більш ефективно, інакше процес амортизації основних виробничих фондів взагалі не відбуватиметься.

З метою розуміння дійової функції амортизації та її ролі у відтворювальному процесі нами обґрунтована необхідність впровадження відкриття депозитних рахунків “Амортизація” виробничими підприємствами для накопичення грошових коштів від амортизаційних відрахувань.

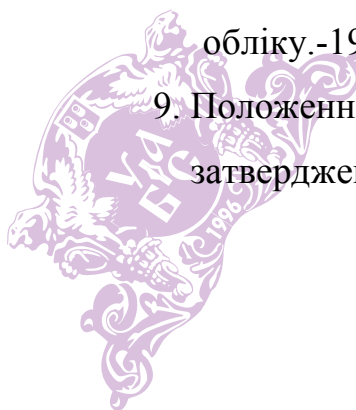
Аби підвищити рівень фінансового менеджменту в асоціації “Сумим’ясопром” запропоновано таку структуру управління, яка включає підпорядкування системи менеджменту за окремими напрямками та виробничими підрозділами на основі оптимізації їх обсягу, структури та вартості фінансування з відповідною адаптацією до сучасних економічних умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 22 травня 1997 року // Бухгалтерський облік та аудит. – 1997.-№6.-С.2-42.
2. Про податок на додану вартість: Закон України від 3 квітня 1997 року зі змінами та доповненнями // Бухгалтерський облік та аудит.-1997.-№10.-С.29-45.
3. Програма реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1998 року №1706 // Бухгалтерський облік та аудит.-1998.-№11.-С.42-44.
4. О порядке зачисления в государственный бюджет Украины на 1999 год части амортизационных отчислений: Постановление Кабинета Министров Украины от 26 января 1999 г. // Баланс-Агро.-1999.-№2.-С.22.
5. Про затвердження типових форм первинного обліку: Наказ Міністерства статистики України від 29.12.1995 р. №352 // Галицькі контракти.-1997.-№15.-С.51-62.
6. О некоторых изменениях в налогообложении: Указ Президента от 7 августа 1998 г. // Голос Украины. – 1998. От 15 августа. – С.2-3.
7. Инструкция по бухгалтерскому учету балансовой стоимости групп основных фондов, утвержденная приказом Министерства финансов Украины от 24.07.97 г. с изменениями и дополнениями // Все о бухгалтерском учете.-1998.-№25.-С.21-25.
8. Про зміни граничної вартості предметів: Наказ Мінфіну від 17.12.98 р. // Нормативні акти з фінансів, податків, страхування та бухгалтерського обліку.-1999.-№38.-С.15.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р.

№ 92 (зі змінами та доповненнями) // Все про бухгалтерський облік. – 2000.- № 47(472). – С.11-13.

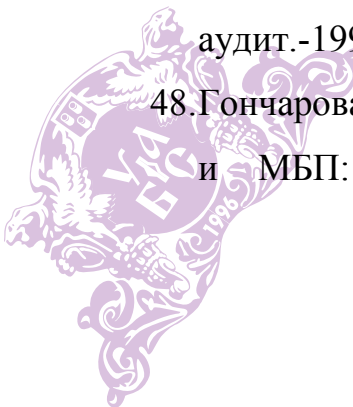
10. Указания по организации бухгалтерского учета в Украине, утверждено приказом Министерства финансов Украины от 07 мая 1993 г. №25 (с изменениями и дополнениями) // Баланс-Агро.-1990.-№1.-С.32-35.
11. Государственный классификатор. // Все о бухгалтерском учете.-1998.-№61.-С.15-20.
12. Абалкин Л.И. Диалектика социалистической экономики.-М.: Мысль, 1981.-113с.
13. Акимова И. Операционная реструктуризация промышленных предприятий // Бизнес-информ.-1998.-№21-22.-С.72-76.
14. Алексеева А., Морозова Н. Бухгалтерский учет основных средств // Навигатор бухгалтерского учета.-1998.-№27-С.5-8.
15. Амортизация в народном хозяйстве. Сборник статей Гринвальда Ю.К., Дубелина Г.В., Локшина А. Под общ. ред. Ю. Х. Митленского. – М., 1925. – 101с.
16. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа: Учебник.- М.: Финансы и статистика, 1997.- 41с.
17. Балабанов И.Т. Анализ и планирование финансов хозяйственного субъекта.- М.: Финансы и статистика, 1990. –80с.
18. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент.-М.: Финансы и статистика, 1996. - 192с.
19. Безуглый А. Об улучшении основных фондов // Экономика Украины.- 1998.-№12.-С.77-79.
20. Безуглый А. Риск экологических катастроф и амортизационная политика // Бизнес-информ.-1998.№17-18.-С.92-97.
21. Безуглый А., Киселева Я. Амортизация основного капитала (О переносе зарубежного опыта) // Бизнес-информ.-1998.-№23-24.-С.85-88.
22. Безуглый А., Цибулько Т. Ускоренный метод амортизации и ремонт основных фондов // Бизнес-информ.-1998.-№21-22.-С.100-102.

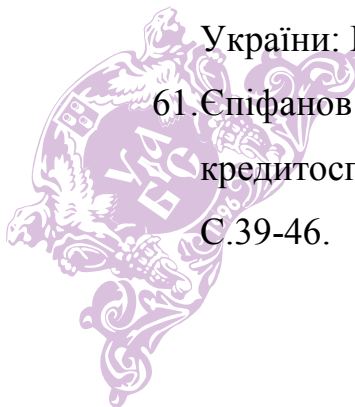
23. Белова С., Волкова Н., Поздняков Е. Амортизационная политика в переходной экономике // Экономист.-1998.-№12.-С.21-33.
24. Білик М.Д. Принцип амортизаційної політики в сучасній вітчизняній економіці // Финансы Украины.-1997.-№10.-С.48-56.
25. Благущ П. Факторный анализ с обобщениями: Пер. с чешского.-М.: Финансы и статистика, 1989.-144с.
26. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент.-К.: Итем, 1995.-448с.
27. Бородин Е.И., Голикова Ю.С., Колчина Н.В. Финансы предприятий. – М.: ЮНИТИ, 1995.-324с.
28. Бородкін О. Про нову систему обліку основних фондів // Бухгалтерський облік і аудит.-1998.-№2.-С.50.
29. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту: Пер. з англ. – К.: Молодь, 1997. – 100с.
30. Бунич П. Амортизация основных фондов в промышленности. – М.: Госфиниздат 1977.-156с.
31. Бурик А.Ф. Развитие арендных отношений в хозяйствах Украины // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 1990. - № 10. – С. 22-29.
32. Бухгалтерский анализ /Под ред. Гольцберга М.А., Хасан-Бек Л.М. – К.: Торгово-издательское бюро ВНУ, 1993.-428с.
33. Бухгалтерский учет и анализ в США. Т. 1V.: Пер. с англ. – М.: Научно-производственная фирма «КОМЕК», 1992.-340с.
34. Вальтух К.К. Кругооборот и оборот фондов предприятия.- М.: Экономика, 1984. – 262с.
35. Ванинский А.Я. Обобщенный интегральный метод экономического анализа в теории поля эффективности // Вест. Моск. Ун-та. Сер. 6, Экономика.- 1990.-№3.-С.57-61.

36. Ванинский А.Я., Николаева О.Е. Совершенствование методики и расчета влияния факторов интегральным методом // Вест. Моск. Ун-та. Сер. 6, Экономика.- 1989.-№3.-С.68-71.
37. Вілінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті. – К.: ТОВ “Борисфен-М”, 1996.-336с.
38. Винцевич А. Списание основных фондов // Бизнес.- 1999.-№11.-С.61-62.
39. Вишне夫斯基 В., Липницкий Д. О новом порядке амортизации основных фондов // Экономика Украины. – 1998. - №3.-С.42-46.
40. Гаврилова Н.А., Чибирик Я.И. Показатели и пути улучшения использования основных фондов // Збірник наукових праць.Т.1. – Суми.1998.-С.201-205.
41. Гапоненко А.Л. Моральный износ и обновление орудий труда. – М.: Мысль, 1980.-155с.
42. Гаркавенко С.С., Маркетинг.- К.: Лібра, 1996.-384с.
43. Гендлер Г. Порядок бухгалтерського обліку основних засобів // Вісник податкової служби України. – 1998. - №8. – С.51-56.
44. Герасимчук Н. Источники и структура капитальных вложений // Экономика Украины.-1998.-№12.С.16-25.
45. Глинский В.В., Ионин В.Г. Статистический анализ. Учебное пособие. - М.: Информационно-издательский дом “Филинь”, 1998.-264с.
46. Горицкая Н. Усовершенствование учета основных фондов – осознанная необходимость осуществления процесса воспроизводства // Бухгалтерский учет и аудит.-1998.-№10.-С.22-27.
47. Горицкая Н. Действующий порядок учета основных фондов – методика движения вверх по лестнице, ведущей вниз // Бухгалтерский учет и аудит.-1998.-№9.-С.10-11.
48. Гончарова Н.М. Затраты на ремонт и другие улучшения основных фондов и МБП: бухгалтерский и налоговый учет // Информационный

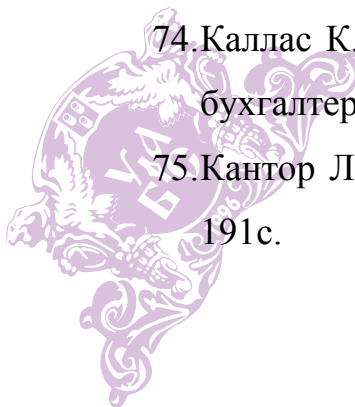

- тематический сборник по налогообложению и бухгалтерскому учету «Эпсилон». – Харьков. – 1999.-№1.-С.12-18.
- 49.Грабовский П.Г., Петрова С.Н., Полтавцев С.И. Риски в современном бизнесе. – М.: Атлас, 1994. – 200с.
- 50.Гузенко Е. Инвестиционная политика воспроизводства основных фондов на предприятиях Украины // Економіка. Фінанси. Право.-1998.-№4.-С.22-31.
- 51.Демедюк Г. Еще об уплате десятинно-амортизационного налога // Бизнес. – 1999. - №14. – С.88-89.
- 52.Деменок Е. Об отражении источника при приобретении основных средств // Бизнес.- 1999.-№13.-С.75-77.
- 53.Деменок Е. Об отражении в бухгалтерском и налоговом учете результатов инвентаризации // Бизнес. – 1999.-№10. – С.72-76.
- 54.Демьяненко Н.Я., Сафонов А.А. К вопросу об экономической сущности оборотных средств // Деньги и кредит. – 1989.-№1. – С.39-43.
- 55.Денисенко Т.А. К вопросу об исследованиях оборотных средств // Деньги и кредит. – 1984.-№4.-С.30-33.
- 56.Деримов М. По методу трех реалей // Капитал.-1997.-№7-8.-С.62-63.
- 57.Дестрес М. Ипотека и ипотечное кредитование // Деньги и кредит.-1995.-№8.-С.48-51.
- 58.Ефимов А. Что такое 10 % амортизационных отчислений и как с ним бороться? // Бизнес. – 1999.- №11. – С.67-69.
- 59.Ефимова О.В. Анализ источников средств предприятия и их использования // Бухгалтерский учет.-1993.-№ 10.-С.16-24.
- 60.Єпіфанов А.О., Сало І.В., Д'яконова І.І. Бюджет і фінансова політика України: Навчальний посібник. – К.: Наукова думка, 1997. – 304с.
- 61.Єпіфанов А.О., Міщенко В.І. Проблеми кредитування та оцінки кредитоспроможності клієнтів банку // Банківська справа.-1997. - № 5.- С.39-46.

62. Жихарева А.Х. Бухгалтерский и налоговый учет балансовой стоимости групп основных фондов // Світ бухгалтерського обліку. – 1998.-№ 11.- С.27-35.
63. Жуков Е.Ф. Тростовые и факторинговые операции коммерческих банков. – М.: Консалтбанкир, 1995. – 48с.
64. Завгородний В.П. Бухгалтерский учет, контроль и аудит в системе управления предприятием. К.: Ваклер, 1997.
65. Завгородній А.Г., Вознюк Г.Я., Смовженко Т.С. Фінансовий словник.- Львів: Центр Європи, 1997. – 576с.
66. Замков О.О., Толстопятенко А.В., Черемых Ю.Н. Математические методы в экономике: Учебник. – М.: МГУ им. М.В. Ломоносова, Издательство «ДИС», 1997. - 368с.
67. Захаров В.Г. Особенности воспроизводства основных фондов в условиях научно-технической революции. – М.: Экономика, 1972. – 199с.
68. Зеленкова Н.М. Ипотека // Деньги и кредит. – 1992. - №11. – С.53-56.
69. Знайко Ю. Когда следует начинать амортизировать основные средства // Все о бухгалтерском учете. – 1999.-№23.-С.8-9.
70. Золотарев А., Волик И. Эффективное использование оборотных средств // Экономика Украины. – 1998. - №7.- С.12-16.
71. Золотько Е. Типовые нарушения и ошибки в учете основных средств, материальных ценностей и МБП // Бизнес.-1999. - №10.-С.57-60.
72. Зябликова А.В. Облік основних засобів: Міжнародні стандарти і вітчизняна практика // Фондовий ринок.- 1999. - №6. – С.22-25.
73. Иванов С.О. Воспроизводство и использование основных фондов. – М.: Экономика, 1968. – 215с.
74. Каллас К.Э. Организация автоматизированной информационной системы бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 1990.-112с.
75. Кантор Л. Амортизация в промышленности СССР. – М: Финансы, 1970-191с.

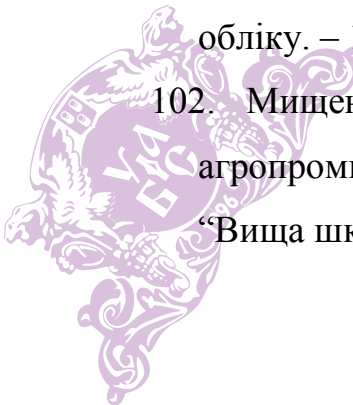

- 76.Кваша Я.Б. Амортизация и сроки службы основных фондов. – М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1959. – 228с.
- 77.Ковалев В.В. Модели анализа и прогнозирования источников финансирования // Бухгалтерский учет. – 1995.-№ 7.- С.26-31.
- 78.Ковалев В.В. Методы расчета ускоренной амортизации // Бухгалтерский учет. – 1998.-№11. – С.31-37.
- 79.Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М.:Финансы и статистика, 1997. – 512с.
- 80.Ковалева А.М. и др. Финансы в управлении предприятием. – М.: Финансы и статистика, 1995.-425с.
- 81.Конева М.И., Веренич О.Г. Эффективность использования оборотных средств. – Киев: Вища школа, 1983. – 37с.
- 82.Котлер Ф. Основы маркетинга.М.: Прогрес, 1990. – 736с.
- 83.Коцупатый М. Учет НДС при ликвидации основных средств // Все о бухгалтерском учете. – 1999. - №18.- С.3-6.
- 84.Красношапка В. Знающего неожиданности не подстерегают // Капитал. – 1998.-№3.-С.66-69.
- 85.Крейнина М.Н. Анализ финансового состояния и инвестиционной привлекательности акционерных обществ в промышленности, строительстве и торговле. – М.: ДИС, 1994.- 256с.
- 86.Крылова Т. Что такое финансовый менеджмент // Финансовая газета. – 1994. - № 10. – С.52-58.
- 87.Лапішко М.Л. Основи фінансово-статистичного аналізу економічних процесів. – Львів: Світ, 1995. – 328с.
- 88.Лапушта М.Г., Шаршукова Л.Г. Риски в предпринимательской деятельности. – М.: ИНФРА – М, 1996.-224с.
- 89.Ленская С.А. Производственные фонды как экономическая категория. – М.: Экономика, 1980. – 120с.

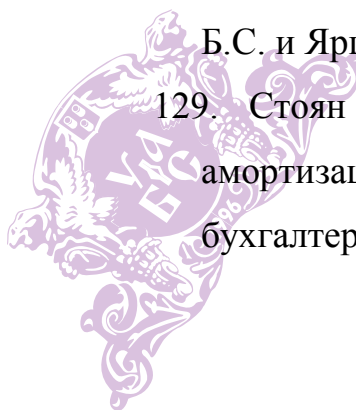
90. Лещо Ш.Ш. Каким мне видится учет основных средств в Украине // Все о бухгалтерском учете. – 1997.-№№9,30,32,34,35,43.
91. Литвин М.И. О критериях платежеспособности предприятия // Финансы. – 1993. - №10. – С.7-11.
92. Луців Б.Л. Лізинг і факторинг як альтернативне джерело кредитування та інструмент збуту: Навч. посібник. – К.: ІСДО, 1993. – 72с.
93. Лучко И.М., Остапенко М.И. Бухгалтерский учет в условиях инфляции // Все о бухгалтерском учете. – 1996. - №5.-С.15-17.
94. Макаров Д. Документальне оформлення основних засобів // Галицькі контракти. – 1997.- №15. – С.7-11.
95. Маркетинг: Учебник / Романов А.Н., Корлюгов Ю.Ю., Красильников С.А. и др. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1996. – 560с.
96. Маттерн К., Танхойзер З. Основные фонды в промышленности ГДР: (экономический аспект). Сокр.пер. с нем. / Науч. ред. и предисл. Я.А. Рехитара.-М.: Экономика, 1983.-256с.
97. Мескон М.Х. и др. Основы менеджмента: / Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Пер. с англ. М.: Дело, 1992. – 702с.
98. Мельнік О.М. Зміни економічного стану підприємств України під впливом інфляції // Фінанси України. – 1997. - №7. – С.66-72.
99. Мещерякова О.В. Налоговые системы развитых стран мира (справочник). – М.: Фонд “Правовая культура”. 1995.-С.109.
100. Микитюк П.П. Завгородній А.Г. Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи в Україні // Збірник науково-прикладних праць. – Львів: Львівська політехніка. – 1997. – С.17-21.
101. Митрофанов В.П. Облік основних засобів // Світ бухгалтерського обліку. – 1997. - №3. – С.18-20.
102. Мищенко В.И. Экономический оборот и эффективность ресурсов агропромышленного комплекса. – Харьков: Издательское объединение “Вища школа”, 1986. – 162с.

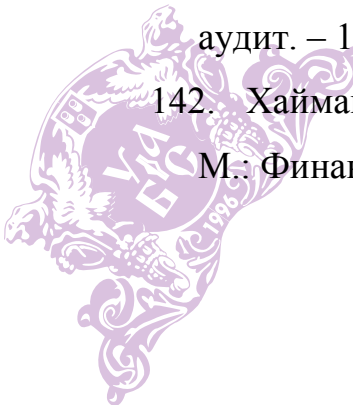
103. Моляков Д.С. Финансы предприятий отраслей народного хозяйства. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 234с.
104. Москаленко В.П. Система управления предприятием. – Сумы: Слобожанщина, 1996. – 36с.
105. Москвін С.О., Бевз С.М., Верба В.А. Проектний аналіз. – К.: Лібра, 1998. – 368с.
106. Назарбаева И. Долгосрочный контракт: считаем и пересчитываем // Баланс. – 1997.-№48. – С.23-31.
107. Нечет Л., Павлова В. Учет, планирование в условиях инфляции // Бизнес Информ. – 1996. - №21.- С.30-36.
108. Нікхбахт Е., Гропеллі А. Фінанси : Пер. з англ . – К.: Основа, 1993.- 383с.
109. Ноткин А. Про использование преимуществ социализма // Коммунист. –1956.-№11.-С.52-56 .
110. Облік основних виробничих фондів // Галицькі контракти. – 1999.-№7. – С.55-75.
111. Орлов П., Орлов С. Прискорена амортизація і прискорене спрацювання основних фондів // Економіка України. – 1999. - №5.-С.30-36.
112. Остапенко В.В., Малис Н.И. Оценка основных фондов и налоги // Финансы. – 1998. - №2.-С.35.
113. Павлов П.М. Потребительская стоимость и стоимость основных фондов // Вопросы экономики. – 1968. - №6. – С.38-50.
114. Павлова Л.Н. Финансовый менеджмент. Управление денежным оборотом предприятия. – М.: ЮНИТИ, 1995.- 528с.
115. Павлова Л.Н. Финансы предприятий: Учебник для вузов. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1998. – 639с.
116. Палий В.Ф. Новая бухгалтерская отчетность. Содержание и методика анализа. – М., 1991. – 64с.

117. Погорелова Н. Бартер с основными фондами // Баланс. – 1998.-№36.- С.34-44.
118. Полетаев П.И. Впроизводство основных фондов и эффективность сельского хозяйства. – М.: Колос, 1977. – 144с.
119. Положий В.М., Чижов Л.П. Власність: економічний аспект: Альтернативні концепції та методики. – Суми: ВВП “Мрія” ЛТД, 1994. – 79с.
120. Речмен Д.Дж., Мескон М.Х., Моуви К.Л. Современный бизнес: Учебник. М.: Республика,1995. – 623с.
121. Родионов С.С., Бабичев Ю.А. Еще раз о коммерческом кредите // Деньги и кредит. – 1990. - №2.-С.15-22.
122. Руденко И. Методические подходы к регулированию процесса воспроизводства основных фондов // Экономика Украины. – 1997. - № 2. – С.52-58.
123. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: Учебное пособие для вузов. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638с.
124. Сопко В. Бухгалтерський облік: Навч. посібник – 2-е вид., перероб. І доп. – К.: КНЕУ, 1999. – 500с.
125. Свидерский Е. Учет основных средств и капвложений // Бухгалтерский учет и аудит. – 1996. - №1. – С.5-8.
126. Скляниченко Е. Н. Вновь о новом порядке амортизации // Все о бухгалтерском учете. – 1996.- №4.-С.15-16.
127. Статистичний щорічник України 1996-1999 рр.
128. Стоун Д., Хитчинг К. Бухгалтерский учет и финансовый анализ: Подгот. курс: пер. с англ. Ю.А. Огибина и др. / Под общ. ред. Лисовника Б.С. и Ярцева М.Б. – Сиб.: АОЗТ, “Литература плюс”, 1993. – 272с.
129. Стоян В.И. Пути усовершенствования бухгалтерского учета амортизационных отчислений в современных условиях // Світ бухгалтерського обліку. – 1997. - №4.-С.15-16.

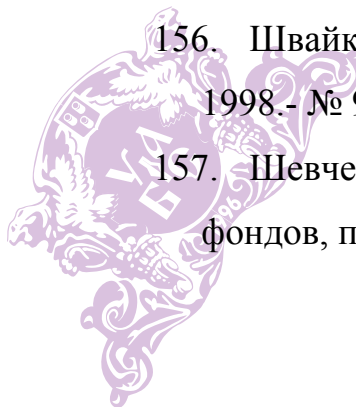

130. Степанова Е. Паблик релейшнз: мы уже доросли? // Капитал. – 1996.- №9.-С.10-12.
131. Структурні зміни та інвестиційні проблеми української економіки: Зб. наук. пр. – К.: НАН України. Ін-т економіки, 1997. – 164с.
132. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій : Навч. посібник. – К.: Либідь, 1993. –247с.
133. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський облік і аудит на підприємствах України з різними формами власності. – К.: АСК. – 1998. – 671с.
134. Толбатов Ю.А. Економетрика: Підручник для студентів екон. спеціальн. вищ. навч. закл. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 320с.
135. Турчанінова Л.І., Човнюк Ю.В., Синявська Л.М. Методи теорії ймовірностей, математичної статистики та комп'ютерного моделювання в економічній діяльності: Навч. посібник. – К.: ВПОЛ, 1997. – 76с.
136. Унковская Т.Е., Гринюк Н.А. Оптимизация использования финансового левириджа. – К.: КДТЕУ, Сб. научных трудов, 1995, С.27.
137. Ушакова Н.Н., Унковская Т.Е., Гуляева Н.Н., Гринюк Н.А. Инвестирование. Финансирование. Кредитование. Стратегия и тактика предприятия. – К.: КОТЕУ, 1997. – 193с.
138. Финансовый менеджмент / Под ред. Стояновой Е.С. – М.: Перспектива, 1993. – 268с.
139. Финансовый менеджмент: теория и практика / Под ред. Стояновой Е.С. – М.: Перспектива, 1996.-325с.
140. Фридман Дж, Ордуей Ник. Анализ и оценка приносящей доход недвижимости. Пер. с англ.- М: «Дело ЛТД» 1995.-480с.
141. Фужов А. Основные фонды будут стареть?! / Бухгалтерский учет и аудит. – 1998. - №9. – С.8-9.
142. Хайман Д.Н. Современная микроэкономика: анализ и применение. – М.: Финансы и статистика, 1992. – Т.1. – С.56-194.

143. Хеддервик К. Финансовый анализ деятельности предприятий. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 423с.
144. Хелферт Э. Техника финансового анализа: Пер. с англ. / Под ред. Л.П. Белых. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. –663с.
145. Хмелевський Є. Амортизаційна політика й оновлення промислово-виробничих основних фондів // Економіка України. –1999.- №3.- С.41-47.
146. Хойер В. Как делать бизнес в Европе. – М.: Прогресс, 1992. – 183с.
147. Холод Н.И. Математические методы анализа и планирования. – Минск: Урожай, 1989. – 160с.
148. Цуканова Н. Ревізія фондів, резервів і цільового фінансування // Фінанси України. – 1998. - №4.-С.51-57.
149. Цыгичко А.Н. Новый механизм формирования эффективности. – М.: Экономика, 1990.-134с.
150. Чеблоков А.Т. Финансовое планирование на предприятиях // Финансы. – 1993.-№10.-С.7-14.
151. Чертыкин Е.Н. Методы финансовых и коммерческих расчетов. – М.: Дело, 1992.-320с.
152. Чертыкин Е.Ф., Васильева Н.Е. Финансово-экономические расчеты. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 302с.
153. Чечета А.П. Оценка финансового положения предприятия // Бухгалтерский учет. – 1991. - №10. – С.15-29.
154. Чичкало-Кондрацька І.Б. До питання оновлення основних фондів промисловості // Фінанси України. – 1998.-№4.-С.47-50.
155. Шалабанов С.В. Основные фонды и нематериальные активы: амортизация и индексация // Эпсилон. – Харьков. – 1999.-№1.-С.1-11.
156. Швайка М.А. Платіжну кризу мусимо здолати // Урядовий кур'єр. – 1998.- № 96-97, С.7.
157. Шевченкова Л. Порядок уменьшения стоимости групп основных фондов, подлежащих амортизации // Баланс.- 1998.-№7.-С.41-48.

158. Шевченкова Л. Особенности ускоренной амортизации // Баланс.-1999.- № 1.-С.1-11.
159. Шевченкова Л. Автомобиль как объект основных средств // Баланс. – 1999.-№ 20.- С.23-26.
160. Юров С. Учет основных средств – ситуация проясняется // Все о бухгалтерском учете. – 1998.-№26. – С.5-6.
161. Broverman S. A. Mathematics of Investment and Credit. – W. – A., ACTEX Pub. Inc., 1991.
162. Nicolson R. H. Mathematics of Business and Economics. McGraw-Hill Book Company. – 1986. – 542p.

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

